

Ha 179

112

jl. 50

RENATI DES CARTES
OBSERVATIONES
DE
PASSIONIBVS
A N I M Æ
TRIBVS ABSOLVTÆ PARTIBVS,
QVARVM AGIT
I DE PASSIONIBUS IN GE-
NERE,
II DE NVMERO ET ORDINE
PASSIONVM CVM EXPLICATI-
ONE SEX PRIMITIVARVM,
III DE PASSIONIBVS PARTI-
CVLARIBVS.

EDITIO NOVA.

HANNOVERÆ,
APVD NICOLAVM FOERSTERVM,
ANNO M DCC VII.
1918. 1854

OBEGLAUBT

1784

А И М Е

TRIAS ARSICONIA TARTHAE

GRANATUM AD

DISCERNENDA

ET DETERMINANDA

IN PRACTICIS MEDICALIBUS

PARADOXIUM CATHOLICAE

ONCEPSI

A M I C V S A V T H O R I S

ad Lectorem.

Postquam hic liber ad me missus fuisset à Domino Cartesio, cum libertate eum typis mandandi, & ipsi addendi quam liberet Præfationem, mihi proposui, nullam aliam adjicere, quām easdem litteras, quas antehac ad ipsum dedi, ut id ab ipso obtinerem, quia continent plurima, de quibus publicum præmoneri illius interesse existimo.

EPISTOLA PRIMA

AD

D. CARTESIVM.

DOMINE,

Mibi gratulabar, quod te viderem Lutetiae superiori hac estate, quia putabam te eodem venisse commorandi gratia, & quod cum ibi facilius quam alibi posset ea consequi experimenta, quibus testatus fueras te egere ad ultimam manum imponendam tractatibus, quos promisisti publico, fidem datam liberaturus essem, nosque illos brevivisiros. Verum hanc mibi letitiam ademisti, cum reversus es in Hollandiam; Nec possum, quin tibi dicam me abhuc tibi iratum esse, eo quod nolueris ante discessum tuum mibi copiam facere tractatus de Passionibus, quem a te compositum audiri: adde quod animum refleßendo ad verba, quae legi in Prefatione, que

jun-

EPISTOLA AD D. CARTESIVM.

juncta fuerat ante biennium versioni Galli-
ce Principiorum tuorum, quibus, postquam
succincte loquutus fueras de partibus Philo-
sophiae, que adhuc reperiri debent, antequam
principi ejus fructu colligi possint, & dixeras,
te non adeo viribus tuis diffidere, ut non
ausis suscipere explicationem canticarum,
si commoditatem haberes experimenta
faciendi, quæ requiruntur ad compro-
bandas tuas ratiocinationes; addis, ad id
opus esse maximis sumptibus, quibus pri-
vatus, ut tu, par esse non posset, nisi à pu-
blico juvaretur: sed cum non videas te
debere illam opem expectare, putare ri-
bi acquiescendum deinceps in studiis pri-
vatis, pro instruptione tua speciali, & po-
steritatem te excusatram, si in posterum
nullos pro ea amplius labores suscipias:
Vereor ne jam revera velis invidere publico
residuum tuarum inventionum, nosque ni-
bil unquam à te habituros, si patiamur te a-
nimō tuo obsequi. Quapropter decrevite
paululum bac epistolā vexare, & me ulcisci
ob denegatum tuum tractatum de Passioni-
bus, tibi exprobrando libere negligentiam, &
alios defectus, quos judico impedit, quo mi-

nus explices talentum, tuum quantum posses
Et teneris. Et revera non possum credere
aliunde quam à negligentia tua, Et quòd pa-
rum cures prodeesse reliquis hominibus id pro-
ficiisci, quod non pergas in tua Physica. Etsi
enim optimè concipiā impossibile esse ut eam
persicias, nisi habeas plurima experimenta,
Et hæc debere sumptibus publicis fieri, eò quod
ad ipsum tuorum laborum utilitas redibit,
nec bona privata ei rei sufficient; Attamen
vix crediderim id te remorari, quia fa-
cillime ab iis qui statuunt de bonis publicis
posses obtainere, quicquid in eum finem optare
posses, si dignareris ipsis rem exponere uti est,
Et prout posses facile, modo velles. Sed vitæ
genus quod semper egisti, adeo fuit huic consi-
lio contrarium, ut credendum relinquas te
etiam nolle alienam opem admittere, et si
tibi offerretur: interca putas posteritatem
te excusaturam, quod pro ipsa nolis amplius
laborare, eò quod supponis illam opem tibi esse
necessariam, obtainere quam non possis.
Quod mihi argumentum præbet cogitandi,
non solum te nimis negligentem esse, verum
forte etiam non sat animi tibi suppeterere, ad
sperandum complementum eorum, quæ expe-
ctant

Etant à te qui tua scripta legerunt; & nihilominus satis tibi vanitatis superesse ad persuadendum posteris te in culpa non fuisse, sed tuam virtutem non agnitam ut oportebat, & denegata tibi esse subsidia in tuis consiliis. In quo video tue ambitionis fieri satis; quoniam qui visuri sunt tua scripta, judicabunt ex eo quod in lucem dedisti ante duodecim annos, te jam reperiisse ab eo tempore id omne quod huc usque à te prodiit; & quod tibi superest inveniendum quoad Physicam, minus difficile esse eo quod jam explicasti: ita ut potuisses exinde nobis tradere, quicquid expectari potest à ratiocinatione humana, quo ad medicinam & alios usus hujus vitae, si commoditatem habuisses experimenta ad id requisita faciendi; quinimo prudubio eorum jam magnam te reperiisse partem, sed justam indignationem ex ingratitudine hominum animo te impedivisse, quominus inventata tua cum illis communicares. Atque sic putas te deinceps quiescendo tantum posse acquirere celebritatis, ac si multum laborares; imo forte aliquid amplius, cum ut plurimum bonum, quod possidetur, minoris fiat eo quod optatur, aut amissum desidera-

tur: sed tibi volo eripere hanc rationem
fame absque merito consequenda. Et
quamvis non dubitem Te scire quid factō o-
pus fuisset, si voluisses iudicari à publico, volo
tamen hic illud describere, imo curabo hanc
epistolam imprimi, ne ignorantiam prætexe-
re possis, aut te super hoc sculum excusare,
si in posterum nobis satisfacere neglexeris.
Scias igitur velim, non sufficere ut aliquid à
publico consequaris, id verbulo & obiter in
præfatione cuiusdam libri subindicasse, non
dicendo expresse te id exoptare & expectare,
nec explicando rationes, quæ probare possunt
non solum te id mereri, sed etiam maxime
Reipublicæ interesse ut id tibi concedatur, &
inde maximam utilitatem expectari debere.
Ita vulgo obtinet omnes, qui sibi imaginantur
se aliquid valere, tantum ideo strepitum ex-
citare, & tanta cum importunitate petere
quod pertendunt, ac tantum promittere ul-
tra id quod possunt, ut cum quis non loquitur
de se nisi modestè, & nihil à quoquam petit,
nec quidpiam fidenter promittit, quodcunque
documentum aliunde edat suarum virium,
nulla ejus habeatur ratio, nec de illo co-
gitetur.

For-

Forte dices indolem tuam te ad aliquid
petendum non ferre , nec ad loquendum de te
ipso magnificè , quia alterum videtur abjecti-
orem animum notare , alterum superbiorem :
sed pertendo hanc indolem esse corrigendam ,
ceunat am potius ex errore & imbecillitate ,
quam ex honesto pudore & modestia . Nam
quod attinet petitiones , illarum solarum pu-
dere debet que ex propria manant indigen-
tia , & apud eos sunt , à quibus nefas est ali-
quid exigere . Sed tantum abest ut earum
pudere oporteat , que tendunt ad utilitatem
& emolumentum eorum ad quos sunt , ut è
contrario gloria inde queri possit ; præser-
tim ubi jam ipsis ea data sunt , que pretio su-
perant quod petitur . Magnificè verò lo-
qui de se ipso , tum demum superbia est admo-
dum ridicula & carpenda , cum quis de se ipso
falsa jactat . Imo vanitas est contemnen-
da , etiam cum vera dicuntur , ubi per osten-
tationem id sit , nullo ad quemquam inde re-
deunte emolumento : sed cum illa talia sunt ,
ut aliorum intersit eascire , certum est tace-
ri non posse nisi per humilitatem vitiosam ,
que species est ignavia & imbecillitatis .
Multum autem interest publici illud præmo-

meri de iis, quae in scientiis reperisti, ut inde judicans quid in illis adhuc possis reperire, incitetur ad id omne conferendum, quod poterit ut te juvet, tanquam ad opus, cuius scopus est commune bonum omnium hominum. Et ea quæ jam dedisti, nimirum veritatis magni momenti, quas explicuisti in tuis scriptis, incomparabiliter pretio superant quicquid posses ad eam rem petere.

Dicere quoque potes tua opera satis loqui, nec opus esse ut addas promissa & jactantias, que cum sint ordinariae circumforaneis & ex-ruscatoribus qui decipere volunt, videntur minime convenire viro honesto, qui solam veritatem sectatur. Verum non dico illi carpendi, quod res quas dicunt sint magna & bona, sed tantum quod false sint, nec eas probare possint. Cum illæ, quas pertendo te debere de te dicere, iam vera sint & tam evidenter probata per scripta tua, ut omnes decori regule tibi permittant de illis fidenter loqui, & ex charitate ad id tenearis, quoniam aliorum interest eas scire. Etsi enim tua scripta satis loquantur, respectu eorum qui ea examinant diligenter, & intelligere possunt, attamen id non sufficit ad scopum, quem

quem tibi velim propositum esse; quoniam
 singuli ea legere nequeunt, nec facile videntur.
 ii qui rem publicam administrant. Evenit
 forte ut qui ea legerint apud ipsos de illis
 quandoque meminerint: verum quicquid
 illis dicatur, cum sciant te parvum si repri-
 tum de te excitare, & nimia sit illa modestia,
 quam semper servasti, cum de te ipso loque-
 ris, inde fit, ut animum ad illa non multum
 reflectant. Imo quia sepe apud illos adbi-
 bentur sermones exquisitissimi, ad laudan-
 dos eos, qui non nisi valde mediocres sunt, nul-
 lam causam habent sumendi laudes immen-
 sas, que tibi deferuntur ab illis qui te norunt,
 pro veritatibus admodum certis; è contra-
 rio cum quis de se loquitur, & miranda &
 extraordinaria sibi tribuit, auditur atten-
 tius; præsertim si vir sit preclaro loco na-
 tus, & quem scitur non ejus esse indolis aut
 genii, ut agyrtam agat. Et quoniam seri-
 diculum præberet, si tali occasione hyperboli-
 cis loquutionibus uteretur, ejus verba su-
 muntur utisonant, & qui ea credere nolunt,
 saltē feruntur suā vel curiositate vel emu-
 latione ad examinandū an vera sint. Id-
 circa cum certissimum sit, & publici intersit
 scī-

scire, nullum unquam præter te extitisse in mundo (cujus saltem scripta habeamus) qui retexerit vera Principia, & cognoverit pri-mas causas omnium quæ in natura producun-tur; Et postquam jam reddideris rationem ex his Principiis omnium quæ apparent, & ob-servantur frequentius in mundo; solummodo egeret te observationibus specialioribus ad re-periendum eodem modo rationes omnium, quæ hominibus in hac vita utilia esse possunt, & ita nobis suppeditandam perfectissimam notitiam naturæ omnium mineralium, virtutum omnium plantarum, proprietatum animalium, & in genere omnium quæ inservire possunt Medicina & aliis artibus; Et denique quodcum bæ observationes non possint omnes fieri brevissimo tempore absq; maximis sumptibus debere omnes populos terræ eo collimare, & alacriter conferre tanquam in rem summi in orbe momenti, & quæ ad omnes ex ase spectat; id, inquam, cum certissimum sit, & possit satis probari ex scriptis quæjam typis evulgasti, deberes id tam clare dicere, & promulgare tantâ cum cura, & tam expresse edicere in omnibus ti-tulis tuorum librorum, ut deinceps nemo pos-

posset invenire qui id nesciret: sic ad minimum primo intuitu impelleres multos ad examinandum quid de illo sit, & quod in id diligentius incumberent & attentius legerent tuascripta, eò evidentius cognoscerent te de rebus falsis gloriatum non fuisse.

Præterim tria sunt, quæ optarem recte omnibus inculcares. Primum infinita reperienda restare in Physica, quæ admodum utilia vita esse possunt. Secundum, non sine causa inventionem illarum rerum à te expetandam esse. Tertium, te eò plura reperi-re posse, quod majorem commoditatem multorum experimentorum habiturus es. Refert homines præmoneri de primo; quia maxima pars eorum non putat aliquid posse in scientiis reperiri utilius, eo quod ab antiquis repertum fuit; imo quia plures non concipiunt quid sit Physica, vel cui rei inservire possit. Facile autem est probare nimiam reverentiam quā ducimur erga antiquitatem, ejusmodi errorem esse qui multum oblitus scientiarum incremento. Nam videmus populos rudes Americæ, & plurimos quoque alios qui habitant in regionibus minus remotis, multò pauciores commoditates ad

vitam habere quam nos: sunt tamen originis
 & quæ antique, & quæ possunt profiteri se
 acquiescere in sapientia suorum Patrum,
 nec credere quenquam posse aliquid melius
 docere, eo quod jam notum & factum fuit ab
 evo inter se. Estque hec opinio adeo da-
 mnosa, ut donec exuatur, certum sit nullam
 novam cognitionem posse acquiri. Quin ex-
 perientia constat populos, qui eà maxime im-
 buntur, eo ipso rudiores & ignorantiores
 permanuisse. Et quia adhuc satis frequens
 est inter nos, sufficit probando nondum nos
 omnia scire quæ scire possumus. Quod
 etiam clare admodum probari potest ex
 plurimis inventionibus utilissimis, ut sunt
 usus pyxidis nauticæ, ars imprimendi,
 rubi optici, & similia, que non nisi ulti-
 mis seculis reperta fuere, quamvis vide-
 antur jam satis facilia iis qui ea norunt.
 Verum pibil est in quo magis eluceat necessi-
 tas acqutrendi novas notiones, quam in eo
 quod Medicinam spectat. Etsi enim non
 dubitetur Deum instruxisse banc terram
 omnibus rebus, quæ necessariæ sunt homini-
 bus ad se in illa conservandos sanos & vege-
 tos usq; ad extremam senectam, nihilque
 sit

sit optabilius in mundo cognitione harum rerum, adeo ut olim fuerit præcipuum studium Regum & sapientum; Experientia tamen demonstrat nos ab illa tota adhuc ita remotos esse, ut sepe lecto affigamur parvis morbis, quos sapientiores Medici cognoscere non possunt, quosque nihil aliud quam exasperant suis remediis, cum eos depellere conantur. In quo defectus artis ipsorum & necessitas ejus perficiendæ tam evidenter apparet, ut iis, qui non concipiunt, quid sit Physica, sufficiat dicere, eam esse scientiam, quæ docere debet rationem cognoscendi adeo exactè naturam hominis, & omnium, quæ ipsi cedere possunt in alimentum aut remedium, ut per eam facile sit illi omnia morborum genera declinare. Nam ut taceam ejus alios usus, hic solus satis magni momentis est, ad obligandos stupidiores, ut favent consiliis viri, qui jam probavit per ea quæ reperit, non frustra ab eo expectanda esse, quæ adhuc invenienda restant in hac scientia.

Verum præcipue sciri refert, te illa de te ipso probasse, & ad id necesse est, ut vim aliquam tibi facias, & expellas nimiam illam modestiam, quæ te impedivit huc usque de te

Et de aliis dicere id quod teneris. Nolo idcirco te committere cum Doctis hujus seculi; ad plerosque eorum, quibus illud nomen tribuitur, cuiusmodi sunt omnes illi, qui colunt, quas vulgo vocamus, litteras humaniores, Et omnes Iurisconsulti, non spectat id, quod te dicere velim; ut nec ad Theologos aut Medicos, nisi quatenus sunt Philosophi. Nam Theologia nullo modo pendet à Physica, nec etiam Medicina eo modo, quo hodie exercetur, à doctioribus & prudentioribus in illa arte. Iliis sufficit sequi regulas aut axiomata, quæ longa experientia docuit; nec adeo parvi faciunt vitam hominum, ut fundent judicia sua, à quibus sèpe illa pendet, super ratiocinationes incertas Philosophie scholastice. Soli ergo restant Philosophi; inter quos omnes, qui sapiunt, jam tui sunt, Et letabuntur, cum videbunt, te ita producere Veritatem, ut eam opprimere nequeat malignitas Pedagogorum: adeoque sòli demum Pedagogi potuerunt offendì ex eo, quod dicturus es. Sed cum contemnantur Et ludibrio habeantur ab honestoribus, non multum debes curare, ut ipsis placeas. Adde quod jam fama tua eos tibi reddidit adeo inf-

festos, ut magis esse non possint. Et pro eo, quod modestia tua efficit, ut jam quidam ex iis non vereantur te impetere, non dubito, quin, si te tantum commendares ac potes & teneris, adeo depressoſſos eos sub te videres, ut nullus foret, quem id aggredi non puderet. Nihil igitur video, quod te morari debat, quominus in lucem edas, quicquid judicaveris posse tuis consiliis inservire; & nibil eō utilius mihi videtur quam id, quod jam scripsiſti in epiftola ad R. P. Dinetum, quam curasti imprimi ante septennium, dum Provincialis Iefuitarum in Gallia effet. Non ibi, ajebas, loquendo de Speciminiibus, quae in lucem edideras quinque aut sex annis ante, unam aut alteram, sed plus sexcentis quæſtionibus explicui, quæ ſic à nullo ante me fuerant explicatae; ac quamvis multi hactenus mea scripta transversis oculis inspexerint, modisque omnibus refutare conati ſint, nemo tamē, quod ſciam, quicquam non verum potuit in iis reperire. Fiat enumeratio quæſtionum omnium, quae in tot ſæculis, quibus aliæ Philosophiæ viguerunt, ipsa-

rum ope solutæ sunt , & forte nec tam
illustres invenientur. Quinimo profi-
teor, ne unius quidem quæstionis soluti-
onem, ope principiorum Peripateticæ
Philosophiæ peculiarium , datam un-
quam fuisse , quam non possim demon-
strare , esse illegitimam & falsam. Fiat
periculum ; proponantur , non quidem
omnes , (neque enim operæ pretium
puto , multum temporis ea in re impen-
dere ,) sed paucæ aliquæ selectiores , sta-
bo promissis &c. *sic invitâ omni tuâ mo-*
destiâ vis veritatis te coëgit , ibi scribere , te
jam explicuisse in primis tuis Speciminibus ,
que tamen vix aliud , quam Dioptricam &
Meteora continent , plus quam sexcentas
questiones Philosophicas , quas nemo ante-
te tam solide explicare potuerat . Et quam-
vis plurimi inspexissent tua scripta oculis
malevolis , & quæsivissent omnia media en-
refutandi , ignorabas tamen ullum adhuc
quicquam potuisse in illis deprehendere , quod
non esset verum . Quibus addis , quod si quis
voluerit sigillatim enumerare questiones ,
que potuerunt resolvi per omnes alias Philo-
so-

phandi modos, qui vigerunt, ex quo Mundus est, forte nec tam multas nec tam notatu dignas apparituras. Quinimo affirmas, nunquam repartam fuisse ope principiorum peculiarium Philosophiae, quæ Aristoteli tribuitur, & quæ sola hodie in scholis obtinet, legitimam alicujus questionis solutionem. Et expresse provocas omnes, qui eam docent, ut designent aliquam, quam ita accurate resolverint, ut nullum errorem in eorum solutione ostendere possis. Hæc autem cum scripta fuissent ad Provincialem Iesuitarum, & in lucem edita ante septem annos & amplius, proculdubio quidam ex capacioribus in dabo hoc corpore conati essent, illa refutare, nisi omnino vera essent, aut si saltem potuissent, cum aliqua rationis verisimilitudine impugnari. Nam et si non magnum excites strepitum, quisque novit, famam tuam jam adeo celebrem esse, & adeo ipsorum referre vindicari, quod docent, ut dicere nequeant, se id neglexisse. Sed omnes Eruditi sat norunt, nihil in Physica Scholastica esse, quod non sit dubium, nec ne-
 sciunt, in illis materiis dubium non valde à falso distare; quia scientia certa esse debet

& demonstrativa; adeo ut mirari non de-
 beant, quod affirmaveris Physicam ipsorum
 nullius questionis veram solutionem con-
 tinere; Nihil enim aliud id significat, nisi
 quod non contineat demonstrationem alicu-
 jus veritatis, quam ignorant alii. Et si
 quis eorum examinaverit tua scripta, ut ea
 refutet, è contrario reperit, ea nihil aliud
 continere, quam demonstrationes materi-
 arum, que antea ignorabantur ab omnibus.
 Idcirco prudentes cum sint & sapientes, non
 miror ipsis tacere; verum magis miror, te
 nondum triumphasse de eorum silentio, cum
 nihil magis exoptare queas, quo melius con-
 stet, quid ab aliorum Physicis tua distet. Et
 sane refert carum differentiam notari, ut
 sinistrum de Philosophia judicium, quod
 plerumque faciunt, qui rebus presunt feli-
 cissime, non impeditat, quominus tue pre-
 tum cognoscant. Nec enim ut plurimum
 judicant de eo, quod eventurum est, nisi ex
 iis, que jam evenisse viderunt: & quia nun-
 quam viderunt alium fructum ex Philoso-
 phia scholastica ad publicum rediisse, quam
 quod reddiderit plurimos homines Pædagogos,
 imaginari non possunt meliorem ex tua ex-

pe-

pectandum, nisi ipsis ostendatur, quod cum
hac omnino verissima & altera falsissima sit,
earum fructus necessario differre debeant.
Et revera maximum argumentum est, quo
probetur, nullam veritatem inesse Physicæ
scho'lasticæ, si observetur, quod instituta sit
addocendas omnes inventiones vitæ huma-
næ utilles, nulla tamen earum (etsi multæ re-
pertæ fuerint successu temporis) prodierit
ope illius Physicæ, sed solummodo fortunā &
usu; aut si è ulla scientia quicquam contu-
lit, sola Matheſis fuit, ceu unica ex omnibus
scientiis humanis, in quâ hactenus potue-
runt reperiri quedam veritates, quæ in du-
bium revocari nequeunt. Scio equidem
Philosophos eam velle partem facere ſuæ Phy-
ſicæ; ſed quia ferè omnes eam ignorant, &
falsoſum eſt, eam illius partem conſtituere,
cum ē contrario vera Phyſica ſit pars Mathe-
ſeos, id pro iis nibil facere po teſt. Sed cer-
titudo, quejam agnita fuit in Matheſi mul-
tum pro te facit. In ea enim ſcientia tam
certum eſt, te excellere, & in eo adeo ſuper-
asti invidiam, ut qui agrè ferunt laudes, que
in te congeruntur ob alias ſcientias, ſoleant
dicere, te ceteros omnes in hac ſuperare;

quo tibi concedentes laudem, quæ in dubium
vocari non potest, eò minus calumniæ suspecti
sint, cum conantur tibi alias quasdam au-
ferre. Et in eo, quod de Geometria in lu-
cem edidisti, observatum est, te ita determi-
nare omnia, ad quæ mens humana penetra-
re potest, & quæ sint solutiones, quæ singulis
difficultatibus adaptari queunt, ut videaris
totam messem collegisse, cuius alii, qui ante
te scripserunt, spicas tantum legerant im-
maturas, & qui post te venturi sunt, nihil
aliud, quam spicilegium poterunt exercere,
eas colligendo, quas dat à operâ ipsis relique-
ris. Adde quod ostendisti ex solutione prom-
pta & facili omnium questionum, quas pro-
posuerant, qui te tentare voluerunt, Metho-
dum, quā uteris, in hunc finem adeo infalli-
bilem esse, ut ejus subsidio nunquam non re-
perias, quo ad ea, quæ expendis, quicquid ab
humana mente reperiri potest. Adeoque
ad certò persuadendum, te posse Physicam
ad umbilicum perficere, sufficit probes, eam
nihil aliud esse, quam partem Matheos.
Id vero jam luculenter probasti in tuis Prin-
cipiis, cùm explicando omnes qualitates sen-
sibiles, solum consideratis magnitudinibus,

figu-

figuris & motibus, ostendisti, hunc mun-
dum visibilem, qui totum objectum Physicæ
est, nonnisi partem minimam eorum corpo-
rum infinitorum continere, de quibus conci-
pi potest, omnes illorum proprietates aut
qualitates in iis solis rebus consistere; cum
objectum Matheſeos ea omnia complectatur.
Idem quoque probari potest experientia o-
mnium ſeculorum. Quamvis enim ab ævo
multi fuerint sapientes, qui operam naba-
runt in diſquifitione Physicæ, non potest di-
ci, illum unquam in ea aliud reperiſſe (id est
perveniſſe ad aliquam veram notitiam quo-
ad naturam rerum corporearum) per ali-
quod principium, quod ad Matheſim non
pertineat. Cum è contrario principiorum
illius ope jam reperta ſint infinita utiliſſima,
nimirum ferè quicquid notum eſt in Astro-
nomia, in Chirurgia, & in omnibus artibus
Mechanicis; quibus si aliquid amplius ineſt,
quod non pertineat ad hanc ſcientiam, ex
nulla alia deductum eſt, ſed ſolummodo ex
certis obſervationibus, quarum vere cauſæ
ignorantur. Quod expendere attente ne-
mo potest, quin fateatur, per Matheſim ſo-
lam poſſe ad cognitionem veræ Physicæ perve-
ni-

niri. Et quoniam non dubitatur, re in illa excellere, nihil est, quod à te circa hanc expectandum non sit. Attamen adhuc scrupulus restat ex eo, quod omnes, qui aliquam per Mathematicas disciplinas famam sibi acquisiverunt, non ideo capaces videntur, aliquid in Physica reperiendi; cum etiam quidam ex illis minus percipient ea, quae de illa scripsisti, quam qui nullam antehac didicere scientiam. Verum ad id responderi potest, et si qui animum aptiorem habent concipiendo veritatibus Mathematicis, facilius procul dubio tuam Physicam intelligent, quoniam omnes ratiocinationes illius ex Mathesi de prompte sunt, non tamen semper evenire eosdem celebrari ceu doctiores in Mathesi; quia ad acquirendam eam famam opus est, libros eorum perlustrare, qui jam de illa scientia scripsere, quod maxima pars non facit, & sepe, qui eos evolvunt, cum conantur obtinere labore & studio, quod vi ingenii sui consequi nequeunt, fatigant nimis suam imaginationem, imo eam ledunt, & simul acquirunt multa prejudicia: quaratione illis difficilis est concipere veritates, quas scribis, quam haberi pro magnis Mathematicis,

ticis, quod tam pauci huic scientiae se addicant, ut saepe sint soli in magna aliqua regione; & quamvis quandoque etiam alii praeter ipsos sint, magnum nibilominus sereptum excitant, quoniam parum illud, quod sciunt magni, illis constituit. Ceterum non est difficile concipere veritates, quas alius reperit: ad id sufficit mentem habere liberam omnibus falsis prejudiciis, eo que velle suam attentionem satis applicare. Nec etiam valde difficile est quasdam reperire ab aliis separatas, ut fecerint olim Thales, Pythagoras, Archimedes, & nostro seculo Gilbertus, Keplerus, Galileus, Herveyus, & quidam alii. Denique absque magno labore concipi potest corpus Philosophiae minus monstruosum, & nixum conjecturis vero similioribus, illo quod ex scriptis Aristotelis educitur: quod etiam factum fuit à quibusdam hoc seculo. Verum tale corpus Philosophicum formare, quod non nisi veritates continueat, probatas per demonstrationes aequè claras & certas ac sunt veritates Mathematicæ, res est adeo difficilis & rara, ut à quinquaginta seculis, quibus mundus jam stetit, tu solus extiteris, qui ostendisti scriptis tuis, te id-

id confiscere posse. At sicut cùm Architectus posuit omnia fundamenta, & eduxit preci- puos muros alicujus prægrandis edificii, non dubitatur, quin ad finem optatum opus suum deducere possit, eò quòd difficillimum jam fererit: ita qui cum attentione legerint librum tuum de Principiis, considerantes, quo- modo ibi posueris fundamenta totius Philo- phiae naturalis, & quantæ sint consequentiae veritatum, quas ex illis deduxisti, dubitare non possunt, quin Methodus illa, quæ uteris, sufficiat, ut absolvias reperire, quicquid in Physica reperiri potest; quia ea, quæ jam ex- plicuisti, nimirum naturam Magnetis, Ignis, Aeris, Aquæ, Terræ, & omnium, quæ in cœlo apparent, cum videntur faciliora iis, quæ adhuc desiderari possunt.

Attamen addi debet, Architecto quan- tumvis in sua arte perito impossibile esse, ab- solvere edificium cœptum, si destituatur ma- teria, quæ adhiberi debet; Pariliter, licet perfecta sit tua Methodus, efficere non potest, ut ultra procedas in explicatione causarum naturalium, nisi habueris experimenta re- quisita ad determinandos earum effectus. Quod ultimum est ex tribus capitibus, quæ

pre-

principue explicanda credo; quoniam maxima pars hominum concipit, quam sint hæc experimenta necessaria, aut quantis umptus ad illa requirantur. Qui intra suum Musæum consitentes, solosque suos libros consulentes, de natura differere aggrediuntur, possunt eisdem dicere, quo modo creassent mundum, si DEus ipsis id in mandatis dedisset, id est, possunt describere Chimeras, que æquè convenienter cum imbecillitate mentis sive, ac admirabilis pulchritudo universum cum potentia infinita sui Authoris; sed absque ingenio revera divino non possunt ex seipsis talem formare ideam rerum, que similis sit illi, quam DEus habuit ad eas creandas. Et licet tua Methodus promittat, quicquid ab ingenio humano expectari potest quoad inquisitionem veritatis in scientiis, non tamen artem divinandi pollicetur, sed solummodo deducendi ex quibusdam rebus datis omnes veritates, que ex illis deduci possunt: Et hæres in Physica datae nihil aliud possunt esse, quam experimenta sunt diuum generum, quedam facilia, et que non aliunde pendent, quam ex reflexione ad ea, que sponte se se-
sen-

sensibus offerunt, alia rariora & difficiliora,
 ad quæ absque aliquo studio & impensis non
 pervenitur: notari potest, te jam inferuis-
 se tuis scriptis, quicquid potest deduci ex illis
 experimentis facilibus: imo & ex rariori-
 bus, quæ ex libris haurire potuisti. Nam
 præterquam quod in illis explicasti naturam
 omnium qualitatum, quæ movent sensus, &
 omnium corporum, quæ communiora sunt in
 hac terra, ut ignis, aëris, aquæ, & quorun-
 dam aliorum; reddidisti quoque rationem
 omnium, quæ observata hucusque fuerunt in
 celis, omnium proprietatum magnetis, &
 plurimarum observationum Chymie. Ita
 ut nullo modo plura à te expectanda sint
 quoad Physicam, donec plura habueris expe-
 rimenta, quorum causas disquirere possis.
 Nec miror, quod illa non tentes propriis
 sumptibus. Scio enim inquisitionem rerum
 minimarum plurimi constare. Missis enim
 Alchymistis, & aliis secretorum russatori-
 bus, qui solent omnia sahoc modo dilapida-
 re; audivi solum magnetem plus quam
 quinquaginta mille coronatis constitisse Gil-
 berto, quamvis fuerit vir solidissimi ingenii,
 ut ostendit in eo, quod primus fuerit, qui re-

pe-

perit præcipuas proprietates hujus lapidis.
Vidi quoque Instaurationem magnam &
Novum Atlantem Cancellarii Baconis, qui
mibi videtur omnium, qui ante te scrip-
serunt, fuisse primus, qui habuit optimas co-
gitationes, quoad Methodum adhibendam,
ad colophonem perfectionis Physicæ imponen-
dum. Verum redditus anni duorum aut
trium Regum toto orbe potentissimorum non
sufficerent exequendis omnibus, que ad id de-
siderat. Et quamvis non putem, te tot ex-
perimentis egere, quod sibi imaginatur, quod
possis multa supplere tum propriâ solertiâ,
tum cognitione veritatum, quas jam reperi-
sti; attamen ubi considero, numerum cor-
porum peculiarium, que examinanda tibi re-
stant, esse ferè infinitum; nullum ex iis es-
se, quod non habeat sat multas proprietates,
unde queant fieri plurimæ explorations,
quibus impendi queat totum tempus & opus
plurium hominum; juxta regulas tue Me-
thodi opus esse expendi simul omnia, que in-
ter se quendam affinitatem colunt, adeo
rum differentias facilius explorandas & faci-
endas enumerationes certas, in quibus ac-
quiescas; Posse te hoc pacto utiliter uti si-
mul

multot diversis experimentis, quot labore
Et industria multorum ingeniosorum homi-
num suppeditari possent; Et denique illos
homines ingeniosos habere te non posse nisi
magna pecunia & vi, eò quòd si quidam gratui-
tas operas hic addicere vellent, eò minus in-
fisterent tuis præceptis, Et nil nisi tempus in-
utiliter terendi tibi occasionem præberent;
Vbi, inquam, illa omnia considero, facile
concipio, te absolvere dignè non posse, quod
cœpisti in tuis Principiis, id est explicare spe-
ciatim omnia mineralia, plantas, animalia,
Et hominem, eodem modo, quajam explicui-
sti omnia elementa terræ, Et quicquid in cœ-
lis observatur, nisi Republica sumptus ad id
requisitos suppeditante; Et quo liberalius
illi tibi suppeditabuntur, tanto melius poteris
exequi tua destinata.

Quoniam autem hæc eadem possunt etiam
facile ab unoquoque concipi, Et tam vera-
sunt, ut in dubium revocari non possint, non
dubito, quin si ea ita representares, ut per-
venirent ad notitiam eorum, quibus Deus
cum imperio in populos terræ dedit quoque
munus omni conatu promovendi bonum pu-
blicum, nullus ex illis foret, qui non vellet
mul-

multum conferre in consilia tam manifeſte
utilia toti mundo. Et quamvis Gallia no-
stra, quæ tua est Patria, sit Status adeo po-
tens, ut videatur sola posse tibi ſuppeditare,
qua eo requiruntur, attamen quia ad alias
Gentes non minus hec ſpectant, confido
plurimas ex illis ſat generofas fore, ut Pa-
tria noſtra in hoc officio non cedant, & nul-
lam repertum iri tam barbaram, quæ illius
rei particeps eſſe nolit. Verum ſi id omne,
quod hic ſcripsi, non potest efficere, ut animi
tui ſententiam mutes, te ſaltem enixe ro-
go, ut digneris tractatum tuum de Paſſioni-
bus ad me mittere, & permittere, ut illi pre-
figam Praefationem, cum qua imprimatur.
Eam conabor ita conſtruere, ut nihil conci-
neat, quod poffis improbare, & adeo conve-
niat opinioni omnium, qui ingenio pollent,
& virtute prædicti ſunt, ut nullus ſit futu-
rus, qui ubi eam legerit, non veniat in par-
tem zeli, quo ferueo pro incremento ſcientia-
rum, & ut ſim &c.

Datum Lutetie Parisorum, 6. Nōbem-
bris, 1648.

C

R E-

RESPONSI O

Ad Præcedentem Epistolam.

DOMINE,

Inter injurias & exprobationes, quas reperio in prolixa epistola, quam dignatus es ad me scribere, tam multa observo in ea pro me facientia, ut si eam typis mandares, ut scribis te velle facere, vererer, ne quidam sibi imaginarentur inter nos majorem esse consensum, quam revera est, & me rogasse, ut illi insereres multa, quæ decorum non sinebat à me ipso in publicum edi. Quare hic ad omnia sigillatim non respondebo. Tibi solummodo duas suggeram rationes, quæ, ut judico, te impudent, quominus eam publices. Prima est, me non putare, consilium illud, quod videbis habuisse eam scribendo, posse succedere. Secunda, me nullatenus ejus esse indolis, quam tibi fingis, nullaque me tactum iri indignatione & fastidio, quod mihi auferat desiderium faciendi, quicquid in me erit, ut inserviam publico, cui me inultum debere profiteor, eo quod scripta, quæ jam in lucem emisi, fuerint a multis favorabiliter excepta. Nec antehac tibi aliam ob causam denegavi, quod de Passionibus scripsiceram, nisi ut non tenerer ea ostendere quibusdam aliis, qui nullum ex illis emolumendum percepturi fuissent. Quoniam

niam enim ea non alio fine composueram, quam ut legerentur à magna Principe, cuius ingenium adeo supra vulgus est, ut absque ullo labore concipiat, quod videtur difficillimum nostris Doctribus, id solum in illis suscepseram explicandum, quod novum esse arbitrabar. Et quò dictis fidem adhibeas, tibi polliceor, me revisurum de nro hoc idem scriptum Pathologicum, eique additurum, quod judicavero necessarium, ut intelligibilius reddatur, idque postea ad te missurum, ut cum eo facias, quod libuerit: sum enim &c.

Datum Egmonde, 4. Decembris, 1648.

• EPISTOLA SECUNDA
AD
D. DES CARTES.

DOMINE,

Tam diu expectare me fecisti tuum Tractatum de Passionibus, ut incipiam de eo desperare, nihilque imaginari, te eum alio fine non promississe, nisi ut impedi res, quominus typis manda rem illam epistolam, quam ad te antehac dederam. Etenim justam habeo causam suspicandi, te moleste laturum, si dematur tibi excusatio,

quam prætexis, ne Physicam tuam perficias. Eam tamen auferre illâ epistola intendebam, quoniam rationes, quas protulit, tales sunt, ut non putem, à quoquam legit posse, cui aliquatenus Virtus & Honor sunt in pretio, quin mecum incitetur adoptandum, ut obtingas à publico, quod requiritur ad experimenta, que tibi necessaria sis; & sperabam, ut facile incideret manus quorundam, qui possent hoc votum ratum efficere, tum quod cum iis versentur, qui de bonis publicis statuant, tum etiam quod ipsimet quoque de illis statuant. Sic mihi policebar, te vel invitum habiturum, quod ageres. Novi enim te ita generosum esse, ut redditurus sis etiam cum favore, quicquid eo modo tibi datum foret, & id te ab illa negligientia prorsus abducturum, cuius non possum nunc te rerum non agere, eissim &c.

23. Julii 1649.

RESPONSI O

Ad secundam Epistolam.

D OMINE,

Plane extra culpam sum illius artificii, quo mensum fuisse pertendis, ad impediendum, ne prolixa illa epistola, quam ad me superiori anno dediti

sti

sti promulgaretur. Non opus mihi fuit eo uti. Etsi enim nullatenus crediderim, eam posse sortiri effectum, quem tibi fingis, non adeo otio me mancipavi, ut metus laboris, quem subire tenerer, in examine plurimorum experimentorum, si à publico commoditatem ea faciendi accepissem, possit prævalere desiderio, quo flagro, memet ipsum instituendi, & in lucem aliquid emittendi, quod sit utile reliquis hominibus. Nec tam bene me excusare possum ab illa negligentia, quam mihi imponis. Fateor enim, me plus temporis impendisse in revidendo tractatulo, quem ad Te mitto, quam antehac in eo componendo; licet nonnisi per pauca ei addiderim, & nihil in stylo mutaverim, qui tam brevis & simplex est, ut facile inde appareat, mihi propositum non suisse explicare Passiones Oratorio more, imo ne quidem instar Philosophi moralis, sed solummodo, ut decuit Physicum. Ita prælagit mihi animus, hunc tractatum non magis prosperâ usurum fortunâ, quam alia mea scripta: & quanvis forte ejus titulus plures invitet ad sui lectionem, illis tamen solis, qui dignabuntur eum cum cura examinare, poterit satisfacere. Qualiscunque est, eum in manus tuas do, &c.

Datum Egmonde, 14. Augusti, 1649.

DE PASSIONIBVS
PASSIONES,
SIVE
AFFECTVS ANIMÆ;

PRIMA PARS.

DE PASSIONIBVS
IN GENERE,

Et eâ occasione de tota hominis Natura.

ARTICVLVS I.

Id quod Passio est respectu subjecti unius, semper esse Actionem respectu alterius.

NULLA in re magis apparet, quam mancae & deficientes sint, quas à Veteribus habemus Scientiae, quam in illis quæ de Passionibus scripsére. Nam et si talis hæc sit materia, ut ejus cognitio admodum curiosè semper fuerit investigata, & primo obvium nimirum operosa non videatur, eò quod unoquoque eas in se ipso sentiente, non opus sit, ullam aliunde peti observationem ad naturam earum explorandam. Attamen ea, quæ de his docuere Veteres, tam parvi momenti sunt, & maxima ex parte tam parùm probabilia, ut sperare non debeam, me ad veritatem rei perventurum, nisi pl-

planè ab iis, quas institerunt, viis recessero. Idcirco eò híc modo me oportebit scribere, ac si tractarem de materia, quam nemo ante me attigisset. Et ut dicendi initium faciam, animadverto id omne, quod sit aut recenter accidit, generaliter à Philosophis appellari *Passionem* respectu subjecti, cui accidit, & *Actionem* respectu illius, qui in causa est, ut contingat. Ita ut quamvis Agens & Patiens sint sàpènumerò valdè diversa, Actio & Passio tamen maneat una eademque res, quæ hæc duo habeat nomina ratione duorum diversorum subjectorum, ad quæ referri potest.

ARTICVLVS II.

Ad cognoscendas Passiones Anima ejus functiones à corporis functionibus distinguendas esse.

TVM etiam considero, nos non animadverte, ullum subjectum dari, quod in animam nostram agat magis immediate quam corpus, cui juncta est, & per consequens cogitandum illud ipsum, quod in ea Passio vocatur, in hoc vulgo Actionem esse; ita ut nulla tutior detur via deveniendi in cognitionem nostrarum Passionum, quam si prius expendatur differentia quæ est inter animam & corpus, ut cognoscatur utri unaquæque functionum, quæ in nobis sunt, sit attribuenda.

ARTICVLVS III.

Qualis regula eum in finem sit sequenda.

Qua in re non magna reperietur difficultas, si animadvertisatur id omne, quod experimur esse in nobis, & quod videmus etiam posse inesse corporibus plane inanimatis, soli nostro corpori tribuendum esse; Et è contrario id omne, quod nobis inest & quod nullo modo concipimus posse alicui corpori convenire, nostræ animæ tribui debere.

ARTICVLVS IV.

Calorem & motum membrorum procedere à corpore, & cogitationes ab anima.

Ita, quia non concipimus corpus ullo modo cogitare, merito credimus, omnes species cogitationum, quæ nobis insunt, pertinere ad animam; Et quia non dubitamus, dari corpora inanimata, quæ sese mouere possint in tot imò plures modos, quam nostra, & quæ habeant tantum aut plus caloris (quod experientia ostendit inflamma, quæ sola habet multò plus caloris & motus, quam ullum ex nostris membris) credere debemus, omnem calorem & omnes motus, qui nobis insunt, quatenus non pendent à cogitatione, solius esse corporis.

A R.

ARTICVLVS V.

*Erroneum esse credere animam dare motum
& calorem corpori.*

QVà ratione declinabimus errorem notatum dignissimum, & in quem plurimi lapsi sunt, ita ut putem, eum esse primam causam, quæ impeditivit, quo minus huc usque bene explicari potuerint Passiones sive Affectus, & alia, quæ ad animam pertinent. Is verò in eo consistit, quod cum omnia cadavera motus ac proinde caloris conspiciantur expertia, creditum sit, absentiam animæ causam esse cessationis illius motus & caloris. Et sic immerito persuasere sibi homines, nostrum calorem naturalem, & omnes motus nostrorum corporum, pendere ab anima; Cum è contrario cogitandum potius fuisset, animam, cum morimur, non discedere, nisi quia ille calor cessat, & organa, quæ inserviunt motibus corporis, corrumpuntur.

ARTICVLVS VI.

*Quanam differentia sit inter corpus vivens
& cadaver.*

VT igitur vitemus hunc errorem, consideremus mortem nunquam accidere vitio animæ, sed solummodo, quod quædam ex principiis

libus partibus corporis corruptitur ; & judicemus , corpus hominis viventis differre tantum à corpore hominis mortui , quantum differunt horologium aut aliud automaton (id est alia machina , quæ sponte movetur) cum rectè dispositum est , & in se habet principium corporale mortuum , quorum gratiâ elaboratum est , cum omnibus , quæ ad ejus actionem requisita sunt , ab eodem horologio , vel alia machina , cum rumpitur & principium motus ipsius agere cessat .

ARTICVLVS VII.

Brevis explicatio partium corporis , & de quibusdam illius functionibus.

VT intelligibilius hoc reddam , explicabo hinc paucis totum ordinem , quo machinam nostri corporis composita est . Nemo est , qui jam nesciat , nobis inesse cor , cerebrum , stomachum , musculos , nervos , arterias , venas , & similia . Compertum est quoque alimenta , quæ comedunduntur , descendere in stomachum & in intestina , unde eorum succus fluens in jecur & in omnes venas , sese miscet sanguini , quem continent , & eo pacto quantitatem illius augent . Illi , qui vel fando de Medicina quippiam audiverunt , sciunt insuper , quomodo cor sit compositum , & quam facile omnis sanguis venarum possit ex vena cava fluere

fluere in dextram illius partem , & inde transire
in pulmonem per vas , quod vocatur vena arterio-
fa , & tum reverti ex pulmone in sinistram ejus
partem per vas , quod nominatur arteria venosa , &
tandem inde transire in magnam arteriam , cuius
rami per totum corpus diffunduntur . Quin etiam
nemo eorum , quos Auctoritas Veterum nondum
plane excœcavit , & qui oculos aperire voluerunt
ad examinandam Hervæi opinionem de circula-
tione sanguinis , dubitat omnes venas & arterias
corporis esse instar rivorum , per quos sanguis in-
desinenter manat & quidem citissimè , cursum
suum exorsus à cavitate dextra cordis per venam
arteriosam , cuius rami per totum pulmonem sunt
diffusi , & juncti ramis arteriæ venosæ , per quam
transit ex pulmone in sinistrum latus cordis , tum
inde fluit in magnam arteriam , cuius rami per re-
liquam partem corporis sparsi , juncti sunt ramis
venæ cavæ , qui iterum deferunt eundem sanguinem
in cavitatem dextram cordis : ita ut hæ duæ
cavitates sint instar catarractarum , per quarum u-
namquamque fluit omnis sanguis singulis circu-
lationibus , quas per corpus absolvit . Dein sci-
tur , omnes membrorum motus à musculis pende-
re : & hos musculos ita sibi mutuo opponi , ut
cum quis eorum contrahitur , trahat secum par-
tem eam corporis , cui innectitur ; qua ratione
musculus illi oppositus simul extenditur . Tum
si accidat , alio tempore hunc ultimum contrahi ,
effi-

efficit, ut p̄imus extendatur & ad se trahat partem, cui innexi sunt. Tandem notum est, omnes hos motus muscularum, ut & omnes sensus, pendere à nervis, qui sunt instar tenuium filamentorum aut instar parvorum tuborum, qui ex cerebro oriuntur, & continent, ut & ipsum cerebrum, certum quendam aërem aut ventum subtilissimum, qui spirituum animalium nomine exprimitur.

ARTICVLVS VIII.

Quodnam sit principium harum omnium functionum.

Verum nescitur vulgo, quomodo hi spiritus animalis & hi nervi inserviant motibus & sensibus, & quale sit actionis eorum Principium corporale. Idcirco etsi aliquid de hac re attigerim in aliis scriptis, dicam tamen h̄c succincte, calorem continuum, quamdiu vivimus, infuse cordibus nostris, qui species est ignis, quem sanguis venarum nutrit, & hunc ignem esse principium corporale omnium motuum nostrorum membrorum.

ARTICVLVS IX.

Quomodo fiat motus cordis.

Primus ejus effectus est dilatare sanguinem, quo cavitates cordis repletæ sunt. Inde fit, ut cum

cum hic sanguis debeat majorem occupare locum, transeat cum impetu ex cavitate dextra in venam arteriosam, & ē laeva in magnam arteriam. Tum hac dilatatione cessante, statim novus sanguis ingreditur ex vena cava in cavitatem dextram cordis, & ex arteria venosa in sinistram. Nam sunt pelliculae quaedam in orificeis horum quatuor vasorum sic dispositæ, ut efficiant, ne sanguis poscit cor subire, nisi per duo posteriores, vel egredi ex illo, nisi per duo priora. Novus sanguis cor ingressus statim ibi rarefit, eodem modo, quo præcedens. Et in hoc solo consistit pulsus cordis & arteriarum, ita ut hic pulsus reiteretur toties, quoties novus sanguis cor ingreditur. Hoc quoque solum est, quod sanguini motum dat, & efficit, ut fluat indesinenter & citissime in omnes arterias & venas. Qua ratione calorem, quem sibi in corde comparat, ad reliquas corporis partes defert, & earum nutritioni inservit.

ARTICVLVS X.

*Quomodo producantur spiritus animales
in cerebro.*

Sed id magis h̄ic considerandum est, nempe vividores & subtiliores omnes partes sanguinis, quas calor in corde rarefecit, ingredi indefinenter & maxima cum copia cavitates cerebri. Ideo autem eo potius commeant quam aliò, quod omnis san-

sanguis, qui è corde egreditur per magnam arteriam, dirigat suum cursum rectâ linea in illum locum; & cum non possit totus ingredi, quia viæ valde angustæ sunt, partium ejus magis agitatae & subtiliores transeant solæ, dum reliquæ sese diffundunt per omnes corporis partes. Hæ autem partes sanguinis subtilissimæ componunt spiritus animales; nec eum in finem aliâ ullâ egent mutatione in cerebro, nisi quod ibi separantur ab aliis sanguinis partibus minus subtilibus. Nam quos hic nomino spiritus, nil nisi corpora sunt, & aliam nullam proprietatem habent, nisi quod sint corpora tenuissima, & quæ moventur celerrimè, instar partium flammæ ex face excentis; ita ut nusquam consistant, & quandiu ingredientur quædam ex illis in cerebri cavitates, similiter etiam egrediantur alia per poros, qui in illius sunt substantia; qui pori ea deducunt in nervos, & inde in musculos; hacque ratione corpus movent tot & tam diversis modis, quod moveri potest.

ARTICVLVS XI.

Quomodo fiant motus Musculorum.

Sola enim causa omnium motuum membrorum est, quod quidam musculi contrahantur, & qui ex adverso respondent iis, extendantur, ut dictum fuit. Et sola causa, quare hic musculus potius contrahatur, quam qui illi opponitur, est, quod

quod ad eum confluant paulo plures cerebri spiritus, quam ad alium. Non quod spiritus, qui immediatè veniunt ex cerebro, sufficient soli ad movendos hos musculos, sed quia determinant alios spiritus, qui jam in his duobus muscularis sunt, ad celerrime egrediendum ex uno eorum, & transmundum in alium. Qua ratione is, ex quo egrediuntur, fit longior & remissior, & ille, quem ingrediuntur, celerrime ab ipsis inflatus contrahitur, & secum membrum, cui innectitur, trahit. Quod facilè concipi potest, modo sciatur, paucissimos spiritus animales esse, qui perpetuo ex cerebro veniant versus unumquemque muscularum; sed esse semper plurimos alios inclusos in ipsissimo musculo, qui in eo celerrime moventur: quandoque solummodo in circulum se movendo in loco, in quo sunt, nimirum cum nullas vias apertas, per quas excent, reperiunt, & aliquando in muscularum oppositum; quia parvi hiatus sunt in unoquoque horum muscularorum, per quos isti spiritus fluere possunt ex uno in alium, & qui sic dispositi sunt, ut cum spiritus, qui veniunt ex cerebro, versus unum ex illis habent paulo majorem vim illis, qui versus alterum eunt, aperiant omnia orificia, per quæ spiritus alterius musculari possunt in hunc transire, & simul claudant omnia illa, per quæ spiritus hujus possunt transire in alium; qua ratione omnes spiritus antea contenti in his duobus muscularis, confluant celerrime in unum

eo-

corum, & sic inflant & contrahunt eum, dum alter extēnditur & remittitur.

ARTICVLVS XII.

*Quomodo objecta externa agant in sensu
suum organa.*

Hic restat adhuc investigare causas, quæ efficiunt, ut spiritus non semper fluant eodem modo ex cerebro in musculos, & sèpius plures veniant ad hos, quam ad illos. Nam præter actionem animæ, quæ revera (ut dicam inferius) in nobis est una ex his causis, sunt adhuc duæ aliæ, quæ pendent solum à corpore, quas notare operæ premium est. Prima consistit in varietate motuum, qui excitantur in organis sensuum per ipsorum objecta, quam satis late jam explicui in Dioptrica. Sed ne ii, qui legent hoc scriptum, indigeant alii, hic repetam, tria esse in nervis consideranda; nimurum eorum medullam sive substantiam interiorem, quæ sese extendit instar tenuinum filamento rum è cerebro, unde originem suam habet, usque ad extremitates aliorum membrorum, quibus hæc filamenta innectuntur: Deinde pelliculas, quæ eos circumdant, & quæ, cum sint continuae cum illis, quæ cerebrum involvunt, parvos tubos componunt, quibus hæc tenuia filamenta includuntur: Denique spiritus animales, qui cum fervantur per hos ipsos tubos à cerebro usque ad musculos,

sculos, efficiunt, ut hæc filamenta plane libera manent, & tali modo extensa, ut vel minutissima res, quæ moveat partem eam corporis, cuius extremitati aliquod eorum innectitur, movere faciat simul partem cerebri, ex qua venit; ut cum extremâ funiculi parte tractâ, simul alia ei opposita movetur.

ARTICVLVS XIII.

Hanc objectorum externorum actionem diversi modo spiritus in musculos deducere posse.

Expliui etiam in Dioptrica, quomodo omnia visus objecta nobis per id solum communimentur, quod localiter moveant, interventu corporum diaphanorum, quæ inter nos & illa sunt, tenuina filamenta nervorum opticorum, quæ in fundo oculorum nostrorum sunt, & consequenter partes cerebri, unde hi nervi veniunt, quod ea, inquam, tot & tam diversis modis moveant, quot ostendunt nobis varietates in rebus: Nec immediate motus, qui fiunt in oculo, sed qui in cerebro peraguntur, animæ hæc objecta representare. Cujus ad exemplum facile concipi potest sonos, odores, sapores, calorem, dolorem, famem, sitim, & in genere omnia objecta, tam aliorum nostrorum sensuum externorum, quam nostrorum appetituum internorum, excitare quoque aliquem motum in nostris nervis, qui transit per ipsos usque in cerebrum. Et præterquam, quod hi diversi mo-

D

tus

tus cerebri in anima nostra excitant diversos sensus, possunt etiam absque illa efficere, ut spiritus suum cursum dirigant versus quosdam musculos potius quam ad alios, & sic moveant membra nostra. Quod hic solum uno exemplo probabo: Si quis cito extenderit manum in oculos nostros tanquam nos verberaturus, quamvis sciamus eum nobis amicum, & non nisi joco id facere, abstenturumque ab omni malo nobis inferendo, vix tamen possumus nos cohibere ab illis claudendis. Quod ostendit, eos non claudi animæ nostræ operâ, cum id fiat contra voluntatem nostram, quæ sola aut saltem præcipua illius est actio: Sed quod machina nostri corporis sic composita sit, ut mortus illius manus ad oculos nostros, excitet alium motum in nostro cerebro, qui deducit spiritus animales in eos musculos, qui palpebras deprimunt.

ARTICVLVS XIV.

Varietatem, quæ est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursus.

Altera causa, quæ inservit deducendis diversimodè spiritibus animalibus in musculos, est inæqualis agitatio eorum spirituum, & varietas partium, quibus constant. Nam cum quædam ex illis partibus crassiores & concitatores sunt illis, transcutiunt ulterius lineâ rectâ in cavitates &

po-

poros cerebri, & sic deducuntur in alios musculos,
in quos non dederentur, si minorem vim ha-
berent.

ARTICVLVS XV.

Quæ sint causæ varietatis illius.

ET hæc inæqualitas procedere potest ex diver-
sis materiis, ex quibus compositi sunt; ut in
iis, qui multum vini biberunt, videmus vapores il-
lii vini ingredientes citissime sanguinem, ascen-
dere ex corde ad cerebrum, ubi in spiritus con-
vertuntur; qui fortiores cum sint & copiosiores
iis, qui ordinario ibidem sunt, corpus plurimis
miris modis possunt movere. Hæc inæqualitas
spirituum potest etiam procedere ex diversis di-
positionibus cordis, jecoris, stomachi, iienis, & a-
iliarum omnium partium, quæ ad eorum produc-
tionem aliquid conferunt. Nam præcipue hic
observandi sunt parvi quidam nervi inferti cordis
basi, qui inserunt explicandis & contrahendis or-
ificiis concavatum ejus; qua ratione sanguis
illuc sese plus aut minus dilatans, spiritus diversi-
modè dispositos producit. Notandum quoque
quod etiæ sanguis, qui ingreditur cor, eò veniat
ex reliquis omnibus corporis partibus, sæpe tamen
accidit, ut copiosius impellatur à quibusdam par-
tibus quam ab aliis, quia nervi & musculi, qui re-
spondent his partibus, eum magis premunt vel

D 2

agi-

agitant: Et quod secundum partium varietatem, à quibus magis manat, se se in corde diversimode dilatet, & consequenter producat spiritus, qui differentes qualitates habent. Sic exempli gratiâ: Is qui a parte inferiore jecoris venit, ubi fel est, se se dilatat alio modo in corde, quam qui ex liene venit, & hic alio modo, quam qui venit ex venis brachiorum aut crurium, & denique hic aliter, quam alimentorum succus, cum recenter egressus ex stomacho & intestinis, transit celerrime per jecur usque ad cor.

ARTICVLVS XVI.

Quomodo omnia membra possint moveri per obiecta sensuum, & per spiritus, absque operâ animæ.

Denique notandum est, machinam nostri corporis ita constructam esse, ut omnes mutationes, quæ accidunt motibus spirituum, efficere possint, ut aperiant quosdam poros cerebri magis quam alios; & reciprocè, ut cum aliquis ex his poris paulo magis vel minus solito est apertus per actionem nervorum, qui sensibus inserviunt, hoc mutet aliquid in motu spirituum, & efficiat, ut deducantur in musculos, qui inserviunt movendo corpori, eodem modo, quo ordinario movetur occasione talis actionis. Ita ut omnes motus, qui nobis eveniunt, voluntate nostra nihil ad eos

con-

conferente(ut s̄ep̄ evenit nos respirare, ambulare, edere, & denique omnes actiones facere, quæ nobis cum bestiis co[m]munes sunt) non aliunde pendant, quam à conformatione nostrorum membrorum, & cursu, quem spiritus excitati per calorem cordis naturaliter sequuntur in cerebro, in nervis, & in musculis: Eodem modo, quo motus automati producitur sola virtute manuclæ & figura suarum rotularum.

ARTICVLVS XVII.

Quenam sint functiones animæ.

Postquam ita consideravimus omnes functiones, quæ pertinent ad solum corpus, facile est cognoscere, nihil in nobis restare, quod debeamus tribuere nostræ animæ, exceptis nostris cogitationibus, quæ præcipue duum generum sunt; quædam enim sunt Actiones animæ, alia ejus Passiones sive Affectus. Quas ejus Actiones voco, sunt omnes nostræ voluntates, quia experimur, eas directè venire ab anima nostra, & videntur ab illa sola pendere. Sicut è contrario possunt in genere vocari ejus Passiones, omnes species perceptio[n]um sive cognitionum, quæ in nobis reperiuntur; quia s[ecundu]s accidit, ut anima nostra eas tales non faciat, quales sunt, & semper eas recipiat ex rebus per illas repræsentatis.

DE PASSIONIBVS
ARTICVLVS XVIII.

De Voluntate.

RVrsus nostræ voluntates sunt duplices. Nam quædam sunt actiones animæ, quæ in ipsa anima terminantur; sicuti cum volumus Deum amare, aut in genere applicare nostram cogitationem alicui objecto, quod non est materiale: Aliæ sunt actiones, quæ terminantur ad nostrum corpus; ut cum ex eo solo, quod habemus ambulandi voluntatem, sit, ut nostra crura moveantur & progrediamur.

ARTICVLVS XIX.

De Perceptione.

PERCEPTIONES nostræ sunt etiam duarum specierum, & quædam animam pro causa habent, aliæ corpùs. Ex, quæ animam pro causa habent, sunt perceptiones nostrarum voluntatum, & omnium Imaginationum aut aliarum cogitationum, quæ ab ea pendent. Nam certum est, nos non posse quicquam velle, quin percipiamus simul, nos id velle. Et quamvis respectu nostræ animæ sit Actio, aliquid velle, potest etiam dici in illa esse Passionem, percipere, quod velit. Attamen quia hæc perceptio & voluntas revera idem sunt, denominatio semper fit ab eo, quod nobilius est;

&

& sic non solet appellari Passio, sed solummodo
Actio.

ARTICVLVS XX.

*De Imaginationibus & aliis cogitationibus, quæ
per animam formantur.*

Cum anima nostra sese applicat ad Imaginandum aliquid, quod non est, V. G. in concipienda Basilica quadam Magica, aut Chimæra, vel etiam cum sese applicat in consideratione alicujus rei, quæ solummodo intelligibilis est, non verò imaginabilis, Exempli gratiâ, in consideranda sua ipsius natura, perceptiones, quas habet, illarum rerum pendent præcipue à voluntate, quæ efficit, ut eas percipiat; ideoque solent potius considerari ut actiones, quam ut passiones.

ARTICVLVS XXI.

*De Imaginationibus, que pro causa habens
solum corpus.*

Inter perceptiones, quæ corporis operâ producuntur, maxima pars earum pendet à nervis; sed quædam etiam sunt, quæ ab illis non pendent, & quæ nominantur Imaginationes, ut illæ, de quibus modò locutus sum; à quibus tamen differunt in eo, quod voluntas nostra in illis formandis non occupetur; unde non possunt reponi in numero

D 4 acti-

actionum animæ: Nec aliunde procedunt quām ex eo, quòd spiritus diversimodè agitati, & reperiētes vestigia diversarum impressionum, quæ præcesserunt in cerebro, cursum eò dirigunt fortuṭò per quosdam poros potius quām per alios. Tales sunt illusiones nostrorum somniorum, & Phantasie, quæ nobis vigilantibus accidunt, cum cogitatio nostra negligenter vagatur, nulli rei se se addicens. Etsi autem quædam harum Imaginacionum sint Passiones sive Affectus animæ, sumpto illo vocabulo in magis propria & specialiori significacione, & possint ita omnes nominari, si insignificatu generaliori idem nomen sumatur; attenuatamen quia non habent causam tam notabilem & tam determinatam ac perceptiones, quas anima recipit operâ nervorum; & quia videntur earum tantum esse umbra & pictura, antequam possimus eas commodè distinguere, consideranda est, quæ inter illas alias intercedit differentia.

ARTICVLVS XXII.

De differentia, que est inter alias perceptiones.

OMnes perceptiones, quas nondum explicui, veniunt ad animam operâ nervorum, & inter eas hæc est differentia, quod quasdam referamus ad objecta externa, quæ sensus nostros feriunt, alias ad nostrum corpus aut quasdam ejus

ejus partes, &c denique alias ad nostram animam.

ARTICVLVS XXIII.

*De Perceptionibus, quas referimus ad objecta,
quaे sunt extra nos.*

Perceptiones, quaे referuntur ad res extra nos positas, scilicet ad objecta sensuum nostrorum, producuntur (saltem cum nostra opinio falsa non est) ab his objectis, quaे excitando quosdam motus in organis sensuum externorum, excitant quoque nonnullos motus operā nervorum in cerebro, qui efficiunt, ut anima illa sentiat; sicuti cùm videamus lumen tēdæ, & audimus sonum campanæ, hic sonus & hoc lumen sunt duæ diversæ actiones, quaे per id solum, quod excitant duos diversos motus in quibusdam ex nostris nervis & eorum ope in cerebro, dant animæ duas distinctas sensations, quas sic referimus ad subjecta, quaे supponimus esse earum causas, ut putemus, nos videre ipsam tēdam, & audire campanam; non verò solum sentire motus, qui ab ipsis proveniunt.

ARTICVLVS XXIV.

*De Perceptionibus, quas ad corpus nostrum
referimus.*

Perceptiones, quas referimus ad corpus nostrum, aut quasdam illius partes, sunt eæ, quas

D 5

ha-

habemus à fame, à siti, & ab aliis nostris appetitibus naturalibus; quibus jungi possunt dolor, calor, & alii affectus, quos sentimus quasi in membris nostris, & non ut in objectis, quae sunt extra nos. Sic cōdem tempore & operā eorundem nervorum sentire possumus frigiditatem nostrae manus, & calorem flammæ, ad quam accedit; aut ē contrario, calorem manus & frigus aëris, cui exponitur; nullā animadversā differentiā inter actiones, quae efficiunt, ut sentiamus calorem aut frigus, quod in nostra manu est, & eas, quae faciunt, ut sentiamus id, quod extra nos est; nisi quod unā harum actionum succedente alteri, judicamus, primam jam esse in nobis, & supervenientem nondum adesse, sed in objecto, à quo producitur.

ARTICVLVS XXV.

De Perceptionibus, quas ad animam nostram referimuss.

PErceptiones, quae solummodo ad animam referuntur, sunt illæ, quarum effectus sentiuntur quasi in anima ipsa, & quarum nulla vulgo cognoscitur causa proxima, ad quam referri possint. Tales sunt sensus Lætitiae, Iræ, & aliorum similium, qui aliquando excitantur in nobis per objecta, quæ movent nervos nostros, & quandoque etiam per alias causas. Etsi autem omnes nostræ perceptiones, tam ea, quæ referuntur ad objecta, quæ extra nos

nos sunt, quam quæ referuntur ad diversos affectus nostri corporis, sint revera Passiones respectu nostræ animæ, cum hoc verbum in latiori significacione usurpatur; attamen id solet restringi ad eas demum connotandas, quæ referuntur ad animam ipsam. Et has demum ultimas hic explicandas suscepit, sub nomine Affectuum vel Passiōnum animæ.

ARTICVLVS XXVI.

Imaginationes, quæ solū pendent à motu fortuito spirituum, posse non minus veras Passiones esse, quam perceptiones, quæ, pendent à nervis.

Supereft hīc notandum, omnes easdem, res quas anima percipit operā nervorum, ipsi quoque posse repräsentari per cursum fortuitum spirituum, absque ullā alliā differentiā, nisi quod impressiones, quæ veniunt in cerebrum per nervos, soleant magis vivæ & expressiores esse illis, quas spiritus excitant; quod fecit ut dicerem in articulo 21 has esse instar umbræ & picturæ aliarum. Notandum etiam, quandoque evenire hanc picturam ita similem esse rei, quam repräsentat, ut possit decipi quis ab ea quoad perceptiones, quæ referuntur ad objecta, quæ sunt extra nos, aut quoad eas, quæ referuntur ad quasdam partes nostri corporis; verum nulli deceptioni locum esse quo-

quoad passiones, quia tam propinquæ & intimæ animæ nostræ sunt, ut ei sit impossibile illas sentire, quin revera sint tales, quales eas sentit. Sic saepe cum dormimus, imo quandoque vigilantes, nobis tam vehementer imaginamur quædam, ut putemus ea coram videre aut sentire in nostro corpore, quamvis ei nullo modo insint. Verum et si dormiamus ac somniemus, tristes nosmet ipsos vel commotos aliâ aliquâ Passione sentire non possumus, quin verissimum sit animam in se habere hanc Passionem.

ARTICVLVS XXVII.

Definitio Passionum animæ.

POstquam sic consideratum fuit, in quo Passiones animæ differant ab omnibus aliis ejus cogitationibus, mihi videtur, eas in genere posse definiri, Perceptiones, aut sensus, aut commotiones animæ, quæ ad eam speciatim referuntur, quæque producuntur, conservantur & corroborantur per aliquem motum spirituum.

ARTICVLVS XXVIII.

Explicatio prime partis hujus definitionis.

POssunt nominari *Perceptiones*, cum hoc vocabulum usurpatur generalius ad significandas

das omnes cogitationes, quæ non sunt actiones animæ aut volitiones: verum non cum adhibetur demum ad significandas notiones evidentes. Nam experientia docet eos, qui magis à Passionibus suis agitantur, non melius illas nosse quam alii suas, easque esse ex numero perceptionum; quas arctum feceris, quod inter animam & corpus est, reddit confusas & obscuras. Possunt quoque vocari *sensus* sive *sensationes*, quia in anima recipiuntur eodem modo, quo objecta sensuum externorum, nec aliter ab ea cognoscuntur. Sed adhuc melius dici queunt *commotiones* animæ, non solum quia hoc nomen potest tribui omnibus mutationibus, quæ in ipsa fiunt, id est, omnibus diversis cogitationibus, quæ ipsis obveniunt, sed speciatim, quia ex omnibus speciebus cogitationum, quas habere potest, nullæ aliæ adeo agitant & quaunt ac istæ Passiones.

ARTICVLVS XXIX.

Explicatio alterius partis.

ADDO eas speciatim referri *ad animam*, ad illas distinguendum ab aliis sensationibus, quarum aliæ rejiciuntur in objecta externa, ut odores, sonos, colores; aliæ in nostrum corpus, ut fames, sitis, dolor. Addo quoque eas effici, nutritri, & corroborari per quendam motum spirituum, ad eas distingvendas à nostris volitionibus, quæ

quæ nominari possunt commotiones animæ, quæ ad illam referuntur, sed quæ ab ipsam efficiuntur; sicut etiam ad explicandam earum ultimam & magis propinquam causam, quæ eas rursus distinguit ab aliis sensationibus.

ARTICVLVS XXX.

Animam esse unitam omnibus corporis partibus conjunctim.

Sed ut hæc perfectius intelligentur, oportet scire, animam esse revera junctam toti corpori, nec posse propriè dici, eam esse in quadam parte ejus, exclusivè ad alias, quia id unum est, & quodammodo indivisibile ratione dispositionis suorum organorum, quæ omnia ita ad se mutuo referuntur, ut quodam ex illis ablato reddatur totum corpus mancum & defectivum: & quoniam ipsa ejus naturæ est, quæ nullam relationem habet ad extensionem, vel dimensiones, aut alias proprietates materiae, ex qua corpus constat, sed solummodo ad totam compaginem organorum ipsius: ut vel inde liquet, quod animæ dimidia vel tertia pars nullo modo concipi possit, aut quam extensionem occupet, & quod minor non sit, etiamsi resecetur aliqua pars corporis, sed ab eo integra separetur, cum compages organorum ejus dissolvitur.

A.R.

ARTICVLVS XXXI.

*Dari glandulam in cerebro, in qua anima suas
functiones specialius, quam in aliis parti-
bus exerceat.*

Sciendum quoque, quod licet anima sit juncta
toti corpori, in illo tamen est quædam pars, in
qua exercet suas functiones specialius quam in
cæteris omnibus. Et vulgo creditur, hanc par-
tem esse cerebrum, aut forte cor; cerebrum, quia
ad ipsum referuntur organa sensuum; & cor,
quoniam tanquam in ipso Passiones sentiuntur.
Sed rem accuratè examinando mihi videor evi-
denter cognovisse, partem eam corporis, in qua a-
nima exercet immediatè suas functiones nullaten-
tus esse cor, neque etiam totum cerebrum: sed
solummodò maximè intimam partium ejus, quæ
est certa quædam glandula admodum parva, sita
in medio substantiæ ipsius, & ita suspensa supra
canalem, per quem spiritus cavitatum cerebri an-
teriorum communicationem habent cum spiriti-
bus posterioris, ut minimi motus, qui in illa sunt,
multum possint ad mutandum cursum horum
spirituum, & reciproce minimæ mutationes, quæ
accidunt cursui spirituum, multum inserviant mu-
tandis motibus hujus glandulæ.

AR.

ARTICVLVS XXXII.

*Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse
principiam animæ sedem.*

Ratio, quæ me movet, ut credam, animam non posse habere in toto corpore alium aliquem locum præter hanc glandulam, ubi immediate exercat suas functiones, hæc est; quod considerem, alias omnes partes nostri cerebri duplices esse, prout etiam habemus duos oculos, duas manus, duas aures, & denique omnia organa nostrorum sensuum externorum sunt duplia: Et quia non nisi unam & simplicem cogitationem unius rei eodem tempore habemus, necessariò oportet dari aliquem locum, in quo duæ Imagines, quæ à duabus oculis veniunt, aut duæ illæ aliæ impressiones, quæ ab unico objecto veniunt per duplia organa aliorum sensuum, possunt convenire in unum, antequam ad animam perveniant, ne ipsi representent duo objecta loco unius. Et facile concipere est, has imagines aut alias impressiones uniri in hac glandula, operâ spirituum, qui replent cava-
tes cerebri; sed nullus locus alius in corpore est, in quo ita possint uniri, nisi quatenus in hac glandula unitæ fuerint.

AR-

ARTICVLVS XXXIII.

Sedem Affectuum non esse in corde.

Quoad sententiam eorum, qui putant, animam recipere suas Passiones in corde, nulla ratione admitti potest; nam in eo demum fundatur, quod Passiones in illo excitent quandam alterationem: Et facile est animadvertere, hanc alterationem non sentiri tanquam in corde, nisi operâ nervuli, qui ex cerebro ad illud descendit; prout dolor sentitur, quasi in pede, operâ nervorum pedis, & astra nobis apparent, tanquam in cœlo, opera luminis sui & nervorum opticorum; ita ut magis necessarium non sit, animam nostram exercere immediate suas functiones in corde, eo quod in illo suas passiones sentit, quam eam esse in cœlo, ut ibi videat astra..

ARTICVLVS XXXIV.

*Quomodo anima & corpus agant in se
invicem.*

Concipiamus igitur, hic animam habere suam sedem principalem in glandula, quæ est in medio cerebri, unde radios emitit per reliquum corpus, operâ spirituum, nervorum & ipsiusmet sanguinis, qui particeps impressionum spirituum eos deferre potest per arterias omnia-

E

mem=

membra: Et memores ejus, quod supra dictum fuit de machina nostri corporis, nimirum quod tenua filamenta nostrorum nervorum ita distribuuntur per singulas ejus partes, ut occasione diversorum motuum, qui ibi excitantur ab objectis sensibilibus, aperiant varie poros cerebri: quod efficit, ut spiritus animales, qui continentur in cavitatibus illius, ingrediantur varie musculos; qua ratione possunt movere membra omnibus illis variis modis, quibus moveri possunt: quin etiam, quod aliae omnes causae, quæ possunt diversimodè movere spiritus, sufficient ad eos deducendos in varios musculos. Addamus hic glandulam illam, quæ est præcipua sedes animæ, ita suspensam esse inter cavitates, quæ continent hos spiritus, ut possit moveri ab illis tot variis modis, quot sunt diversitates sensibiles in objectis: Sed etiam posse varie moveri ab anima, quæ talis est naturæ, ut infuse tot varias impressiones recipiat, id est, tot habeat varias perceptiones, quot accidunt varii motus in hac glande: prout etiam reciprocè machina corporis ita composita est, ut hæc glans ex eo solum, quod varie movetur ab anima, aut qualicunque alia causa, impellat spiritus, qui illam ambiunt versus poros cerebri, qui eos deducunt per nervos in musculos; qua ratione efficit, ut illi membra moveant.

AR-

ARTICVLVS XXXV.

*Exemplum modi, quo impressiones objectorum
se se uniunt in glande, quæ est in medio
cerebri.*

Sic, exempli gratiâ, si videamus aliquod animal ad nos venire, lumen reflexum ab ejus corpore pingit duas illius imagines, singulas in singulis nostris oculis; & hæ duæ imagines efformant duas alias operâ nervorum opticorum in superficie interiori cerebri, quæ spectat ejus concavitates; tum inde operâ spirituum, quibus hæ cavitates plenæ sunt, hæ imagines ita radios suos emittunt versus glandulam, quam hi spiritus ambient, ut motus qui quodlibet punctum componit unius harum imaginum, tendat versus idem punctum glandis, versus quod tendit motus, qui format punctum alterius imaginis, qui representat eandem partem hujus animalis; quâ ratione ambæ imagines, quæ sunt in cerebro, unicam dunt taxat componunt super glandem, quæ agens immediate in animam ostendit ipsi figuram hujus animalis.

ARTICVLVS XXXVI.

*Exemplum modi, quo Passiones excitantur
in Anima.*

ET præterea si hæc figura sit valde inusitata & horrenda, id est, si multum similitudinis ha-

beat cum rebus, quæ ante fuerunt noxiæ corpori,
excitat in anima Passione Metus, & consequen-
ter Audaciæ vel Terroris & Pavoris, secundum va-
rium temperamentum corporis aut robur animæ,
& prout quisque antea sese munierit defensione
vel fuga contra res noxiæ, quarum præsens im-
pressio similitudinem refert. Nam id reddit ce-
rebrum ita dispositum in quibusdam hominibus,
ut spiritus reflexi ab imagine sic formata super
glandem, inde sese conferant partim in nervos il-
los, qui inserviunt vertendo tergo & movendis
cruribus ad fugam capessendam, & partim in-
eos, qui dilatant aut contrahunt ita orificia cordis,
aut qui agitant ita alias partes, ex quibus sanguis
ad ipsum mittitur, ut hic sanguis, rarefactus alio
modo, quam solet, mittat spiritus ad cerebrum,
qui apti sunt nutriendæ & fovendæ Passioni Ter-
roris; id est, qui idonei sunt ad apertos tenendos,
aut ad aperiendum rufus poros cerebri, qui illos
deducunt in eosdem nervos. Nam eo ipso quod
hi spiritus ingrediuntur hos poros, excitant specia-
lem motum in hac glande, qui à natura ad id in-
stitutus est, ut anima hanc Passionem sentiat. Et
quia hi pori referuntur præcipue ad nervulos, qui
inserviunt dilatandis vel contrahendis orificiis cor-
dis, inde fit, ut eam anima sentiat præcipue tan-
quam in corde.

A R.

ARTICVLVS XXXVII.

*Quomodo appareat, eas omnes effici à quodam
motu spirituum.*

ET quia simile quippiam accidit in omnibus aliis Passionibus, nimirum quod principaliter oriantur à spiritibus contentis in cavitatibus cerebri, quatenus cursum suum dirigunt versus nervos, qui inserviunt dilatationi vel contractioni orificiorum cordis, aut impellendo varie ad ipsum sanguini, qui in aliis partibus est, aut quoconque alio modo fovendæ eidem Passioni; Hinc clare intelligi potest, quare superius posuerim in illarum definitione, eas produci per motum aliquem specialem spirituum.

ARTICVLVS XXXVIII.

*Exemplum motuum corporis, qui comitantur
Passiones, & ab anima non
pendent.*

CÆterum eodem modo, quo cursus, quem capiunt hi spiritus versus nervos cordis, sufficit ad dandum motum glandulæ, per quem Terror animæ inducitur; sic etiam per id solum, quod quidam spiritus eodem tempore tendunt versus nervos, qui inserviunt movendis cruribus ad fugendum, efficiunt alium motum in eadem glande,

cujus ope anima sentit & deprehendit hanc fūgam ; quæ hoc modo excitari potest in corpore , per solam dispositionem organorum ejus , absque ulla ope animæ.

ARTICVLVS XXXIX.

*Quomodo eadem causa possit excitare diversas
Passiones in variis hominibus.*

EAdem impressio , quam præsentia objecti terribilis efficit in glande , & quæ inducit Terrem in quibusdam hominibus , potest excitare in aliis Animum & Audaciam : cuius rei ratio hæc est , quod omnia cerebra non sint disposita eodem modo , & quod idem motus glandis , qui in quibusdam excitat terrorem , efficiat in aliis , ut spiritus subeant poros cerebri , qui eos deducant partim in nervos , qui inserviunt manibus movendis ad fæc tuendum , & partim in illos , qui agitant & impellunt sanguinem versus cor , eo modo , qui requiritur ad producendos spiritus aptos continuandæ huic sui defensioni , & retinendæ illius voluntati .

ARTICVLVS XL.

Quis sit præcipitus effectus Passionum.

ETenim observandum præcipuum effectum in hominibus omnium Passionum esse ; quod in-

incitent & disponant eorum animas ad volendum ea, quibus sua corpora preparant: Ita ut sensus terroris eam ad voluntatem fugiendi incitet, audaciae vero ad voluntatem certandi, & sic de aliis.

ARTICVLVS XLI.

Quæ sit potentia animæ respectu corporis.

Sed voluntas adeo libera est suâ naturâ, ut nunquam possit cogi; Et ex duabus speciebus cogitationum, quas in animâ distinxii, quarum aliae sunt ejus actiones, nimirum ejus voluntates, aliae ejus passiones, sumendo illud vocabulum in latiori illa significatione, quæ complectitur omnia perceptionum genera; Primæ sunt absolute in illius potestate, nec possunt nisi indirecte mutari à corpore; ut è contrario ultimæ absolute pendent ab actionibus, quæ eas producunt, nec possunt aliter quam indirecte mutari ab anima, nisi cum ipsam et earum causa est: Et omnis actio animæ in hoc consistit, quod eo ipso solo, quod vult aliquid, efficit, ut glandula cui arctissime juncta est, se moveat modo convenienti ad producendum effectum, qui huic voluntati respondeat.

ARTICVLVS XLII.

Quomodo reperiamus in memoria ea, quorum reminisci volumus.

Sic cum anima vult recordari alicujus rei, hæc voluntas efficit, ut glans sese inclinans successi-

ve horsum & illorsum, impellat spiritus ad varias partes cerebri, usque dum invenerint eam, in qua sunt vestigia, quæ reliquit objectum, cuius volumus recordari. Nam illa vestigia nihil aliud sunt, quam quod pori cerebri, per quos spiritus anteceperunt suum cursum, propter præsentiam hujus objecti acquisiverint eo pacto facilitatem majorem quam alii, sese rursus aperiendi eodem modo spiritibus, qui ad se veniunt: Adeo ut hi spiritus reperientes illos poros, eos facilius subeant quam alios: qua ratione excitant motum specialem in glande, qui repræsentat animæ idem objectum, & ipsi indicat, idem illud esse, cuius recordari volebat.

ARTICVLVS XLIII.

Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.

Sic cum imaginari volumus aliquid, quod nunc vidimus, haec voluntas vim habet movendi glandem, modo convenienti ad impellen-
dos spiritus versus eos poros cerebri, quorum apertione hoc potest repræsentari. Sic cum quis suam attentionem sistere vult in consideratione unius objecti per aliquod tempus, haec voluntas per illud tempus retinet glandem inclinatam in eandem partem. Sic denique cum incedere vo- lu-

lumus, aut alio modo movere nostrum corpus,
hæc voluntas efficit, ut glans impellat spiritus ad
musculos, qui huic rei inserviunt.

ARTICVLVS XLIV.

*Vnamquamque voluntatem naturaliter jun-
ctam esse cuidam motui glandis, sed vel
industria vel habitu eam aliis
posse jungi.*

Attamen non semper voluntas excitandi in nobis aliquem motum, aut alium quendam effectum, efficere potest, ut eum excitemus; sed mutatio in eo contingit, prout natura vel habitus varie unicuique cogitationi unumquemque motum glandis conjunxerint. Sic exempli gratia, si quis velit disponere oculos suos ad intuendum objectum remotissimum, hæc voluntas efficit, ut pupilla se dilatet; & si velit eos disponere ad intuendum objectum valde propinquum, hæc voluntas facit, ut se contrahat: sed si solum cogitetur de pupilla dilatanda, nihil proderit ejus rei habere voluntatem; nec enim ideo dilatabitur quia natura non junxit motum glandis, qui inservit impellendis spiritibus versus nervum optimum modo convenienti dilatandæ vel contrahendæ pupillæ, cum voluntate eam dilatandi vel contrahendi; sed demum cum voluntate intuendi

objecta remota vel proxima. Et cum inter loquendum solum cogitamus de sensu illius rei, quam dicere volumus, id facit, ut moveamus linguam & labra longè celerius & melius, quam si cogitaremus, ea movere omnibus modis requisitis ad proferenda eadem verba. Quia habitus, quem acquisivimus, cum disceremus loqui, efficit, ut junxerimus actionem animæ, quæ operâ glandis potest movere linguam & labia, cum significazione verborum, quæ ex his motibus sequuntur, potius quam cum motibus ipsis.

ARTICVLVS XLV.

Quæ sit anime potestas respectu Passiōnum suarum.

Passiones nostræ nequeunt etiam directè excitari vel auferri per actionem nostræ voluntatis, sed demum indirectè per representationem rerum, quæ solent jungi passionibus, quas habere volumus, & quæ contrariae sunt iis, quas volumus rejicere. Sic ad excitandam in se audaciam, & metum auferendum, non sufficit ejus rei habere voluntatem ; sed incumbendum est considerationi rationum, objectorum, aut exemplorum, quæ persuadent periculum non esse magnum ; plus semper securitatis esse in defensione quam in fuga ; gloriam & gaudium oriri ex Victoria, ex fuga vero nihil præter ægritudinem & pudorem, ac similia.

AR-

ARTICVLVS XLVI.

*Quid impedit, quominus anima possit omnino
de suis Passionibus statuere.*

ET sane datur ratio specialis, quæ impedit, quominus anima possit citò mutare vel sistere suas Passiones, propter quam supra posui in earum definitione, quod non solum producerentur, sed etiam conservarentur & confirmarentur ab aliquo motu speciali spirituum: hæc vero ratio est, quod ferè semper eas comitetur aliqua commotio, quæ sit in corde, & per consequens etiam in toto sanguine & spiritibus; ita ut donec cesset hæc commotio, præsentes nostræ cogitationi manent, eodem modo, quo objecta sensibilia illi præsentia sunt, dum agunt in organa nostrorum sensuum. Et quemadmodum anima, cum valde attenta est cuidam alteri rei, potest se cohibere ab audiendo parvo strepitu, aut parvo dolore sentiendo, sed non potest pari ratione efficere, quin audiat tonitru, vel sentiat ignem, qui comburit manum; sic facilè potest superare minores passiones, sed non vehementiores vel fortiores, nisi postquam commotio sanguinis & spirituum sedata fuerit. Id quod voluntas ad summum facere potest, dum viget hæc commotio, est non consentire illius effectibus, & cohibere plurimos ex motibus, ad quos disponit corpus: Exempli

gra-

gratia; si ira efficiat, ut manus erigatur ad percussi-
tiendum, voluntas ordinariò eam continere pot-
est; si metus incitet crura ad fugam capeſſen-
dam, voluntas illa ſiſtere potest; & ſic de aliis.

ARTICVLVS XLVII.

*In quo conſiſtant conſlictus, quos vulgo imagi-
nantur inter partem inferiorem & ſupe-
riorem anime.*

Nec in alio quām in repugnantia, quae eſt in-
ter motus, quos corpus per ſuos ſpiritus, &
anima per ſuam voluntateim, ſimil excitare anni-
tuntur in glande, conſiſtunt omnes conſlictus,
quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem
animæ, quæ ſenſitiva nominatur, & ſuperiorem,
quæ rationalis eſt, aut inter appetitus naturales &
voluntatem. Nobis enim non niſi una in eſt a-
nima, quæ in ſe nullam varietatem partium habet:
eadem, quæ ſenſitiva eſt, eſt etiam rationalis, & o-
mnes ejus appetitus volitiones ſunt. Error per
quem ei imponuntur quaſi in ſcena diuerſae per-
ſone, quæ ferè ſemper ſibi mutuo contrariae
ſint, inde ſolūm proceſſit, quod non bene diſtin-
ctæ fuerint ejus functiones à functionibus cor-
poris, cui ſoli tribuendum eſt, id omne, quod in
nobis poſteſt obſervari, repugnare noſtræ ratio-
ni; Adeò ut nulla hīc alia lucta ſit, niſi quod cum
glande

glandula, quæ est in medio cerebri, possit impelli
ex una parte ab anima, & ex alia spiritibus ani-
malibus, qui nil nisi corpora sunt, ut supra dixi, sa-
pè eveniat, ut hæ duæ impulsiones sint contrariae,
& ut fortior impedit effectum alterius. Possunt
autem distingui duæ species motuum excitato-
rum à spiritibus in glande; alii repræsentant ani-
mæ objecta, quæ movent sensus, aut impressiones,
quæ repetiuntur in cerebro, & nulla vi utuntur in
eius voluntatem; alii verò utuntur, nimirum illi,
qui efficiunt passiones vel motus corporis, qui eas
comitantur. Et quoad primos, et si sæpe impe-
diant actiones animæ, aut impedianter ab illis, at-
tamen quia non directè contrarii sunt, nulla in
illis observatur lucta; sed demum inter ultimos
& voluntates, quæ illis repugnant: Exempli gra-
tia, inter conatum, per quem spiritus impellunt
glandem ad inducendum animæ cupiditatem cu-
jusdam rei, & illum, per quem anima eam repellit,
voluntate, quâ vult eandem rem fugere: Et id
præcipue hanc luctam demonstrat, quod cum
voluntas non habeat potestatem directè excitandi
passiones, ut jam dictum fuit, cogatur uti arte, &
se applicare considerationi successivè variarum
rerum: unde si accidat, aliquam ex illis habere
vim mutandi ad momentum cursum spirituum,
contingere potest, ut quæ sequitur, eā vi careat, &
cursum suum illico resumant, quia dispositio, quæ
præcessit in nervis, in corde, & in sanguine, non est

mu-

mutata; quo sit, ut anima eodem ferme tempore se impelli sentiat ad eandem rem appetendam & fugiendam. Et inde sumpta fuit occasio imaginandi in illa duas potentias, quæ inter se pugnant. Attamen potest adhuc quidam conflictus concipi in eo, quod sæpè eadem causa, quæ excitat in anima aliquam Passionem, excitet etiam quosdam motus in corpore, ad quos anima nihil confortet, & quos sistit aut sistere conatur, quamprimum eos observat. Ut experientia constat, cum id, quod excitat metum, efficit quoque, ut spiritus ingrediuntur musculos, qui inserviunt movendis cruribus ad fugiendum, & ut voluntas audaciae exercendæ eos sistat.

ARTICVLVS XLVIII.

In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animalium, & quodnam infirmorum sit vitium.

EX eventu autem horum conflictuum quisque potest cognoscere robur aut debilitatem suæ animæ: nam illi, in quibus naturaliter voluntas facilius potest vincere Passiones, & sistere motus corporis, qui eas comitantur, proculdubio habent animas fortiores. Sed nonnulli sunt, qui nunquam possunt explorare suas vires, quia nunquam pugnare faciunt suam voluntatem propriis armis, sed solum iis, quæ ipsi præbent aliqui affectus

Etus ad resistendum quibusdam aliis. Mihi propria ejus arma dicuntur, Iudicia firma & determinata de cognitione boni & mali, secundum quæ decrevit actiones vitae suæ dirigere. Et animæ omnium maximè imbecilles sunt, quarum voluntas non ita se determinat ad sequenda certa quædam Iudicia, sed se patitur semper abduci à præsentibus affectibus, qui cum persæpè sibi mutuo contrarii sint, eam per vices in partes suas trahunt, & ipsâ utentes ad ipsammet debellandam in deploratissimo statu animam constituant. Sic cùm Metus repræsentat mortem ut summum malum, & quod vitari non potest nisi fugâ, si ambitio ab alia parte repræsentet infamiam hujus fugæ, ut malum pejus morte; hi duo affectus agitant variè voluntatem, quæ obtemperans modo huic, modo illi, sibi ipsi perpetuo repugnat, & sic animam servam & miserrimam reddit.

ARTICVLVS XLIX.

*Animæ vim non sufficere absque cognitione
veritatis.*

Verum est, paucos dari homines tam imbeciles & hæsitabundos, ut nihil velint, nisi quod sua præsens passio ipsis dictat: plurimi habent iudicia determinata, secundum quæ componunt partem suarum actionum. Et quamvis sæpè hæc iudicia sint falsa, imo innitantur quibusdam passioni-

nibus, à quibus voluntas antea passa est, se vinci aut seduci, attamen quoniā ea sequi pergit, etiam cum abest Passio, quæ illa produxit, considerari possunt, ut propria illius arma, & cogitari animas rostustiores vel imbecilliores esse, prout posse sunt plus vel minus hæc judicia sequi, & resistere passionibus præsentibus, quæ illis contrariæ sunt. Verumtamen magna differentia est inter decreta, quæ procedunt ex falsa quadam opinione, & ea, quæ nonnisi cognitione veritatis nituntur: quia ultima hæc sequentes, nunquam procul dubio istius consilii poenitentia vel dolor subibit, cum ē contrario semper poenitentia sequatur priora, postquam eorum error refectus est.

ARTICVLVS L.

Nullam tam imbecillem esse animam, que non possit, cum bene dirigitur, acquirere potestatem absolutam in suas passiones.

PROdest vero hic scire, quod ut jam supra dictum fuit, et si unusquisque motus glandulæ videatur connexus esse per naturam singulis ex nostris cogitationibus ab initio nostræ vitæ, aliis tamen per habitum jungi possint: Ut experientia ostendit in verbis, quæ excitant motus in glande, quæ secundum institutionem naturæ nihil animæ repræsentant præter suum sonum cum voce proferuntur, aut figuram suarum litterarum, cum scri-

scribuntur, & quæ tamen per habitum, qui fuit acquisitus cogitando de eo, quod significant, postquam auditus fuerit eorum sonus, aut eorum litteræ inspectæ, solent efficere, ut concipiatur hæc significatio potius, quam figura litterarum aut sonus syllabarum. Prodest etiam scire, quod etsi motus tam glandis quam spirituum & cerebri, qui representant animæ certa quædam objecta, sint naturaliter juncti cum iis, qui excitant in illas quasdam Passiones, possint tamen per habitum inde separari, & jungi aliis valde differentibus; Imò quod hic habitus possit acquiri per unicam actionem, nec longum usum postulet. Sic cum reperitur ex inopinato res quædam valdè sordida in cibo, qui magno cum appetitu comedebatur, inopinatus ille casus ita potest mutare dispositionem cerebri, ut postea nequeat videri talis cibus nisi cum horrore, cum antea comederetur cum delectatione. Quin idem in bestiis potest observari: nam etsi ratione careant & forte omni cogitatione, omnes tamen motus spirituum & glandis, qui excitant in nobis Passiones, in illis quoque sunt, & inserviunt conservandis & confirmandis, non ut in nobis Affectibus, sed motibus nervorum & muscularum, qui eos comitari solent. Sic cum canis videt perdicem, naturaliter fertur, ut in eam incurrat; & cum audit sclopum displodi, ille strepitus naturaliter eum ad fugam incitat; attamen ordinario ita institu-

F

untur

untur canes venatici, ut visâ perdice subsistant, &
ad displosionis strepitum, quem postea audiunt,
ad eam currant. Hæc autem scire refert, ut
quisque contendat regere suos Affectus: Nam
cum haud ita magnâ industriâ mutari possint
motus cerebri in animalibus ratione defitutis,
evidens est, id melius in hominibus posse fieri,
& eos ipsos, qui imbecilliores animas habent,
posse acquirere imperium absolutissimum in o-
mnes suas Passiones, si sat industriæ adhi-
beretur ad eos instituendos &
dirigendos.

PAS.

PASSIONES ANIMÆ.

SECVNDA PARS.

De numero & ordine Passionum, explicatio
sex Primitivarum.

ARTICVLVS LI.

Quænam sint primæ Passionum cause.

Constat ex superioribus ultimam & proximam causam Passionum animæ, non aliam esse quam agitationem, quam spiritus movent glandulam, quæ est in medio cerebri. Verum id non sufficit eis à se mutuo distinguendis: Inquirendum in earum origines, & examinandæ sunt primæ illarum cause. Quamvis autem quandoque possint effici ab actione animæ se determinantis ad hæc vel illa objecta concipienda; quin etiam solo corporis temperamento, aut impressionibus, quæ casu occurrunt in cerebro; ut accidit, cum nos ita vel tristes vel lætos sentimus, ut causam hujus tristitiae aut lætitiae nequeamus assignare. Apparet tamen ex prædictis, easdem omnes posse excitari ab objectis, quæ movent sensus, & hæc objecta esse earum causas frequentiores & magis principales. Vnde sequitur, quod ad eas omnes

reperiendas, sufficiat considerare omnes effectus
horum objectorum.

ARTICVLVS LII.

*Quinam sit earum usus & quomodo enumera-
rari possint.*

ADhæc observo, objecta, quæ movent sensus,
non excitare in nobis varios Affectus ratione
omnium varietatum, quas habent, sed solum ra-
tione variorum modorum, quibus nobis vel pro-
delle vel nocere, aut in genere ad nos spectare pos-
sunt: Et usum omnium Passionum in eo solo
consistere, quod disponant animam ad res eas ex-
petendas, quas natura nobis dictat esse utiles, &
persistendum in ea voluntate; prout etiam ea-
dem agitatio spirituum, quæ solet eas produce-
re, disponit corpus ad motus, qui inserviunt ea-
rundem rerum executioni. Ideo qui illas enu-
meraturus est, debet duntaxat ordine examinare,
quot variis modis, qui ad nos spectent, possint
nostris sensus moveri a suis objectis. Hic igitur
enumerabo præcipuas Passiones, secundum or-
dinem, quo ita possunt reperiri.

Or-

Ordo & enumeratio Passionum.

ARTICVLVS LIII.

Admiratio.

Quamprimum nobis occurrit aliquod insolitum objectum, & quod novum esse judicamus, aut valde differens ab eo, quod antea noveramus, vel supponebamus esse debere, id efficit, ut illud admiremur & eo percellamur. Et quia hoc contingere potest, antequam ullo modo cognoscamus, num illud objectum sit nobis conveniens nec ne, *Admiratio* mihi videtur esse prima omnium Passionum: Nec habet contrarium; quia si objectum, quod sese offert nihil in se habeat insoliti, eo nullo modo commovemur, & illud absque Passione consideramus.

ARTICVLVS LIV.

Existimatio & Contemptus, Generositas aut Superbia, & Humilitas aut Abjectionis.

Admirationi juncta est *Existimatio* vel *Contemptus*, prout vel magnitudinem vel parvitetem objecti admiramur: Eodemque modo possumus nosmet ipsos vel existimare vel contemnere; unde oriuntur Passiones, & consequenter Habitus *Magnanimitatis* aut *Superbie*, & *Humilitatis* vel *Abjectionis*.

ARTICVLVS LV.

Veneratio & Despectus.

Verum cum magnificiamus vel parvifacimus alia objecta, quæ consideramus ut liberas causas capaces bene vel male agendi, ab Existimacione procedit *Veneratio*, & à simplici parvi aestimatione *Despectus*.

ARTICVLVS LVI.

Amor & Odium.

Omnes autem præcedentes Passiones possunt ita in nobis excitari, ut nullo modo deprehendamus, utrum objectum, quod eas excitat, bonum sit vel malum. Verum cum aliquid bonum respectu nostri, id est, ut nobis conveniens, nobis repræsentatur, id sui *Amorem* excitat; Et cum nobis offertur ut malum aut noxiū, id nos stimulat ad *Odium*.

ARTICVLVS LVII.

Cupiditas

Ab eadem consideratione boni & mali na- scuntur cæteræ Passiones; sed eas in ordinem redacturus distinguo tempora, & considerans eas multo magis nos ferre in futuri quam pra-

præsentis, vel præteriti considerationem, ordior à *Cupiditate*. Non solum enim cum appetitur acquisitio boni, quod adhuc abest, aut evitatio mali, quod judicatur evenire posse, sed cum etiam solum exoptatur conservatio cuiusdam boni aut absentia cuiusdam mali, quo demum extendi hæc Passio potest, liquet eam semper futurum respicere.

ARTICVLVS LVIII.

Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Desperatio.

Sufficit cogitare acquisitionem boni vel fugam mali possibilem esse, ut illius cupiditas exciteatur; sed cum præterea consideratur, num facile vel difficile sit, rem cupitanam obtinere, id quod nobis magnam rei consequendæ facilitatem repræsentat, excitat *Spem*; & id quod ejusdem potundiæ difficultatem repræsentat, excitat *Timorem*, cuius *Zelotypia*, species est. Et cum spes summa est, mutat naturam & vocatur *Securitas*, sive *Fiducia*; prout è contrario extremus metus fit *Desperatio*.

ARTICVLVS LIX.

*Animi fluctuatio, Animositas, Audacia,
Æmulatio, Pusillanimitas, &
Confaternatio.*

ATque sic possumus sperare & metuere, licet eventus rei expectatae à nobis nullo modo pendeat; Verum ubi offertur ut pendens à nobis, difficultas subesse potest in electione mediorum aut in executione. A prima procedit *Animi fluctuatio*, quâ disponimur ad deliberandum & consultandum: Ultimæ se opponit *Animositas* sive *Audacia*, cuius *Æmulatio* species est. Et *Pusillanimitas* contraria *Animositati* est, sicut *Terror* aut *Confaternatio* *Audaciæ*.

ARTICVLVS L X.

Synteresis.

VELORUM quis se determinaverit ad quamquam actionem, nondum Animi fluctuatione sive hæsitatione deposita, id producit *Synteresin* sive conscientiæ morsum, qui non respicit futurum ut affectus præcedentes, sed præsens aut præteritum.

AR-

ARTICVLVS LXI.

Gaudium & Tristitia.

ET consideratio præsentis boni excitat in nobis *Gaudium*, præsentis mali *Tristitiam*; cum bonum vel malum nobis proponitur, ceu ad nos spectans.

ARTICVLVS LXII.

Irriso, Invidia, Commiseratio.

Sed cum nobis proponitur ut pertinens ad alios homines, eos dignos vel indignos illius existimare possumus: Vbi digni illius à nobis reputantur, id nullam in nobis aliam passionem præter Lætitiam excitat, quatenus nobis volupe est, videre res evenire, ut cōvenit: solummodo cum hac differentia, quod Lætitia, quæ venit ex bono, seria sit; eam verò, quæ venit ex malo, comitetur irrisio. Sed si eos indignos alterutrius existimaverimus, bonum excitat *Invidiam*, & malum *Commiserationem*, quæ sunt species *Tristitiae*. Quin etiam observandum, easdem Passiones, quæ referuntur ad bona vel mala præsentia, posse sœpè etiam referri ad futura, quatenus præconcepta opinio de eorum futuritione illa repræsentat ut præsentia.

ARTICVLVS LXIII.

Acquiescentia in se ipso & Pœnitentia.

Possimus quoque considerare causam boni aut mali, tam præsentis quam præteriti. Et bonum, quod à nobis ipsis præstitum fuit, dat nobis *Acquiescentiam* interiorem, quæ omnium aliarum Passionum dulcissima est; cum è contrario malum excitat *Pœnitentiam*, quæ omnium amarissima est.

ARTICVLVS LXIV.

Favor & Gratitudo.

Sed bonum, quod præstitum fuit ab aliis, efficit, ut illos *Favore* prosequamur, quamvis id nobis factum non sit: At si nobis, favori jungimus *Grati* animi officium.

ARTICVLVS LXV.

Indignatio & Ira.

Simili ratione malum ab aliis patratum, cùm ad nos non refertur, efficit solum, ut illis *Indignemur*: sed cum refertur ad nos, movet etiam *Iram*.

AR.

ARTICVLVS LXVI.

Gloria & Pudor.

Bonum insuper, quod est vel quod fuit in nobis, si referatur ad opinionem, cum alii de eo concipere possunt, excitat in nobis *Gloriam*, & malum *Pudorem*.

ARTICVLVS LXVII.

Fastidium, Desiderium, & Hilaritas.

Et quandoque duratio boni gignit *Satiatem* sive *Fastidium*, cum mali duratio minuat *Tristitiam*. Denique ex bono præterito nascitur *Desiderium*, quod species *Tristitiae* est, & ex malo præterito *Hilaritas*, quæ est species *Lætitiae*.

ARTICVLVS LXVIII.

Cur hec enumeratio Passionum differat ab ea, que vulgo recepta est.

Ecce ordo, qui mihi videtur optimus enumera-
randis Passionibus; in quo non nescio, me-
recedere ab opinione eorum omnium, qui de illis
antehac scripserunt; sed non absque fontica cau-
sa: Nam derivant suam enumerationem ex eo,
quod distinguunt in parte sensitiva animæ duos

ap-

appetitus, quorum unum vocant *Concupiscibilem*, alterum *Irascibilem*. Et quoniam nullam in anima agnosco distinctionem partium, ut supra dixi, id mihi videtur nihil aliud significare, quam quod habeat duas facultates, unam concupiscendi, alteram irascendi: sed cum similiter habeat facultates admirandi, amandi, sperandi, metuendi, atque sic in se recipiendi singulos alios Affectus, aut ea agendi, ad quæ hi Affectus eam impellunt, non video, cur voluerint eas omnes referre ad Concupiscentiam vel Irām. Adde quod eorum enumeratio non comprehendit omnes præcipuas Passiones, ut hanc meam credo facere. De præcipuis solūm loquor, quia plures aliæ speciales adhuc possent distingui, & earum numerus indefinitus est.

ARTICVLVS LXIX.

Non dari nisi sex Primitivas Passiones.

Verum numerus simplicium & primitivarum non est adeo magnus, si enim percurramus eas omnes, quas enumeravi, facile poterit observari, sex tantum tales esse, nimurum Admirationem, Amorem, Odium, Cupiditatem, Lætitiam & Mœrem; & cæteras omnes componi ex quibusdam harum sex, aut earum esse species. Idcirco ne earum multitudo intricet Lectores, tractabo hic separatim de his sex Primitivis, & post-

postea ostendam, quomodo cæteræ omnes ab illis originem trahant.

ARTICVLVS LXX.

De Admiratione,

Ejus definitio & causa.

Admiratio est subitanea animæ occupatio, quâ fertur in considerationem attentam objectorum, quæ ipsi videntur rara & extraordina-
ria. Sic autem primum producitur ab impressione, quæ extat in cerebro, quæque representat ob-
jectum ut rarum, & per consequens dignum ma-
ximâ consideratione ; tum deinde per motum
spirituum, qui dispositi sunt ab hac impressione,
ut magna vi tendant versus locum cerebri, in quo
est, ad eam ibi corroborandam & conservandam ;
prout quoque ab ipsa disponuntur ad transeun-
dum inde in musculos, qui inserviunt retinendis
organis sensuum in eodem situ, in quo sunt, ut
ab illis insuper conservetur, si modo per illos for-
mata fuerit.

ARTICVLVS LXXI.

*Nullam mutationem accidere in corde vel in-
sanguine in hac Passione.*

Et huic Passioni hoc speciatim convenit, quod
observari nequeat, ullam mutationem in-
cor-

corde & in sanguine, ut in aliis affectibus evenit, eam comitari. Cujus rei ratio est, quod cum non habeat bonum vel malum pro objecto, sed solummodo cognitionem rei, quam miramur, nullam etiam relationem habeat cum corde & sanguine, à quibus pendet omne bonum corporis, sed solummodo cum cerebro, in quo sunt organa sensuum, quae inserviunt huic cognitioni.

ARTICVLVS LXXII.

In quo consistat vis Admirationis.

ID quod non impedit, quominus magnam vim habeat, propter repentinam occupationem, id est, adventum subitaneum & inopinatum impressionis, qui mutat motum spirituum: quæ occupatio repentina, propria & specialis est huic Passioni; adeo ut cum in aliis reperitur, quemadmodum solet reperiri ferè in omnibus, & eas augere, id ideo eveniat, quod illis Admiratio juncta sit. Ejus autem vis pendet ex duabus rebus, nimirum novitate, & quod motus, quem efficit, sit ab initio *ἐν αὐτῷ*, seu omnesuum robur habeat. Nam certum est, talem motum efficacior rem esse iis, qui cum primo debiles sint, nec crescent nisi paulatim, possunt facile averti: certum quoque est, objecta sensuum, quæ sunt nova, tangere cerebrum in quibusdam partibus, in quibus tangi non solet; quæ pars est anterior, cùm sint

aut

aut minus firmæ iis, quas agitatio frequens indu-
ravit, id auget effectus motuum, quos ibi exci-
tant. Quod incredibile nemini videbitur, si con-
sideretur parem esse rationem, quæ facit, ut cum
plantæ nostrorum pedum assuetæ sint tactui satis
aspero, ob gravitatem corporis, quod portant, pa-
rum sentiamus hunc tactum, cum incedimus, cum
è contrario aliis longè mollior & lenior, quo ti-
llantur, nobis fermè intolerabiis sit, ideo solum,
quia nobis ordinarius non est.

ARTICVLVS LXXIII.

Quid si stupor.

ET hæc Occupatio repentina tantum potest
ad efficiendum ut spiritus, qui sunt in cavitati-
bus cerebri, suos cursus capiant versus locum, in
quo est impressio objecti, quod miramur, ut eos
omnes quandoque eò impellat, & efficiat, ut adeo
sint occupati in conservanda hac impressione,,
ut alii nulli inde in musculos transeant, aut ullo
modo deflectant à primis vestigiis, quæ sequuntur
sunt in cerebro: unde fit, ut totum corpus im-
mobile maneat instar statuæ, & non nisi prima,
quæ se obtulerat objecti facies, possit observari, ne-
que per consequens acquiri specialior ejus cogni-
tio. Atque istud est, quod vulgo dicitur *stupore*
vel *attonitum esse*; Estque *Stupor* exceslus Ad-
mirationis, qui nunquam nisi malus esse potest.

AR.

ARTICVLVS LXXIV.

*Cui usui inserviant omnes Passiones, &
cui noceant.*

Facile autem est cognoscere ex iis, quæ supra dicta fuerunt, utilitatem omnium Passionum in eo demum consistere, quod confirmet & perseverare faciant in anima cogitationes, quas ei bonum est conservare, & quæ alioquin facilè possent obliterari: prout etiam omne malum, quod efficer possunt in eo situm est, quod confirmet & conservent has cogitationes plus quam expedit, aut alias confirmet & conservent, quibus immancabile bonum non est.

ARTICVLVS LXXV.

Ad quid specialiter inserviat Admiratio.

AC speciatim de Admiratione potest dici, eam esse utilem in eo, quod efficit, ut discamus & retineamus in memoria nostra ea, quæ antea ignoravimus. Nihil enim miramur, nisi quod nobis videtur rarum & extraordinarium. Et nihil nobis tale potest videri, nisi quia id ignoravimus, aut etiam quia differt ab iis, quæ scivimus: nam ex hac differentia fit, ut extraordinaria dicatur. Quamvis autem id, quod antea nobis ignotum erat, se recenter offerat nostro Intellectui, aut nostris

stris sensibus, non ideo tamen illud in nostra memoria retinemus, nisi Idea, quam ejus habemus, corroboretur in nostro cerebro per aliquam Passionem, aut etiam per applicationem nostri Intellectus, quem voluntas nostra determinat ad attentionem & reflexionem specialem. Et aliae Passiones eò facere possunt, ut ea observentur, quæ apparent bona vel mala; sed sola illa admiramur, quæ rara videntur. Quare videmus, eos, qui nullà inclinatione naturali ad hanc Passionem feruntur, vulgo valde indoctos esse.

ARTICVLVS LXXVI.

In quo illa nocere possit. Et quomodo ejus defectus possit suppleri, & corrigi excessus.

Sed sèpius evenit, ut potius nimis miremur & percellamur, iis rebus observatis, quæ vel nullam vel ferè nullam considerationem merentur; quām ut non satis admiremum: Quod sane omnino potest auferre aut pervertere usum rationis. Idcirco etsi pro sit natum esse cum aliqua inclinazione ad hanc Passionem, quod sic disponamur ad acquisitionem scientiarum, debemus tamen postmodum conari eam excutere, quantum in nobis est. Nam facile est supplere ejus defectum per reflexionem & attentionem specialem, ad quam voluntas nostra semper potest obligare intellectum nostrum, cum judicamus, rem, quæ sese offert,

G fert,

fert, id exigere. Sed nullum aliud remedium est prævertendæ nimiaæ admirationi, quam acquirere cognitionem plurimarum rerum, & se se exercere in Theoria omnium earum, quæ rariores & magis inusitatæ possunt videri.

ARTICVLVS LXXVII.

Quod nec stupidiores, nec doctiores in Admirationem magis ferantur.

Cœterum et si soli hebetes & stupidi non ferantur naturaliter in Admirationem, non inde sequitur sapientiores in eam procliviores esse: sed id maxime iis contingit, qui et si ingenio non sint destituti, non tamen magnificè nimis de sua eruditione sentiunt.

ARTICVLVS LXXVIII.

Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi ejus correctio negligitur.

ET si verò hæc Passio videatur usū minui, quia quò plura occurrunt rara, quæ miremur, et magis assuescimus definere ea mirari, & cogitare cætera omnia, quæ postmodum offerri possunt esse vulgaria; Attamen cum excedit, & efficit, ut sistatur attentio in sola prima imagine objectorum, quæ se se obtulerunt, nulla ulteriori cogni-

gnitione eorum comparatâ, post se relinquit habi-
tum, qui disponit animam ad subsistendum co-
dem modo in omnibus aliis objectis, quæ fœse of-
ferunt, si modo ei aliquantulum nova apparent.
Atque id est, quod fovet diutius morbum eorum,
qui cœcè curiosi sunt, id est, qui inquirunt in rara
eo solum fine, ut ea mirentur, non ut ea cognos-
cant; nam paulatim ita fiunt miriones, ut nulli-
us momenti res non minus possint eos detinere,
quàm illæ, quarum inquisitio longè utilior foret.

ARTICVLVS LXXIX.

Definitiones Amoris & Odii.

Amor est commotio animæ, producta motu spirituum, qui eam incitat ad se voluntate jungendum objectis, quæ ipsi convenientia videntur. Et Odium est commotio producta à spiritibus, quæ animam ad id incitat, ut velit separari ab objectis, quæ illi offeruntur ut noxia. Dico has commotiones productas esse à spiritibus, quod distinguam Amorem & Odium, quæ sunt Passiones & pendent à corpore, tam à Iudiciis, quæ etiam eò ferunt animam, ut se ultro jungat rebus, quas existimat bonas, & se separet ab eis, quas existimat malas quàm à Commotionibus illis, quas hæc sola Iudicia excitant in anima.

DE PASSIONIEBUS
ARTICVLVS LXXX.

Quid sit se jungere vel separare voluntate.

CÆterum voce *Voluntatis* non hic intelligo Cupiditatem, quæ est specialis Passio & futurum respicit, sed consensum, per quem nos consideramus ceu jam junctos rei amatæ, concepto quodam veluti to cuius nos nonnisi partem unam esse arbitremur, & rem amatam alteram. Ut è contrario in odio nos consideramus solos ut totum, penitus separatum à re, quam aversamur.

ARTICVL VS LXXXI.

De distinctione solita fieri inter Amorem Concupiscentiæ & Benevolentie.

Distinguunt autem vulgo duas species Amoris, quarum prima vocatur Amor *benevolentie*, id est, qui incitat ad bene volendum rei, quam amamus ; Altera vocatur Amor *concupiscentiæ*, id est, qui efficit, ut rem amatam cupiamus. Sed mihi videtur hæc distinctio respicere solum effectus Amoris, non ejus essentiam. Nam quamprimum quis se voluntate junxerit cuidam objecto, cuiuscunque demum naturæ fuerit, benevolentia quoque fertur in illud, id est, ei quoque voluntate adjungit res, quas ipsi convenientes credit,

dit, qui unus est ex præcipuis Amoris effectis. Et, si judicetur bonum fore illud possidere, aut ipsi associari alio modo quam voluntate, appetitur: quod etiam inter frequentiores Amoris effectus censeri debet.

ARTICVLVS LXXXII.

*Quomodo Passiones valde differentes convenienter
in eo, quod Amoris participes sunt.*

Nec etiam opus est distingueret tot species Amoris, quot sunt varia objecta, quæ possunt amari. Nam exempli gratia, et si Passiones, quibus ambitionis fertur ad gloriam, Avarus ad opes, Ebriosus ad vinum, Libidinosus ad mulierem, quam vult comprimere, vir honestus ad amicum suum vel suam amasiam, & bonus Pater ad suos liberos, inter se multum differant, tamen in eo, quod ex Amore participant, similes sunt. Sed quatuor priorum Amor non aliud spectat, quam possessionem objectorum, ad quæ ipsorum fertur Passio nihilque habent Amoris pro objectis ipsis, sed cupiditatem duntaxat quibusdam aliis speciebus Passionibus commixtam. Cum è contrario Amor, quo fertur bonus Parenis in suos liberos adeo purus sit, ut nihil ab ipsis consequi cupiat, nec eos aliter possidere velit quam jam habet; vel illis jungi arctius quam jam est; sed eos considerans tanquam alias scipios, querit eorum bonum ut

G 3

suum

suum proprium ; quin etiam majori cum cura, utpote cum concipiatur, se & illos unum totum confitituere, cuius melior pars ipse non sit, saepe eorum utilitatem suae præfert, nec metuit se perdere, ut eos servet. Dilectio, quâ honesti viri prosequuntur suos amicos, ejusdem est naturæ, et si raro ejusdem perfectionis. Ea quoque, quâ erga suam Amasiam feruntur, multum illius participat, sed etiam aliquantulum alterius.

ARTICVLVS LXXXIII.

De differentia, quæ est inter simplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.

Potest, meo judicio, meliori cum ratione distinguui Amor, secundum existimationem, in qua sit res amata ipsiusmet amantis respectu. Nam cum minoris sit à quopiam objectum amoris scipso, simplex est Propensio vel *Benevolentia*; cum amans illud æquè ac se exutimat, id vocatur *Amicitia*; & cum majoris facit, illa Passio potest nominari *Devotio*. Ita potest amari flos, avis, equus; verum nisi mens planè lœva fuerit, Amicitia nemo nisi erga homines ferri potest: qui adeo sunt objectum hujus Passionis, ut nemo ita imperfectus detur, quin cum ipso perfectissimæ amicitiæ nexus vinciri nequeat alter, qui putaverit, te ab ipso amari, & animam verè nobilem & generosam habuerit; juxta id, quod explicabitur in fe-

ferius in Art. 154. & 156. Quod attinet Devotionem, ipsius principale objectum procul dubio est supremum Numen, erga quod non potest non esse devotus, qui illud, ut oportet, cognoverit. Sed potest quoque Devotio ferri in Principem, in Patriam, in Civitatem, ubi habitat, immo in privatum quempiam, quem quis pluris quam seipsum fecerit. Differentia autem, quae est inter has tres species Amoris, appareret praecipue ex eorum effectibus; Cum enim in singulis amans se consideret ut junctum & unitum rei amatæ, semper paratus est deserere minimam partem totius, quod cum illa constituit, ad conservandam alteram. Unde fit, ut in simplici Benevolentia semper amans seipsum preferat rei amatæ; Sed è contrario in Devotione, adeo semper sibi præfert rem amatam, ut non metuat mori ejus conservandæ studio. Cujus saepè visa fuerunt exempla in iis, qui sese ultro exposuerunt morti certæ pro defensione sui Principis, aut suæ Civitatis; immo aliquando pro privatis hominibus; quibus se speciatim devoverant.

ARTICVLVS LXXXIV.

Non tot esse Odii species quot Amoris.

Caeterum quamvis Odium directe opponatur Amori, tamen non distinguitur in tot species, eo quod non ita observatur differentia, quae est inter mala, à quibus voluntate separamur, quae, quae est inter bona, quibus jungimur.

ARTICVLVS LXXXV.

De Complacentia & Horrore,

VNICAM tantum distinctionem notatu dignam reperio, quæ sit par in utroque: consistit autem in eo, quod objecta tam Amoris quam Odii, possunt repræsentari animæ per sensus externos, aut per internos, & propriam suam rationem. Nam vulgo vocamus bonum aut malum, quod sensus nostri interni aut ratio nostrâ conveniens nobis esse judicat, vel contrarium nostræ naturæ; sed vocamus pulchrum aut deformè, quod ita nobis repræsentatur per sensus nostros externos, præcipue per visum, qui solus hac in re præpollet cæteris. Vnde nascuntur duæ species Amoris, is nempe, qui fertur in res bonas, & is, qui fertur in pulchras, cui nomen *Complacentia* dari potest, ne cum alio confundatur, vel etiam cum Cupiditate, cui nomen Amoris sœpè tribuitur. Et inde nascuntur eodem modo duo genere Odii, quorum alterum refertur ad mala, alterum ad deformia; & hoc distinctionis ergò potest appellari *Horror* aut *Aversio*. Verum hic imprimis notandum, has Passiones Complacentiae & Horroris solere violentiores esse cæteris speciebus Amoris aut Odii, quia quod ad animam venit, per sensus eam magis afficit, quam quod illi repræsentatur à ratione; licet ut plurimū minus habeant veritatis; adeo ut hæ ex omnibus Passionib⁹ magis fallant & diligentius cavendæ sint.

AR-

ARTICVLVS LXXXVI.

Definitio Cupiditatis.

PAFFIO *Cupiditatis* est agitatio animæ producta à spiritibus, per quam disponitur ad volendū in futurum res, quas sibi repræsentat convenientes. Ita non solum appetitur præsentia boni absentis, sed etiam conservatio præsentis. Quinimō absentia mali, tam ejus, quod jam habetur, quam illius, quod creditur posse in futurū evenire.

ARTICVLVS LXXXVII.

Cupiditatem esse Passionem, quæ non habet contrarium.

SCIO EQUIDEM vulgo in scholis opponi Passio-nem, quæ tendit in bonum, & quæ sola nominatur *Cupiditas* vel *Desiderium*, ei, quæ tendit ad fugam mali, quæ vocatur *Aversio*. Sed cum nullum detur bonum, cuius privatio malum non sit, nec ullum malum, ceu quid positivi consideratum, cuius privatio non sit bonum; & cùm quærendo, exempli gratiâ, divitias, necessariò fugiatur *Paupertas*, ac fugiendo morbos, quæratur *Sanitas*, & sic de aliis; mihi videtur eundem semper esse motum, qui simul fert ad prosecutionem boni & ad fugam mali, quod ipsi contrarium est. Observo solummodo in illis hanc differentiam, quod cupiditatem, cùm tendit ad aliquod bonum, comitantur *Amor*, tum *Spes* & *Lætitia*: sed cum eadem *Cupiditas* intendit fugam mali huic bono contrarii, illam comitantur *Odium*,

Metus & Tristitia ; unde fit, ut eam nobis contrariam esse judicemus : sed si consideretur , cum æqualiter refertur eodem tempore , ad quoddam bonum, ut illud querat, & ad malum oppositum, ut illud vitet, evidenter apparere poterit , unicam esse Passionem, quæ præstat utrumque.

ARTICVLVS LXXX VIII.

Quæ sint ejus diversæ species.

Præstaret potius distinguere Cupiditatem in tot diversas species , quot varia sunt objecta, quæ queruntur. Nam exempli gratiâ *Curiositas*, quæ nihil aliud est quam cupiditas cognoscendi, differt multum à cupiditate gloriæ , & hæc à *Vindictæ* appetitu , & sic de aliis. Sed sufficit hic scire, tot illius esse species , quod sunt Amoris aut Odii; & notatu digniores ac validiores eas esse, quæ nascuntur ex *Complacentia* & *Horrone*.

ARTICVLVS LXXXIX.

Qualis sit cupiditas, quæ ex Horrore nascitur.

ET si autem una tantum sit cupiditas , quæ tenet ad prosecutionem boni , & fugam mali ipsi contrarii, ut dictum fuit, non ideo tamen ea, quæ nascitur ex *Complacentia*, minus differt ab illa, quæ

quæ oritur ex Horrore. Nam hæc Complacencia & hic Horror, quæ revera contraria sunt, non sunt illud bonum & malum, quæ pro objectis sunt his cupiditatibus, sed solummodo duæ commotiones animæ, quæ eam disponunt ad quærendum duas res valde differentes. Scilicet Horror à natura institutus est ad repræsentandam animæ mortem subitaneam & inopinatam; adeo ut quamvis aliquando vel solus tactus vermiculi, aut strepitus folii tremuli, aut umbra nostra Horrorem incutiat, primo obtutu tantum commotionis sentiamus, ac si quoddam periculum evidens mortis sese sensibus offerret; Quod producit subito agitationem, quæ efficit, ut anima explicit omnes suas vires ad vitandam tam præsentem perniciem: hæc species ea est cupiditatis, quæ vulgo appellatur Fuga aut Aversio.

ARTICVLVS XC.

Qualis sit illa, quæ nascitur ex Complacentia.

Contra Complacentia est specialiter instituta à Natura ad repræsentandam fruitionem ejus, quod arridet, ut summum bonorum, quæ ad hominem pertinent; quod efficit, ut ea fruitio enixe cupiatur. Verum est dari varias Complacentiae species, nec cupiditates omnes, quæ ex illis nascuntur, esse æqualiter potentes. Nam exempli

pli gratia, pulchritudo florum nos solummodo ad eos intuendos incitat, & fructuum ad eos comedendos ; sed præcipua est, quæ provenit à perfectionibus, quas quis imaginatur in aliqua persona, quam credit posse fieri alterum seipsum; nam cum discriminè sexus, quam natura inter homines ut inter animalia bruta posuit, quasdam etiam collocavit impressiones in cerebro , quæ faciunt, ut certa quadam ætate, & certo quodam tempore, nos consideremus ut imperfectos , & ceu nonnisi medium partem constituentes unius totius, cuius persona alterius sexus debeat esse altera pars ; ita ut acquisitio hujus mediæ partis confusè repræsentetur à Natura ut maximum omnium, quæ excogitari possunt, bonorum. Et quamvis conspiciantur plures aliæ personæ illius alterius sexus, non ideo tamen exoptantur plures eodem tempore, quia Natura non facit imaginari plus unâ mediâ parte opus esse; sed ubi observatur aliquid in una, quod magis arridet, quam quæ deprehenduntur eodem tempore in aliis, id determinat animam, ut sentiat pro illa sola omnem inclinationem, quam Natura ipsi dat ad querendum bonum illud, quod ipsi repræsentat ut maximum, quo frui possit. Et hæc inclinatio aut hæc cupiditas, quæ sic nascitur ex Complacentia, nomine Amoris frequentius exprimitur, quam ille ipse Affectus Amoris , qui supra fuit descriptus : habet etiam insolentiores effectus ; & is est, qui sup-

pe-

peditat præcipuam materiam Fabulonibus & Poëtis.

ARTICVLVS XCI.

Definitio Lætitiae.

Lætitia est jucunda commotio animæ, in qua consistit possessio boni, quod impressiones cerebri ei repræsentant ut suum. Dico in hac commotione consistere possessionem boni; nam revera anima nullum alium fructum percipit omnium bonorum, quæ possidet; & dum nullam ex illis capit Lætitiam, dici potest, quod illis non magis fruatur, quam si ea non possideret. Addo etiam esse bonum, quod impressiones cerebri ipsi repræsentant ut suum, nec confundatur hæc Lætitia, quæ Passio est, cum lætitia pure intellectuali, quæ animam subit per solam actionem animæ, & quam possumus dicere esse jucundā commotionem excitatam in illa à semetipsa, in qua consistit possessio boni, quod ejus intellectus ipsi ut suum repræsentat. Revera tamen quamdiu anima juncta est corpori, vix potest fieri, quin hæc lætitia intellectualis eam comitem habeat, quæ Passio est. Nam quam primum intellectus noster observat nos possidere aliquod bonum, et si illud bonum adeo differat ab omni eo, quod pertinet ad corpus, ut omnino imaginabile non sit, imaginatio tamen statim aliquam in cerebro facit impres-

fio-

sionem, ex qua sequitur motus spirituum, qui excitat lætitiae affectum.

ARTICVLVS XCII.

Definitio Tristitiae.

Tristitia est languor ingratus, in quo consistit incommoditas, quæ obvenit animæ ex malo aut defectu, quem imprecisiones cerebri ipsi repræsentant ut suum. Datur quoque Tristitia intellec[t]ualis, quæ non est Affectus, sed cum semper fere sibi adjunctum habet.

ARTICVLVS XCIII.

Quæ sint causa harum duarum Possessio[n]um.

CVm autem Lætitia vel Tristitia intellec[t]ualis sic eam excitat, quæ Passio est, earum causa satis evidens est. Quin constat ex definitionibus earum lætitiam oriri ex opinione possessionis alicujus boni & Tristitiam ex opinione adhæsionis alicujus mali vel defectus. Sed sœpè evenit, ut qui vel lætum vel tristem se sentiat, et si tam distincte nequeat observare bonum vel malum, ex quo id procedat; nimirum cum illud bonum vel malum impressiones suas facit in cerebro absque operâ animæ, quandoque quod non nisi ad corpus pertineat, & quandoque etiam, quod licet spectet ad animam, non consideretur tamen ab ea ut bonum

num

SECUNDA PARS.

II

num vel malum, sed sub aliqua alia forma, cuius impressio in cerebro cum boni & mali impressione juncta est.

ARTICVLVS XCIV.

*Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & ma-
lis, quæ nil nisi corpus spectant; & in quo
consistat Titillatio & Dolor.*

SIc cum plenâ fruimur sanitate, &c cum cœlum solito serenius est, in nobis sentimus aliquam hilaritatem, quæ à nulla intellectus functione provenit, sed solummodo ab impressionibus, quas motus spirituum in cerebro excitat. Et eodem modo nos tristes sentimus, cum corpus non bene habet, quamvis nesciamus, id male se habere. Sic titillationem sensuum adeo prope insequitur Lætitia, & dolorem Tristitia, ut plerique homines ea non distinguant. Attamen tantopere differunt, ut aliquando possint cum gaudio sustineri dolores, & titillationes excitari, quæ displiceant. Verum causa, propter quam ut plurimum lætitia ex titillatione sequitur, est, quod omnis sic dicta titillatio, aut jucunda sensatio, consistit in eo, quod objecta sensuum excitant aliquem motum in nervis, qui posset ipsis nocere, nisi satis virium haberent ad resistendum illi, aut nisi corpus bene dispositum esset; quod efficit in cerebro impressionem, quæ cum instituta sit à Natura ad contestandam hanc

hanc bonam dispositionem & robur, eam animæ exhibet ut bonum, quod ad ipsam pertinet, quatenus cum corpore juncta est, & ita in ea excitat lætitiam. Eadem fere ratio est, propter quam naturaliter volupe est, sentire se commoveri ad omnes species Passionum, imo ad Tristitiam & Odiūm, quando non aliunde orti sunt illi Affectus, quam à variis eventibus, qui in Theatris exhibentur, aut ab aliis similibus subjectis, quæ cum nobis nullo modo nocere possint, videntur titillare nostram animam eam tangendo. Ideo verò dolor ordinario producit Tristitiam, quod sensus, qui dolor dicitur, oriatur semper ab aliqua actione tam violenta, ut laedat nervos; adeo ut cum à Natura institutus sit ad significandum animæ damnum, quod patitur corpus per hanc actionem, & ejus imbecillitatem in eo, quod resistere illi non potuerit, ipsi repræsentet utrumque ceu mala sibi semper ingrata, nisi cum ea producunt bona, quæ pluris facit.

ARTICVLVS XCV.

Quomodo etiam possint excitari à bonis & malis, que anima non observat, etiamsi ad ipsam pertineant; ut voluptas, que oritur ex eo, quod quis se in periculum conjecterit, aut mali præteriti meminerit.

SIc voluptas, quam sæpe capiunt juvenes diffidilia

cilia quædam aggrediendo , & se maximis periculis objiciendo , et si nullam inde vel utilitatem vel gloriam sperent , oritur ex ea cogitatione , quod res , quam aggrediuntur , sit difficilis ; Id enim facit impressionem in eorum cerebro , quæ juncta illi , quam formare possent , si cogitarent bonum esse , se sentire satis animosos , satis felices , satis industrios , aut satis fortes ad talia peculia adeunda , in causa est , ut illis delectentur . Et voluptas , quâ fruuntur senes , cum recordantur malorum , quæ passi sunt , inde procedit , quod sibi repræsentent bonum aliquod esse , potuisse nihilominus in illis subsistere .

ARTICVLVS XCVI.

*Quinam sint motus sanguinis & spirituum ,
qui producunt quinque præcedentes
Passiones .*

QVINQUE Passiones , quas cœpi hîc explicare , adeo vel junctæ sunt vel oppositæ sibi invicem , ut facilius sit , eas simul considerare , quam de singulis sigillatim differere , prout de Admiratio- nis seorsim tractatum fuit . Earum verò causa non est , ut Admiratio in solo cerebro , sed etiam in corde , in liene , in jecore , & in omnibus aliis partibus corporis , quatenus inserviunt productioni sanguinis , & deinde spirituum . Etsi

H

enim

enim omnes venæ deducant sanguinem , quem continent, ad cor , evenit tamen aliquando , ut quarundam sanguis eò majori cum vi propellatur quam reliquarum ; & accidit etiam , ut orificia , per quæ cor subit , aut per quæ ex illo egreditur , sint quandoque vel latiora vel strictiora , quàm alias.

ARTICVLVS XCVII.

Precipua experimenta , que inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.

Considerando autem varios motus , quos experientia prodit in nostro corpore , dum anima nostra variis Passionibus agitatur , observo in Amore , cum solus est , id est , cum eum non comitatur quædam vehemens Lætitia aut Cupiditas , aut Tristitia , pulsus æqualem esse , & intensiorem robustioremque solito , sentiri dulcem calorem in pectore , & concoctionem ciborum promptè fieri in stomacho , adeo ut hic Affectus sit utilis valetudini .

ARTICVLVS XCVIII.

In Odio.

Contra observo in Odio pulsus esse inæqualem & débilem , & sœpè frequentiorem ac

VGR

vermiculantem, sentiri frigora mixta, nescio, quo calore aspero & pungente in pectore, stomachum cessare ab officio, & proclivem esse ad nauseam & evomendos cibos assumptos, aut saltem ad eos corrumpendos & convertendos in pravos humores.

ARTICVLVS XCIX.

In Lætitia.

IN Lætitia, pulsus esse æqualem & solito frequentiorem, nec tamen æquè intensum ac fortet ut in Amore, & sentiri calorem gratum, qui non solum in pectore est, sed qui diffunditur etiam per omnes exteriore corporis partes, cum sanguine, qui eò affluere copiose cernitur; & interea prostratum quandoque appetitum esse, quia digestio minus bene procedit quam alias.

ARTICVLVS C.

In Tristitia.

IN Tristitia pulsus esse debilem & lentum, & quasi vincula sentiri circa cor, quæ illud coarctant, ac stirias, quæ illud congelant, & suam communicant frigiditatem reliquo corpori; & nihilominus quandoque vigore appetitum, & sen-

H 2 tiri

tiri stomachum non cessare ab officio , modo nihil odii cum Trifititia mixtum sit.

ARTICVLVS CI.

In Cupiditate.

DEnique observo hoc speciale in Cupiditate , quod agitet cor violentius , quam ulla alia Passio , & suppeditet cerebro plures spiritus , qui inde transeuntes in musculos , omnes sensus redundunt subtiliores , & omnes partes corporis mobiliores.

ARTICVLVS CII.

Motus sanguinis & spirituum in Amore.

HÆ observationes ac plures aliæ , quas scribere prolixum foret , occasionem mihi derundunt judicandi , quod cum intellectus sibi representat aliquod objectum Amoris , impressio , quam hæc cogitatio facit in cerebro , deducat spiritus animales per nervos sextæ conjugationis ad musculos , qui circa intestina & stomachum sunt , modo convenienti ad efficiendum , ut succus ciborum , qui convertitur in novum sanguinem , transeat celerime ad cor , nec subsistat in jecore , & eo propulsus majori vi , quam qui est in aliis corporis partibus , illud ingrediatur copiosius , ibi-

ibique excitet fortiorum calorem, quia crassior est eo, qui jam saepius rarefactus fuit circulando per cor: Vnde fit, ut mittat quoque ad cerebrum spiritus, quorum partes crassiores & agitationes solito sunt; & hi spiritus corroborantes impressiōnem, quam fecit prima cogitatio objecti amabilis, cogunt animam immorari in illa cogitatione; atque in eo consistit Affectus Amoris.

ARTICVLVS CIII.

In Odio.

Contra in Odio, prima cogitatio objecti, quod adversamur, ita deducit spiritus, qui sunt in cerebro ad musculos stomachi & intestinorum, ut impedian, ne succus ciborum se cum sanguine misceat, coarctando omnia ostiola, per quae solet eò fluere; & ita quoque deducit eos ad parvos nervos lienis & infimae partis jecoris, ubi est receptaculum bilis, ut partes sanguinis, qui versus illam regionem solent rejici, inde exeat & fluant, cum illo, qui est in ramis venae cavae, ad cor: quod efficit multum inæqualitatis in ejus calore, quia sanguis, qui ex liene venit, non nisi ægrè calèfit & rarefit, & è contrario is, qui venit ex parte inferiore jecoris, ubi semper fel est, ardet & se dilatat citissimè. Quocirca spiritus, qui adeunt cerebrum, habent quoque partes valde in-

H 3

æqua-

æquales, & motus valde extraordinarios. Vnde fit, ut ibi corroborent Ideas Odii, quas jam impressas reperiunt, & disponant animam ad cogitationes plenas acerbitatis & amaroris.

ARTICVLVS CIV.

In Letitia.

IN Lætitia non tam agunt nervi Lienis, Iecoris, Stomachi, aut Intestinorum, quam qui sunt in reliquo corpore, & specialiter ille, qui circa orificia cordis est, qui ea aperiens & dilatans, facilitatem suppeditat sanguini, quem alii nervi ex ipsis propellunt ad cor, illud subeundi & ex illo egrediendi majori copia solito. Et quia sanguis, qui tum cor subit, jam saepius illud pertransivit, veniendo ex arteriis in venas, ideo se facile dilatat, & producit spiritus, quorum partes cum sint valde æquales & subtile, aptæ sunt formandis & firmandis impressionibus cerebri, quæ dant animæ cogitationes lætas & tranquillas.

ARTICVLVS CV.

In Tristitia.

CONTRA in Tristitia orificia cordis valde contrahuntur per nervulum, quo circumdantur, nec ullo modo sanguis venarum agitatur. Quod effi-

efficit, ut ex eo parum admodum cor adeat; & interim viæ, per quas succus ciborum fluit ex stomacho & ex intestinis ad jecur apertæ manent; unde appetitus manet imminutus, nisi cum Odium, quod sœpe Tristitia junctum est, eas claudit.

ARTICVLVS CVI.

In Cupiditate.

Denique Cupiditatis Passioni id proprium est, quod voluntas obtinendi aliquod bonum, aut fugiendi aliquod malum, transmittat celeriter spiritus cerebri ad omnes partes corporis, quæ inservire possunt actionibus eò requisitis, & specialiter ad cor, & partes, quæ ipsi plus sanguinis suppeditant, quò ejus majorem solito copiam recipiendo, emitat majorem spirituum quantitatem ad cerebrum, tam ad conservandam & confirmandam in eo Ideam hujus voluntatis, quam ad transcendum inde in omnia organa sensuum, & omnes musculos, qui possunt adhiberi ad obtinendum, quod desideratur.

ARTICVLVS CVII.

Quæ sit causa horum motuum in Amore.

Deduco autem rationes horum omnium ex iis, quæ superius dicta sunt, nempe dari ta-

Item nexus inter animam & corpus, ut ubi semel junximus aliquam actionem corpoream alicui cogitationi, altera deinceps se nobis non offerat, quin alia se pariter exhibeat. Ut videmus in iis, qui æ gri pharmacum aliquod hauserunt magna cum aversione, eos non posse quippiam postea vel bibere vel edere ejusdem ferè saporis, quin rursus eandem habeant aversionem: nec similiter posse cogitare de aversione haberet solita circa pharmaca, quin idem sapor ipsis in mentem redeat. Videntur enim mihi primæ Passiones, quas anima nostra sensit, cum cœpit nostro corpori jungi, inde ortas esse, quod aliquando sanguis vel alias succus, qui ingrediebatur cor, erat alimentum solito convenientius conservando ibi calori, qui principium est vitæ: quod in causa erat, ut anima sibi voluntate conjungeret hoc alimentum, id est, illud amaret; & simul spiritus fluebant ex cerebro ad musculos eos, qui poterant comprimerē vel agitare partes, ex quibus venerat ad cor, ut ipsi adhuc amplius ejusdem generis submitterent. Hæ vero partes erant stomachus & intestina, quorum agitatio auget appetitum, aut etiam jecur & pulmo, quem musculi diaphragmatis premere possunt. Ideo hic idem motus spirituum semper deinceps comitatus est Affectum Amoris.

AR-

ARTICVLVS CVIII.

In Odio,

Aliquando est contrario veniebat quidam pergrinus succus ad cor, qui nec erat aptus conservando ejus calori, vel etiam illum extinguere poterat, unde fiebat, ut spiritus ascendentis ex corde ad cerebrum excitarent in Anima affectum Odii. Et simul etiam hi spiritus progre diebantur ex cerebro ad nervos, qui poterant propellere sanguinem ex liene, & ex parvis venis jecoris, ad cor, ad impediendum, ne succus ille noxius illud ingrederetur; & deinde ad eos, qui poterant repellere hunc eundem succum ad intestina, & ad stomachum, aut etiam aliquando cogere stomachum eum evomere. Vnde fit, ut iudicem motus soleant comitari Affectum Odii. Et vide re est ad oculum dari in jecore plurimas venas aut canales satis latos, per quos succus ciborum transire potest ex vena porta in venam cavam, & inde in cor, nullatenus immorando in jecore; sed & dari quoque infinitas alias minores, in quibus subsistere potest, & quae semper continent aliquid residui sanguinis, ut etiam lien; qui sanguis, cum crassior sit eo, qui in aliis corporis partibus est, potest commodius cedere in alimentum ignis, qui in corde est, quando stomachus & intestina illud non suppeditant.

ARTICVLVS CIX.

In Latitia.

Contigit quoque aliquando sub initium nostræ vitæ, ut sanguis contentus in venis esset alimentum satis conveniens ad conservandum cordis calorem, & tali quantitate eum ibi contineri, ut is calor aliunde alimentum suum arcessere opus non haberet: Quod excitavit in Anima affectum Lætitiae, & effecit simul, ut orificia cordis se se solito magis aperirent, & ut spiritus abundantes ex cerebro, non solum in nervos, qui interserviunt aperiendis his orificiis, sed etiam in generare in omnes alios, qui propellunt sanguinem venarum ad cor, & impediunt, ne eo recens veniat ex jecore, liene, intestinis & stomacho. Quare iidem motus comitantur Lætitiam.

ARTICVLVS CX.

In Tristitia.

Aliquando contra evenit, ut corpus opus habuerit nutrimento; atque id est, quod primam Animæ Tristitiam sentiendam præbere potuit, saltem eam, quæ non juncta fuit Odio. Id ipsum etiam effecit, ut orificia cordis se se contraixerint, quia parum sanguinis recipiebant, & ut pars magna hujus sanguinis venerit ex liene, quod est

est in istar ultimæ cellæ, ex qua cordi suppeditari potest, cum aliunde non satis copiose illuc commeat. Idcirco motus spirituum & nervorum, qui inserviunt ita contrahendis orificiis cordis, & ad eò deducendum sanguinem lienis, comitan- tur semper Tristitiam.

ARTICVLVS CXI.

In Cupiditate.

Tandem primæ Cupiditates, quæ animam potuerunt subire, cum recens juncta esset corpori, fuere, recipiendi res sibi convenientes, & repellendi noxias In hunc autem finem spiritus coeperunt exinde movere omnes musculos, & omnia organa sensuum, omnibus modis, quibus moveri possunt. Quod in causa est, ut nunc, cum anima aliquid cupit, totum corpus fiat agilius & magis dispositum ad se movendum, quam alias solet: Et cum accidit, insuper corpus sic dispositum esse, id reddit animæ cupiditates validiores & ferventiores.

ARTICVLVS CXII.

Quæ sint signa externa harum Passionum.

Quod hic posui satis aperit causam differentiationum pulsus, & omnium aliarum proprietatum, quas supra vindicavi his passionibus, ut non sit

sit opus ultra immorari in illis magis explicandis. Sed quia solum observavi in singulis, quod observari potest, ubi una quæque illarum sola est, & inservit cognoscendis motibus sanguinis & spirituum, qui eas producunt, supereft adhuc, ut dicam de plurimis signis externis, quæ eas comitari solent, & quæ melius observantur, cum plures simul sunt mixtæ, ut vulgo obtinet, quam cum separatae sunt. Præcipua horum signorum sunt actiones oculorum, & vultus, mutationes coloris, tremores, languor, leipothymia, risus, lachrymæ, gemitus, suspiria.

ARTICVLVS CXIII.

De actionibus oculorum & vultus.

NVlla est Passio, quam non specialis quædam action oculorum indicet; & hoc tam palam est in quibusdam, ut etiam servi stupidissimi possint ex oculis sui heri observare, num in se iratus sit, nee ne. Verum et si percipiamus facile has oculorum actiones, & sciamus, quid significant, non ideo facile est, eas describere, quia unaquæque composita est ex plurimis mutationibus, quæ accidunt motui & figuræ oculi, quæ adeo particulares & parvæ sunt, ut earum unaquæque separatim deprehendi non possit, et si id, quod resultat ex eorum coniunctione, observare sit facillimum. Idem fere dici potest de actionibus vultus, quæ Passiones

ties quoque comitantur; et si enim majores sint oculorum actionibus, difficile tamen est eas distinguere. Et tam parum differunt, ut dentur homines, qui eundem ostentant vultum, cum plorant, ac alii, cum rident. Verum est aliquas esse satis notabiles, ut sunt rugæ frontis in Ira, certi quidam motus nasi & labiorum in Indignatione & Irrisione; sed non videntur esse tam naturales, quam voluntariæ. Et in genere omnes actiones tum vultus tum oculorum possunt ab anima mutari, cum volens occultare suam passionem, sibi fortiter imaginatur contrarium; ita ut possint æquè adhiberi ad dissimulandos Affectus ac ad illos declarandos.

ARTICVLVS CXIV.

De mutationibus coloris.

Non ita facile potest impediri Erubescencia aut Pallor, cum quedam Passio disponit ad alterutrum; quia hæ mutationes non pendent à nervis & musculis, ut præcedentes, sed proveniunt magis rectâ & immediate à corde, quod fons Passionum dici potest, quatenus præparat sanguinem & spiritus ad eas producendas. Certum autem est colorem vultus non nisi ex sanguine venire, qui continuo fluens ex corde per arterias in omnes venas, & ex omnibus venis in cor, plus minusve faciem colorat, prout plus vel minus replet

replet parvas venas, quæ sunt versus superficiem ipsius.

ARTICVLVS CXV.

Quomodo Lætitia inducat ruborem.

ITa Lætitia reddit colorem magis vivum & pureum, quia aperiens cordis catarractas efficit, ut sanguis citius fluat in omnes venas, & calidior subtiliorque factus inflet mediocriter omnes vultus partes; quo facies serenior & lætior redditur.

ARTICVLVS CXVI.

Quomodo Tristitia pallescere faciat.

Tristitia contrà contrahendo orificia cordis efficit, ut sanguis fluat lentius in venas, & frigidior & crassior factus minus loci debeat occupare, ita ut sese recipiens ad latiores, quæ sunt cordi proximiores, deserat magis remotas; quarum visibiliares cum sint in vultu, eâ ratione apparet pallidus & emaciatus; præcipue cum Tristitia magna est, aut cum subito advenit, ut in Consternatione videmus, cuius inopinatus adventus auget actionem, quæ cor contrahit.

AR-

ARTICVLVS CXVII.

Quomodo tristes s̄e rubeant.

AT s̄apē evenit, ut tristes non pallescant, sed contra rubeant. Quod tribui debet aliis Affectibus, qui se Tristitia jungunt, nimirum Amori, aut Cupiditati, & quandoque etiam Odio. Nam hæ Passiones calefacientes aut agitantes sanguinem, qui venit ex jecore, intestinis aliisque partibus interioribus, eum propellunt ad cor, & inde per magnam arteriam ad venas faciei, Tristitia, quæ contrahit ab omni parte orificia cordis, id nec quicquam impediente, nisi cum profundissima est: sed quantumvis sit duntaxat mediocris, ea impedit facile, ne sanguis, qui ita ad venas vultus devenit, descendat versus cor, dum Amor, Cupiditas, aut Odium eò alium ex partibus interioribus propellunt. Idcirco hic sanguis subsistens circa faciem eam rubentem reddit; imo rubicundior em quam in Lætitia; quia color sanguinis eo magis apparet, quo minus celeriter fluit, & quoniam insuper majori copiâ congregari sic potest in venis faciei, quam cum orificia cordis sunt magis aperta. Id patet in Pudore, qui componitur partim ex sui ipsius Amore, & desiderio urgente vietandi præsentem infamiam; quā ratione adducitur sanguis ex partibus interioribus ad cor, & inde per arterias ad faciem; partim ex mediocri Tristitia,

tia, quæ impedit, ne idem ille sanguis ad cor redeat. Idem apparet etiam ordinariò cum ploratur: nam ut postea dicam, Amor junctus Tristitiae producit lachrymarum maximam partem. Et idem apparet in Ira, in qua sàpe subita vindictæ cupido miscetur Amori, Odio, & Tristitiae.

ARTICVLVS CXVIII.

De Tremoribus.

Tremores duas diversas causas habent, quarum altera est, quod aliquando nimis paucis spiritus veniant ex cerebro in nervos, & altera, quod aliquando nimis multi veniant ad recte claudenda ostiola muscularum; quæ juxta id, quod dictum fuit artic. xi. debent esse causa, ut determinentur motus membrorum. Prima causa apparet in Tristitia & in Metu, ut etiam cum frigus tremorem inducit. Nam hæ passiones, æquè ac frigus aëris, sic possunt condensare sanguinem, ut cerebro non suppeditet sat spirituum, quos inde in nervos immittere queat. Altera causa apparet sàpe in iis, qui aliquid fervide cupiunt, aut ex ira valde æstuant, ut & in illis, qui ebrii sunt. Nam hæ duæ Passiones æquè ac vinum aliquando tot spiritus ad cerebrum mittunt, ut inde ordine non possint deduci in musculos.

AR-

ARTICVLVS CXIX.

De Languore.

Languor est dispositio ad relaxationem & cessationem omnis motus, quæ sentitur in omnibus membris. Provenit sicut tremor ex eo, quod non sat multi spiritus nervos ingrediuntur; sed modo diverso; nam causa Tremoris est, quod non satis sit spirituum in cerebro, ad parendum determinationibus glandis, cum eos propellit ad aliquem musculum; at Languor provenit ex eo, quod glans eos non determinat ad influendum potius in hos musculos, quam in illos.

ARTICVLVS CXX.

Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.

PAssio autem, quæ constantius producit hunc effectum, est Amor, junctus Cupiditati rei cuius acquisitio non concipitur ut possibilis in præsenti. Nam amor adeo occupat animam in consideratione objecti amati, ut adhibeat omnes spiritus, qui sunt in cerebro ad ejus imaginem sibi repræsentandam, & sistat omnes motus glandis, qui non inserviunt huic effe-

I ctui.

Etui. Ac observandum de Cupiditate proprietatem, quam ei attribui reddendi totum corpus mobilius, ipsi non convenire, nisi cum desideratum objectum tale concipitur, ut illo ipso tempore possit aliquid fieri, quod ei acquirendo inserviat. Nam si è contrario concipiatur impossibile tum esse quicquam facere, quod eò conferat, omnis agitatio cupiditatis manet in cerebro, nullo modo transiens in nervos; & penitus occupata in confirmanda Idea objecti desiderati, residuum corpus languidum relinquit.

ARTICVLVS CXXI.

Eum posse etiam proficisci ab aliis Paſſenibus.

VErum quidem est Odium, Tristitiam ac ipsammet Lætitiam etiam posse aliquem. Languorem inducere, cum admodum violentæ sunt; quia occupant penitus animam in consideratione sui objecti, præsertim ubi rei alicujus cupiditas, cui acquirendæ nihil contribui potest inpræsentiarum illis adjungitur. Sed quoniam magis attenditur ad ea objecta, quæ quisque sibi voluntate conjungit, quam ad illa, quæ à se separat, aut ulla alia, nec languor pendet ex inopinato occursu, sed eget ali-

aliquo tempore, ut formetur, reperitur magis in Amore, quam in aliis omnibus Affectibus.

ARTICVLVS CXXII.

De Lipothymia.

Lipothymia sive animi Deliquium non multum distat à morte: morimur enim, cum ignis, qui in corde est, planè extinguitur; sed in lipothymiam incidimus, cum ita suffocatur, ut adhuc aliquid residui caloris maneat, quo postea rursus accendi potest. Sunt autem plures affectiones corporis, quæ efficere possunt, ut ita in lipothymiam incidatur. Verum inter Passiones observatur, nonnisi lætitiam extremam id posse. Modus vero, quo credo, eam hunc effectum producere, est, quòd aperiens extraordinarie orificia cordis, sanguis venarum illud subit tanto impetu & ea quantitate, ut ibi non possit rarefieri sat cito à calore, ad removendas pelliculas sive valvulas, quæ claudunt ostia harum venarum; quā ratione suffocat ignem, quem conservare solet, cum cor non subit nisi ad mēnsuram.

ARTICVLVS CXXIII.

Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.

VIdetur quidem magnam Tristitiam, quæ ex inopinato advenit, debere sic contrahere orificia cordis, ut ejus quoque ignem possit extinguerre; tamen non observamus id accidere, aut si accidat rarissimum est: cuius rei hanc credo esse rationem, quod non possit tam parum sanguinis inesse cordi, quin sufficiat ad ejus servandum calorem, cum illius orificia fermenta clausa sunt.

ARTICVLVS CXXIV.

De Risu.

RIsus consistit in eo, quod sanguis, qui venit ex cavitate dextra cordis per venam arteriosam, inflans subito pulmones & iteratis vicibus, efficit, ut aër, quem continent, cogatur exire cum impetu per asperam arteriam, in qua format vocem inarticulatam & sonoram; & tam pulmones fese inflando, quam hic aër exeundo, impellunt omnes musculos diaphragmatis, pectoris & gutturis; quæ ratione movent musculos vultus, qui aliquam cum illis connexionem habent.

At-

Atque hæc sola vultus actio, cum illa voce inarticulata & sonora, Risus nuncupatur.

ARTICVLVS CXXV.

Cur non comitetur maximas Lætitias.

ET si autem Risus videatur unum ex præcipuis signis Lætitiae, eum tamen producere non potest nisi demum ubi mediocris fuerit, & aliquid habuerit admirationis vel odii admixtum. Nam experientia constat, quod in summo gaudio nunquam ejus causa efficiat, ut in cachinnos prorumpatur, imo neque tam facile eo tunc invitari possumus ab aliqua alia causa, quam ubi tristes sumus; Cujus rei ratio est, quod in maximis lætitiae pulmo adeo semper plenus sit sanguine, ut amplius per vices iteratas inflari nequeat.

ARTICVLVS CXXVI.

Quæ sint ejus præcipua cause.

Non nisi autem duas observare possum causas, quæ ita subito inflent pulmoneim. Prima est inopinatus occursus Admiratio[n]is, qui junctus Lætitiae tam cito aperire potest orificia cordis, ut magna copia sanguinis ingrediens simul ejus dex-

trum latus per venam cavam ibi rarefiat, & transiens inde per venam arteriosam inflet pulmonem. Altera est commixtio cuiusdam liquoris, quæ auget rarefactionem sanguinis. Nec magis idoneam ad id reperio, quam fluidorum partem illius, qui ex liene venit; quæ pars sanguinis, ubi ad cor propulsa fuerit, ab aliquo levii commotione Odii, quam juvat inopinatus Admiratio[n]is occurrit, & feso in eo miscuerit cum sanguine, qui venit ex aliis corporis partibus, quem Lætitia abunde introducit, potest efficere, ut ille sanguis ibi dilatetur multò magis solito. Eodem modo, quo videmus, multos alias liquores igni impositos inflari subito, cùm vasi, in quo sunt parum aceti infunditur. Nam fluidior pars sanguinis, qui ex liene venit, naturā similis est aceto. Experientia quoque nobis ostendit, in omnibus occasionibus, quæ possunt producere hunc risum solutum, qui ex pulmone venit, semper subesse aliquam leviorem causam Odii, aut saltem Admiratio[n]is. Ac illi, quorum lien non admodum sanus est, obnoxii sunt non solum majori Tristitia, quam cæteri, sed etiam per dilucida intervalla majori Lætitia & Risus: quoniam lien emittit duplē sanguinem ad cor, unum valde crassum & densum, qui producit Tristitiam, alterum valde fluidum & subtilem, qui Lætitiam excitat. Et sèpe post

mul-

multum Risum, naturaliter propendemus ad Tristitiam, quia cum fluidior pars sanguinis ex liene exhausta est, altera crassior eam versus cor subsequitur.

ARTICVLVS CXXVII.

Quæ sit illius causa in Indignatione.

Quod Risum, qui aliquando comitatur Indignationem, ut plurimum est artificialis & fictus; sed ubi naturalis est, videtur oriri ex Lætitia inde concepta, quod videamus nos ab eo malo, cui indignamur, non posse offendи, & insuper quod nos occupatos sentiamus novitate inopinata illius mali; Adeo ut Lætitia, Odium & Admiratio ad eum producendum concurrant. Attamen credere volo, posse etiam produci absque aliqua Lætitia, à solo motu Aversionis, qui mittit sanguinem ex liene ad cor, ubi rarescit, & propellitur inde in pulmonem, quem facile inflat, ubi eum ferme vacuum reperit. Et in genere omne id, quod subito potest inflare pulmonem hoc modo, efficit actionem externam Risus, nisi cum Tristitia eam mutat in actionem gemituum & ejulatum, qui lachrymas comitantur. Quam ad rem de seipso Vives scribit lib. 5. de Anima, cap. de Risu, ubi diutius jejunus

nus fuisset, prima frusta, quæ in os ingerebat, si bi risum excussisse: cuius rei causa poterat esse, quod ejus pulmo vacuus sanguine, propter defecatum nutrimenti, celeriter inflabatur primo succo, qui transibat ex stomacho ad cor, & quem sola comedendi Imaginatio eò poterat deducere, antequam succus ciborum, quos comedebat, eò pervenisset.

ARTICVLVS CXXVIII.

De origine Lachrymarum.

Sicut Risis nunquam oritur ex maximis Gaudis, ita nec Lachrymæ promanant ab extrema Tristitia, sed solùm à mediocri, & quam comitantur vel sequitur aliquis sensus Amoris aut etiam Lætitiae. Ut vero bene intelligatur earum origo, observandum est, quod et si continuo multi vapores prodeant ex omnibus nostri corporis partibus, nulla tamen sit, ex quia plures egrediuntur, quam ex oculis, propter magnitudinem nervorum opticorum, & multitudinem parvorum arteriarum, per quas eò veniunt: Ac sicuti sudor solis constat vaporibus, qui, cum egrediuntur ex aliis partibus, convertuntur in aquam in illarum superficie, ita lachrymæ fiunt ex vaporibus, qui egrediuntur ex oculis.

AR-

ARTICVLVS CXXIX.

*Quomodo Vapores in aquam
mutentur.*

Sicut autem scripsi in Meteoris, explicando, quomodo Vapores aëris mutentur in pluviam, id inde evenire, quod sint minus agitati, aut solito copiosiores; ita credo eos, qui exeunt ex corpore, cum solito minus sunt agitati, et si tam copiosi non sint, tamen converti in aquam; unde fiunt sudores frigidi, qui quandoque ex debilitate oriuntur, cum ægrotamus. Existimo itidem eos, cum multò copiosiores sunt, modo insuper non magis agitentur, pariter etiam in aquam converti; id quod eum producit sudorem, qui exercitium comitatur. Ac tunc oculi non fudant, quia inter corporis exercitia, maximā partē spirituum ingrediente musculos, qui ei movendo interficiunt, minus ex illis per nervūm opticum it ad oculos. Denique eadem est omnino materia, ex qua fit sanguis, dum est in venis aut in arteriis, & spiritus cum est in cerebro, in nervis, aut in musculis; & vapores, cum inde prodit instar aëris; & denique sudor aut lachrymæ, cum in aquam condensatur in superficie corporis vel oculorum.

ARTICVLVS CXXX.

Quomodo id, quod oculo dolorem ad fert, eum ad lachrymandum exciter.

Porro nonnisi duas causas observare possum, quæ faciant, ut vapores, qui ex oculis prodent, mutentur in lachrymas; Prima est, cum figura pororum, per quos transeunt, immutatur ex quounque accidenti: hoc enim retardans motum istorum vaporum, & ordinem eorum mutantans, efficere potest, ut in aquam abeant: Sic vel festuca, quæ in oculum inciderit, sufficiet quibusdam lachrymis ex illo exprimendis, quoniam in eo dolorem excitando mutat dispositionem pororum ipsius, adeo ut nonnullis angustioribus factis, parvæ vaporum partes per eos minus citò transeant, & pro eo, quod antea exhibant, æqualiter à se invicem distantes, & ita separati manebant, sibi mutuo occurrant, quia ordo horum pororum turbatus est, quâ ratione seu una jun- gunt, & ita in lachrymas convertuntur.

ARTICVLVS CXXXI.

Quomodo præ Tristitia lachrymemur.

Altera causa est Tristitia, quam sequitur Amor, aut Lætitia, vel in genere quælibet causa,

causa, quæ efficit, ut cor propellat multum sanguinis per arterias. Tristitia requiritur, quia refrigerans omnem sanguinem contrahit oculorum poros. Sed quoniam eos contrahendo diminuit pariter quantitatem vaporum, quibus transitum dare debent, id non sufficit ad eliciendas lachrymas, nisi quantitas horum vaporum eodem tempore augeatur ab aliqua alia causa. Nihil vero est, quod eam magis augeat quam sanguis, qui emittitur versus cor in Passione Amoris. Sic videmus eos, qui tristes sunt non jugiter lachrymari, sed solum per intervalla, cum aliquam novam reflexionem faciunt versus objecta, quæ colunt.

ARTICVLVS CXXXII.

De Gemitibus, qui comitantur lachrymas.

TVnc vero pulmones quandoque momento inflantur copiâ sanguinis, qui eos subit, & qui inde expellit aërem, quem continebant, qui per guttur egrediens gignit gemitus, & clamores, qui solent comitari lachrymas. Et hi clamores ordinario acutiores sunt illis, qui comitantur risum, et si fere eodem modo producantur; quoniam nervi, qui inserviunt dilatandis aut contrahendis organis vocis, ad eam magis gravem vel

vel acutam sive graciliorem reddendam, juncti
cum illis, qui aperiunt orificia cordis in Lætitia,
& ea contrahunt in Tristitia, efficiunt, ut hæc
organa dilatentur aut contrahantur eodem tem-
pore.

ARTICVLVS CXXXIII.

*Cur Infantes & senes facilè lachry-
mentur.*

INfantes & senes ad lachrymandum magis pro-
pendent, quam qui sunt mediæ ætatis, sed di-
versis de causis. Senes sœpe lachrymantur ex
Amore & Gaudio; nam hi duo Affectus simul
juncti multum sanguinis propellunt ad cor eo-
rum, & inde multos vapores ad oculos, & agita-
tionem horum vaporum frigiditas illorum na-
turalis adeo remoratur, ut facile in lachrymas
convertantur, et si nulla Tristitia præcesserit. Quod
si quidam senes etiam facile lachrymentur præ-
taedio vel ira, ad id non tam temperamento cor-
poris sui, quam animi disponuntur; Et id accedit
iis solis, qui tam debiles sunt, ut se patiantur pe-
nitus superari à parvis doloris causis, metus, aut
commiserationis. Idem evenit infantibus, qui
raro ex Lætitia lachrymantur, saepius ex Tristitia,
etiam quam Amor non comitatur: semper enim
sat

fat sanguinis habent ad producendos multos vapores, qui cum eorum motum Tristitia remoratur abeunt in lachrymas.

ARTICVLVS CXXXIV.

Cur aliqui Infantes potius palleant, quam lachrymentur.

SVnt tamen nonnulli, qui potius pallent, quam lachrymantur, cum irati sunt; quod indicio in ipsis esse potest judicii & animositatis extraordinariae; scilicet cum id inde oritur, quod considerant magnitudinem mali, & se ad formam resistentiam parant, eodem modo, qua etate proiectiores. Verum frequentior nota est pravae indolis, nimirum cum id inde sit, quod ad Odium proclives sint aut ad Metum, nam isti affectus imminuunt materiam lachrymarum. Et contra videmus eos, qui facile plorant, propensos esse ad Amorem & ad Comiserationem.

ARTICVLVS CXXXV.

De Suspiriis.

CAusa Suspiriorum à causa lachrymarum valde differt, etiamsi presupponant, ut hæ, Tri-

sti-

stitiam. Nam pro eo , quod impelluntur homines ad lachrymandum, cum pulmone pleni sunt sanguine , ad suspiria ducenda incitantur , cum ferè eo destituuntur , & quædam imaginatio Spei aut Lætitiae aperit orificium arteriæ venosæ , quod Tristitia contraxerat. Tum enim paullum illud sanguinis , quod restabat in pulmonibus , decidens momento in lævum cordis latus per hanc arteriam venosam , eoque impulsu cupiditate pervenienti ad illam Lætitiam , quæ eodem tempore agitat omnes musculos diaphragmatis & pectoris , aër celerrime per os propellitur in pulmones , ad replendum locum , quem deseruit ille sanguis ; Et id est , quod dicitur *susprire*.

ARTICVLVS CXXXVI.

Vnde veniant effectus Passionum , quæ quibusdam hominibus peculiares sunt:

Cæterum ut suppleam hic paucis omne id , quod posset addi circa varios effectus aut diversas causas Affectuum , mihi sufficiet repetere Principium , cui omnia , quæ de illis scripsi , inituntur ; nimirum talem nexus inter Animam & nostrum corpus esse , ut cum semel jun-

junximus quandam actionem corpoream cuidam cogitationi, neutra earum unquam se postea offerat, quin altera se quoque exhibeat; nec semper easdem esse actiones, quae iisdem cogitationibus junguntur. Id enim sufficit reddenda rationi omnium eorum, quae unusquisque potest observare specialia vel in se vel in aliis, circa hanc materiam, quae hic explicata non fuerint. Etenim exempli gratia, facile est cogitare, miras quorundam aversiones, per quas nequeunt ferre odorem rosarum, aut presentiam felis, aut similia, non aliunde profici, quam quod ab initio suæ vitæ valde fuerint laesi à similibus quibusdam objectis, aut quia compassi sunt sensu matrum suarum, quae gravidae cum essent, à talibus laesæ fuerint. Certum enim est relationem dari inter omnes Matris motus, & motus Infantis, quem gestat in utero, ita ut quod uni contrarium est, alteri etiam noceat. Et odor rosarum potuit Infanti magnum capitum dolorem attulisse, cum adhuc in cunis esset, aut felis potuit eum valde perterreficisse nemine animadvertente, ac ipso nullam ejus rei memoriam postea conservante; quamvis idea aversionis, quam tum pro illis rosis aut pro illo fele conceperat, impressa manserit ejus cerebro usque ad vitæ finem.

A.R.

ARTICVLVS CXXXVII.

*De Vsu quinque Passionum hic explicatarum,
prout ad corpus referuntur.*

Propositis definitionibus Amoris, Odii, Cupiditatis, Lætitiae, Tristitiae, & explicatis omnibus motibus corporeis, qui hos Affectus producunt aut comitantur, solum eorum usus supereft considerandus. De quo observandum est, quod secundum institutum Naturæ referantur omnes ad corpus, nec animæ imputentur, nisi quatenus corpori juncta est; adeo ut eorum usus naturalis sit incitare animam, ad consentiendum & contribuendum iis actionibus, quæ inservire possunt conservando corpori, aut illi aliquatenus perfectius reddendo. Eo vero sensu Tristitia & Lætitia primæ adhibentur: Anima etenim non aliter immediate monetur de rebus, quæ corpori nocent, quam sensu doloris, quem producit in ipsa, primùm Passio Tristitiae, & tum Odium ejus, quod hunc dolorem excitat, & tertio loco Cupiditas, se ab illo liberandi: prout etiam anima non immediate edocetur de rebus corpori utilibus, aliter quam specie quadam titillationis, quæ in ea excitans Lætitiam, deinde producit Amorem illius

lius rei, quæ ejus esse causa creditur, & denique Cupiditatem id acquirendi, quod efficere potest, ut in hac Lætitia continuet, aut adhuc postea simili fruatur. Vnde constat, illas orationes quinque utilissimas esse respectu corporis, imo Tristitiam quadantenus priorem, & magis necessariam esse Lætitiam, & Odium Amore; quia magis refert repellere, quæ nocent & destruere possunt, quam ea acquirere, quæ aliquam perfectionem addunt, qua tamen carere possumus.

ARTICVLVS CXXXVIII.

De eorum defectibus, & mediis, quibus corrigantur.

Sed quamvis hic usus Passionum sit maxime naturalis, nec omnia animalia bruta dirigant vitam suam aliter, quam per corporeos motus, similes iis, qui solent in nobis eas sequi, & ad quibus consentiendum nostram animam incitant; non semper tamen bonus est, cum multa sint corpori noxia, quæ nullam ab initio producunt Tristitiam, imo quæ aliquam Lætitiam præbent; & alia dentur ipsi utilia, quamvis primo obtutu incommoda & tristia sint. Præterea fere semper ostendunt tam-

K

bona

bona quam mala , quæ repræsentant multo
majora & majoris momenti quam revera sunt ;
ita ut nos incitent ad illa quaerenda & hæc fu-
gienda majori cum fervore & cura , quam par-
est ; prout etiam videmus , bestias sape decipi
per escam , & ad vitanda minora mala præci-
pites ferri in majora . Idecirco experientia-
uit debemus & ratione , ad distinguendum
bonum à malo , & eorum justum valorem
cognoscendum , ne unum pro alio sumamus ,
aut quidpiam cum excessu sectemur .

ARTICVLVS CXXXIX.

*De usu earundem Passionum , quatenus perte-
nent ad animam ; & primo de
Amore.*

ATque id sufficeret , si nihil præter corpus
haberemus , aut ipsum meliorem nostri
partem constitueret : verum quoniā nostri
pars minima est , debemus præcipue considera-
re Passiones , quatenus ad Animam pertinent ,
respectu cuius Amor & Odium oriuntur ex no-
titia , & præcedunt Lætitiam ac Tristitiam , ni-
si cum hæc duæ ultimæ tenent locum cognitio-
nis , cuius & species sunt . Et cum illa-
cognitio vera est , id est , cum res , ad quas
apman-

amandas nos incitat, revera bonæ sunt, & re-
vera illæ malæ, ad quarum odium nos invitat,
Amor est multo melior Odio, neque nimius
esse potest, & semper producit Lætitiam. Di-
co hunc Amorem valde bonum esse; quia nobis
vera bona jungens nos tantò perfectiores red-
dit. Dico quoque nimium esse non posse:
ad summum enim intensissimus Amor nihil
amplius efficere potest, quam ut nos tam per-
fecte his bonis jungat, ut amor, quo speciatim
in nos ipsos ferimur, nullam in eo ponat di-
stinctionem: quod credo nunquam malum
esse posse. Eum necessario sequitur Lætitia, quia
nobis repræsentat id, quod amamus, ut bonum,
quod ad nos pertinet.

ARTICVLVS CXL.

De Odio.

Odium è contrario tam remissum esse ne-
quit, quin noceat, & nunquam sine Tri-
fitia est. Dico nimis parvum aut remissum
esse non posse, quia ad nullam actionem in-
citamur ex Odio mali, ad quam longè melius
non possimus incitari ab Amore boni, cui con-
trarium est, saltē ubi hoc bonum & hoc ma-

K 2

lum

lum satis nota sunt. Concedo enim odium mali, quod solo dolore innotescit, necessarium esse respectu corporis; sed hic solum loquor de eo, quod ex clariori cognitione procedit, quodque ad solam animam refero. Dico quoque nunquam illud sine Tristitia esse, quia cum malum nil nisi privatio sit, concipi non potest absque aliquo subiecto reali, cui insit, & nihil reale est, quod in se non habeat aliquam bonitatem; Atque adeo odium, quod nos abducit ab aliquo malo, nos simul removet à bono, cui junctum est; & cum privatio hujus boni repræsentatur animæ instar defectus ad eam pertinentis, in illa excitat Tristitiam. Exempli gratiâ, Odium, quod nos alienat à cujusdam malis moribus, nos simul ab ejus conversatione removet, in qua alias possemus reperire aliquod bonum, quo privari nos male habet. Et sic in aliis omnibus Odiis observare possumus aliquam Tristitiae causam.

ARTICVLVS CXLI.

De Cupiditate, Lætitia, & Tristitia.

Quod ad Cupiditatem, liquet eam, cum procedit ex vera notitia, malam esse nequire, si mo-

modum non excedat, & ab eadem notitia dirigatur. Evidens quoque est, Lætitiam non posse non bonam esse, & Tristitiam malam, respectu animæ; quoniam in Tristitia consistit omnis incommoditas, quam anima patitur à malo, & in Lætitia omnis possessio boni, quod ad ipsam pertinet: Ita ut nisi corpus haberemus, audirem dicere, nos non posse nimis indulgere Amori & Lætitiae, vel nimis vitare Odium & Tristitiam. Verum motus corporei, qui hos Affectus comitantur, possunt omnes nocere valetudini, cum valde violenti sunt, & contra ipsi utiles esse, si moderati fuerint.

ARTICVLVS CXLII.

De Lætitia, & Amore comparatis cum Tristitia & Odio.

CÆterum quandoquidem Odium & Tristitia debent rejici ab anima, etiam cum à vera notitia procedunt, debent igitur multo magis rejici cùm ab aliqua falsa opinione proveniunt. Verum dubitari potest, num Amor & Lætitia, sint Affectus boni nec ne, cum ita malum habent fundamentum: mihi videtur, eas, ubi præcise tantum considerantur in seipsis, respectu animæ, posse dici, quod etsi Lætitia sit minus solida,

K 3 da,

da, & Amor minus utilis, quām ubi melius fundamentum habent, nihilominus tamen præferri debere Tristitia & odio male fundatis. Adeo ut in eventibus hujus vitæ, in quibus vitare nequimus periculum deceptionis, semper præfet inclinare versus Affectus, qui tendunt ad bonum, quam versus eos, qui respiciunt malum, et si solius illius vitandi gratia id faciamus: Imo sæpe falsa Lætitia, melior est Tristitiæ cuius causa vera est. Sed idem de Amore dicere non ausim respectu Odii; cum enim Odium justum est, nos solum removet à subjecto, quod continet malum à quo separari bonum est: at Amor, qui injustus est, nos jungit rebus, quæ nocere possunt, aut saltem quæ non merentur adeo à nobis tantopere aestimari: quā ratione vilescimus & deprimimur.

ARTICVLVS CXLIII.

De iisdem Affectibus, quatenus referuntur ad Cupiditatem.

Oportet vero exacte observare, id quod modo dixi de his quatuor Affectibus, non habere locum, nisi cum considerantur præcise in seipsis, neque nos ferunt ad ullam actionem.
Qua-

Quatenus enim excitant in nobis cupiditatem, cuius interventu dirigunt nostros mores, certum est, omnes eos, quorum causa falsa est, posse nocere, & contra omnes eos, quorum causa justa est, posse prodesse. Imo cum æqualiter malum habent fundamentum, Lætitiam ordinario nocentiorum esse Tristitia; quia hæc ingenerans moderationem & metum, disponit quadrantes ad Prudentiam; illa vero imprudentes & temerarios efficit eos, qui se illi permittunt.

ARTICVLVS CXLIV.

*De Cupiditatibus, quarum eventus non
nisi à nobis pen-
det.*

Verum quia hæc Passiones nos ad ullas actiones ferre nequeunt, nisi per Cupiditatem, quam excitant, illam ipsam Cupiditatem dirigere speciatim studendum est, & in eo consistit præcipua Ethicæ utilitas. Prout autem modo dixi; eam semper bonam esse, cum veram sequitur notitiam, ita non potest non mala esse, cum alicui errori inititur. Error autem ut mihi videtur, qui frequentius obtinet in Cupiditatibus, in eo situs est, quod non

satis distinguantur res, quæ penitus à nobis pendent ab aliis. Nam quoad res, quæ ex nobis solis pendent, id est, ex nostro Libero Arbitrio, sufficit scire, eas esse bonas, ut non possint nimis fervide desiderari, eo quod virtutem sectari sit, res bonas facere, quæ à nobis pendent, nec possit nimis fervide Virtus desiderari: ut taceam, quod cum non possit non bene succedere, utpote à nobis solis dependens, quod ita appetimus, semper inde percipiamus omnem illam, quam expectabamus satisfactionem. Sed error, qui hic vulgo committitur, non in eo consistit, quod nimis, sed tantum in eo, quod non satis appetatur. Summum vero contra id remedium est, liberare animum, quoad fieri potest, omnibus aliis cupiditatibus minus utilibus; tum anniti clare cognoscere & cum attentione considerare bonitatem illius rei, quæ appetenda venit.

ARTICVLVS CXLV.

*De iis, quæ non nisi ab aliis causis pen-
dent: Et quid sit For-
tuna.*

Quod ad ea, quæ nullo modo à nobis pendent, quantumvis bona queant esse, nunquam

quam fervide appetenda sunt; non solum, quia possunt non evenire, & ita nos eò magis cruciare, quò vehementius ea concupiverimus; verum præcipue quia occupando nostras cogitationes, abducunt studium nostrum à rebus aliis, quarum acquisitione pendet à nobis. Sunt autem duo remedia generalia contra has vanas Cupiditates: Primum est Generositas, de qua postea. Secundum est, quod sèpè debemus reflectere animum ad Providentiam divinam, & cogitare impossibile esse aliquid evenire alio modo, quam ab æterno determinavit hæc Providentia; ita ut sit instar fati vel immutabilis Necessitatis, quæ opponenda est Fortunæ, ad eam subruendam, ut Chimæram, quæ non aliunde, quam ex errore intellectus nostri provenit. Nec enim quicquam appetere possumus, nisi id aliquo modo possibile censeamus; Nec possumus existimare possibilia, quæ à nobis non pendent, nisi quatenus cogitamus ea à Fortuna pendere, id est, quæ judicamus evenire posse, & similia alias contigisse. Illa autem opinio non aliunde provenit quam ex eo, quod non novimus omnes causas, quæ ad singulos effectus concurrunt. Cum enim non succedit res, quam censuimus pendere à fortuna, indicio id est, quandam ex causis necessariis ad eam producendam defecisse, & per consequens eam,

fuisse absolute impossibilem: ac nunquam similem accidisse, id est, ad cuius productionem similis causa defuerit; adeo ut nisi id antea ignorasssemus, nunquam eam existimassemus possibilem, nec per consequens eam appetivissimus.

ARTICVLVS CXLVI.

*De iis, quæ à nobis & ab aliis pen-
dent.*

REJICIENDA igitur penitus est vulgaris opinio, extra nos dari Fortunam, quæ efficiat, ut res contingent vel non contingent, ut ei habet, & sciendum, omnia dirigi à Providentia divina, cuius decretum æternum, adeo infallibile & immutabile est, ut exceptis iis, quæ idem Decretum voluit pendere ex nostro Arbitrio, cogitare oporteat respectu nostri nihil evenire, quod necessarium non sit, & quadantenus fatale; adeo ut absque errore cupere non possumus, ut aliter eveniat. Sed quia major pars cupiditatum nostrarum se extendit ad res, quæ totæ à nobis non pendent, nec totæ ab aliis, debemus exacte distinguere in illis id, quod non nisi à nobis pendet, ut ad id solum nostram cupiditatem protendamus. Et quoad residuum, etsi ejus successum censere debeamus fatalem & im-

mu-

mutabilem, ne circa illud se occupet nostra cupiditas, considerandæ tamen sunt rationes, ex quibus plus vel minus sperare possit, ut inserviant dirigendis nostris actionibus: Nam exempli gratiâ, si nobis quid sit alicubi negotii, quo queamus per duas diversas vias pervenire, quatum una soleat multò tutior alterâ haberi, et si forte decretum Providentiae sit, ut si eam viam sequamur, quam tutiorem arbitramur, infallibiliter in latrones incidamus, omni periculo per aliam defuncturi, non ideo debemus nos indiferenter ad alterutram eligendum habere, vel acquiescere in fatali immutabilitate hujus decreti; sed ratio exigit, ut eligamus viam, quæ tutior esse solet; & Cupiditas nostra in eo debet expleri, cum eam sequuti fuerimus, quicquid inde mali nobis obvenerit; quia cum hoc malum fuerit respectu nostri inevitabile, nulla subsuit causa exceptandi, ut ab illo eximeremur, sed solummodo id faciendi, quod optimum intellectus noster potuit cognoscere, ut suppono nos fecisse. Et sane cum ita nos exercemus in distinctione fati à fortuna, assuescimus facile in dirigendis nostris cupiditatibus tali modo, ut quoniam eorum impletio nonnisi à nobis pendet, semper nobis plenam satisfactionem dare possint.

AR-

ARTICVLVS CXLVII.

*De Commotionibus internis
Animæ.*

Hic adhuc unicam considerationem adjiciam, quæ mihi multum inservire videtur ad impediendum, quominus aliquid ab Affectionibus nostris incommodi patiamur; scilicet nostrum bonum & malum pendere præcipue à commotionibus internis, quæ in anima nonnisi ab ipsa anima excitantur: in quibus differunt ab his Passionibus, quæ semper pendent à quodam motu spirituum. Quamvis autem hæ commotiones animæ sæpe jungantur Passionibus, quibus similes sunt, sæpe etiam possunt reperiri cum aliis, imo nasci ex plane contrariis. Exempli gratiâ, cum maritus deflet uxorem suam mortuam, quam (ut quandoque fit) ægrè videret restitutam vitæ, potest fieri, ut ejus cor eâ Tristitiâ contrahatur, quam apparatus exequiarum & absentia personæ, cuius conversationi assuetus erat, in ipso excitant. Quin fieri potest, ut reliquiæ quædam Amoris vel Commiserationis ejus imaginationi obversantes eliciant ex ipsius oculis veras lachrymas; quamvis nihilominus sentiat Lætitiam occultam in animo, cuius commotio tantum viri-
um

um habet, ut Tristitia & lachrymæ, quæ eam comitantur nihil ex ejus viribus imminuere possint. Et cum legimus tragicos aut inusitatos casus, vel cum eos repræsentari videmus in Theatro, id ipsum in nobis quandoque excitat Tristitiam, quandoque Lætitiam, aut Amorem, aut Odium, & in genere omnes Affectus, prout diversa objecta se nostræ imaginationi offerunt; sed insuper clanculum gaudemus, quod eos in nobis excitari sentiamus: Estque hæc ipsa voluptas Lætitia intellectualis, quæ æquè facile ex Tristitia oriri potest ac ex cœteris omnibus Affectibus.

ARTICVLVS CXLVIII.

Exercitium virtutis summum esse remedium contra Passiones.

QVONIAM autem hæ internæ commotiones nos propriùs tangunt, & per consequens amplius in nos possunt, quam Affectus, à quibus differunt, quique cum illis reperiuntur, certum est, omnes tumultus, qui aliunde venitunt, nullam vim habere nocendi animæ nostræ, modo satis semper habeat apud se unde contenta sit, sed potius augere ejus Lætitiam, eo quod obser-

observans se ab illis laudi non posse, id ei ad suam perfectionem cognoscendam inserviat. Ut autem anima nostra ita contenta sit, nihil aliud debet quam virtutem exacte sectari. Qui cunque enim ita vixit, ut conscientia sua exprobrare ei nequeat, ipsum unquam neglexisse ea facere, quæ meliora esse judicavit, (quod hic voco sectari virtutem) inde percipit satisfactionem, quæ tam potens est ad eum felicem reddendum, ut violentiores motus Affectuum, nunquam sat habeant virium ad turbandom tranquillitatem animæ ipsius.

PAS.

203 (159) 204

PASSIONVM ANIMÆ

P A R S T E R T I A.

De Passionibus Particularibus.

ARTICVLVS CXLIX.

De Existimatione & Despectu.

Explícatis sex primitivis Affectibus, qui se habent instar generum, quorum cæteri sunt species, hic succincte observabo, quid insit singulare in uno quoque istorum, servato eo ordine, juxta quem eos supra enumeravi. Duo primi sunt *Existimatio* & *Despectus*. Nam etsi hæc nomina ordinariò solas notent opiniones, quæ citra Passionem habentur de uniuscujuſque rei pretio, attamen quia ſæpe ex his opinionibus nascuntur Affectus, quibus nomina specialia indita non fuere, hæc ipsa illis attribui poſſe videntur. *Existimatio* vero quatenus *Passio*, est inclinatio animæ ad ſibi repræſentandum valorem rei æſtimatæ, quæ inclinatio producitur à motu ſpeciali ſpirituū, ita deductorum in cerebrum, ut in eo conſirment impressiones, quæ huic rei inferviunt. Ut è contrario, *Despectus* est incli-

elatio, quam anima habet ad considerandam
vilitatem aut tenuitatem ejus, quod contemnit,
producta motu spirituum, qui confirmat Ideam
hujus tenuitatis.

ARTICVLVS CL.

Has duas Passiones nil nisi species Admiracionis esse.

ATque sic hæ duæ Passiones nihil sunt aliud, quam Admiracionis species. Cum enim non admiramur magnitudinem aut paritatem cuiusdam objecti, nos illud nec pluris nec minoris facimus, quam ratio nobis dictat debere fieri, ita ut illud tum existimemus vel contemnamus absque Passione: Et quamvis sœpe existimatio in nobis excitetur ab Amore, & Despectus ab Odio, illud universale non est; nec aliunde provenit, quam ex eo, quod plus vel minus propendeamus ad considerandum magnitudinem vel tenuitatem alicujus objecti, quia plus vel minus illud diligamus.

AR.

ARTICVLVS CLI.

Etiā posse quem seipsum existimare vel despicere.

QVAMVIS autem hæ duæ Passiones possint in genere referri ad quælibet objecta, tamen præcipue observantur, cum ad nos ipsos referuntur, id est, cum proprium nostrum meritum vel existimamus vel despiciamus. Atque tunc motus spirituum, à quo sunt, adeo est in propatulo, ut mutet ipsum vultum, gestus, incessum, & in genere omnes actiones eorum, qui sublimius vel sequius solito de seipsis sentiuntur.

ARTICVLVS CLII.

Propter quam causam nos estimare possumus.

QVONIAM verò ex sapientiae partibus hæc una & præcipua est, nosse quomodo & qua de causa quisque se existimare aut despicere debeat, conabor & de eo meam mentem hic aperire. Vnum duntaxat in nobis observo, quod justam causam nobis possit suppeditare nosmet ipsos existimandi, nempe legitimum usum liberi nostri arbitrii, & imperium, quod in nostras

L volun-

voluntates exercemus. Nam præter solas actiones pendentes ex isto arbitrio, nihil est, unde possumus cum ratione laudari vel vituperari, illudque nos quodammodo reddit Deo similes, nos nostri dominos faciendo, modo per ignaviam non amittamus jura, quæ nobis confert.

ARTICVLVS CLIII.

In quo consistat Generositas.

Sic credo veram *Generositatem*, quæ efficit, ut homo se existimet, quantum potest legitime, in eo solum consistere, partim quod norit, nihil revera suum esse, exceptâ hâc liberâ dispositione suarum voluntatum, nec cur debat laudari vel vituperari, nisi quod illâ bene vel male utitur; partim quod sentiat in seipso firmum & constans propositum eâ bene utendi, id est, nunquam carendi voluntate suscipiendi & exequendi omnia, quæ judicaverit meliora esse: quod est perfecte sequi virtutem.

ARTICVLVS CLIV.

Eam impedire, ne contemnantur alii.

Qui hoc de se norunt & sentiunt, sibi facile persuadent, singulos alios homines idem de seipsis

seipsis sentire, quoniam in eo nihil est, quod ab alio pendeat. Idcirco neminem unquam contemnunt, & quamvis saepe videant alios ea admittere sphalmeta, quæ ostendunt ipsorum imbecillitatem, sunt tamen proniores ad eos excusandos quam carpentes, & ad credendum eos potius ex notitiæ quam bonæ voluntatis defecitu peccare. Ac prout non se putant multo inferiores iis, qui plura bona aut honores possident, aut qui ingenio, eruditione formave præpollent, vel alias cæteros superant in aliis quibusdam perfectionibus, ita nec se multo superiores existimant iis, quos similiter præcellunt, quod hæc omnia ipsis videantur haud magna consideratione digna, præ bona illa voluntate, ex qua sola se existimant, & quam supponunt quoque esse aut ad minimum posse esse in singulis aliis hominibus.

ARTICVLVS CLV.

In quo consistat Humilitas honesta.

ATque sic Generosiores solent quoque *Humiliores* esse, & *Humilitas* honesta consistit solum in ea reflexione, quam facimus super infirmitatem nostræ naturæ, & errores, quos olim potuimus commississe, aut deinceps possumus committere, qui non minores sunt iis,

L 2 qui

qui ab aliis committi possunt, efficitque, ut nos nemini præferamus, reputantes pariliter cæteros, qui pollent nobiscum suo libero Arbitrio, æquè bene ac nos illo posse uti.

ARTICVLVS CLVI.

Quæ sint proprietates Generositatis, & quo modo medeatur exorbitationibus omnium Passionum.

QVi hoc modo Generosi sunt, naturaliter ad magna patranda feruntur; sic tamen ut nihil suscipiant, cuius non se capaces sentiant. Et quoniam nihil majus reputant, quam bene facere aliis hominibus, & proprium commodum ideo contemnere, semper perfecte humani, affabiles & officiosi erga unumquemque sunt. Ac præterea absolutè dominantur suis Affectibus, specialiter Cupiditatibus, Zelotypiæ, & Invidiæ: quod reputent nihil, cuius acquisitione non pendeat, tanti valere ut multum debeat exoptari; & Odio erga homines, quia eos omnes existimant; & Metui, quod fiduciâ propriæ virtutis siant securi; & denique Iræ, quod parvi pendentes, quæcunque pendent ex aliis, nunquam tantum concedant suis adversariis, ut se ab illis læsos agnoscant.

AR-

ARTICVL VS CLVII.

De Superbia.

Quotquot vero bonam opinionem de seipsis concipiunt quacunque alia de causa, non possunt verâ Generositate, sed tantum turgido fastu, qui semper valde vitiosus est, et si eò magis, quò causa propriæ existimationis injus-
tior fuerit. Omnia vero injustissima est superbire absque causa, id est, cum quis etiam nihil cogitat sibi inesse meriti, propter quod existimari debeat, solummodo quia meritum non magnificat, sibique imaginando glo-
riam nihil aliud esse quam usurpationem, credit eos, qui ejus sibi plus arrogant, ejus quoque plus habere. Estque hoc vitium ita irrationa-
le & absurdum, ut vix crederem dari homines, qui illi se prostituerent, si nemo unquam injus-
tè laudaretur: Sed assentatio tam latè domi-
natur, ut nullus sit ita imperfectus, qui non se videat sàpè laudari propter res, quæ nullam laudem merentur, imo quæ vituperio sunt dignissimæ; quod occasionem præbet stu-
pidioribus in hanc superbiæ speciem inci-
dendi.

ARTICVLVS CLVIII.

Effectus ejus contrarios esse effectibus Generositatis.

Sed quæcunque sit causa propriæ existimatio-
nis, si diversa fuerit à voluntate, quæ sentitur
bene semper utendi suo libero Arbitrio, unde dixi
manare Generositatem, producit semper fastum
valde vitiosum, & qui adeo differt ab hac vera
Generositate, ut habeat effectus absolute contra-
rios. Cum enim alia bona, ut ingenium, pul-
chritudo, divitiae, honores &c. eo magis soleant
æstimari, quo in paucioribus extant, imo sint
ferme omnia ejus naturæ, ut pluribus communi-
cari non possint, id efficit, ut superbi conentur
ceteros omnes deprimere, & suis cupiditatibus
mancipati habeant animam indefinenter agitata-
m ab Odio, Invidia, Zelotypia, aut Ira.

ARTICVLVS CLIIX.

De Humilitate vitiosa.

Quod ad *Abjectionem* aut *Humilitatem* vi-
tiosam, ea consistit præcipue in eo, quod
quis se imbecillum sentiat aut parum constan-
tem, & quasi destitutus usu jureque liberi sui ar-
bitrii nequeat ea non facere, quorum tamen de-
bet

bet postea ipsum poenitere; tum etiam in eo, quod credit, se non posse per se metipsum subsistere aut carere pluribus rebus, quarum acquisitio pendet ab alio. Atque sic directò opponitur Generositati, & sàpè evenit, ut illi, qui ingenium abjectius habent, sunt arrogantiores & superbiiores: ut generosiores, sunt modestiores & humiliores. Sed cum illi, qui mente forti & generosa prædicti sunt, animum non mutent ob prospera vel adversa, quæ ipsis accidunt; qui è contra abjecto & infirmo sunt animo, à sola fortuna diriguntur; nec eos prosperitas minus inflat, quam deprimit adversitas. Imo sàpè videoas, ut se demittant turpiter apud eos, à quibus aliquid vel boni expectant vel mali metuunt, ac simul insolenter se efferant supra eos, à quibus nihil sperant vel timent.

ARTICVLVS CLX.

Qualis sit motus spirituum in his Passiōnibus.

CÆterum inde facile cognoscitur, Superbiam & Abjectionem non solum vitia esse, sed etiam Passiones, quod eorum commotio valde se prodit extrinsecus in illis, qui subito vel inflantur vel dejiciuntur ex nova quadam occasione. Sed dubitari potest, num Generositas & Humilitas,

L 4

quæ

quæ virtutes sunt, possint etiam esse Passiones, quia eorum motus minus conspicui sunt, nec videtur ita virtuti cum Passionibus convenire ac virtio. Attamen non video, quî idem motus spirituum, qui inservit confirmandæ cuidam cogitationi, cuius fundamentum malum est, nequeat similiter eam confirmare, cum justo nititur fundamento. Et quoniam Superbia & Generositas in propria existimatione consistunt, ac in eo solum differunt, quod ea sui existimatio vel injusta sit vel justa, mihi videntur posse referri ad unam eandemque Passionem, quæ excitatur motu composito ex motibus Admiracionis, Lætitiae, & Amoris, tam ejus, quo quis seipsum amat, quam illius, qui habetur pro re ea, quæ efficit, ut seipsum existimet; sicut è contrario motus, qui excitat Humilitatem, sive honestam sive vitiosam, compositus est ex motibus Admiracionis, Tristitiae, & Amoris proprii, mixti cum Odio defectuum, qui efficiunt, ut aliquis se despiciat. Nihilque differentiae in his motibus observo, nisi quod motus Admiracionis duas habet proprietates; primò quod inopinata occupatio eum reddat vehementiorem ab initio; deinde quod sit æqualis in suo progressu, id est, spiritus continent se movere, eodem tenore in cerebro. Quarum proprietatum prima magis reperitur in Superbia & Abjectione, quam in Generositate & Humilitate.

hone-

honesta, & contrà ultima melius observatur in his quam in illis. Cujus ratio est, quod vitium vulgo ex ignorantia nascatur, & illi, qui minus se norunt, facilius superbiant, aut se demittant plus quam decet; quia quicquid ipsis recenter accedit, eos offendit inopinato, & efficit, ut dum id sibi tribuunt, seipso admirantur, & de se bene judicent vel sequiūs, prout existimant, illud, quod accedit, in suum commodum cedere vel fecerit. Verum quoniam saepe post rem, ex qua superbierant, sequitur alia, quae eos deprimit, ideo motus Passionum, quibus agitantur, varius est. Sed è contrario nihil est in Generositate, quod non queat convenire cum Humilitate honesta, nec quicquam alibi quod eas immutare possit: Vnde earum motus sunt firmi, constantes & semper sibi ipsis valde similes: sed non ita ex inopinata occupatione procedunt, eò quòd qui se ita existimant, satis norint causas, propter quas se existiment: Attamen potest dici, has causas adeo miras esse (nempe facultatem suo utendi libero Arbitrio, ex qua quis se ipsum existimat, & infirmitates subjecti, cui inest hæc facultas, quae efficiunt, ut non nimis se existimet) ut quoties de novo menti occurront, semper novam Admirationem excitant.

ARTICVLVS CLXI.

Quomodo Generositas acquiri possit.

QVIN notandum est, Virtutes, vulgo sic dici solitas, esse habitus in anima, qui eam ad certas cogitationes disponunt, ita ut sic differant ab illis cogitationibus, ut tamen & eas producere & reciprocē ab illis produci possint. Observandum quoque has cogitationes produci posse ab anima sola, sed sāpe evenire, ut insuper aliquis motus spirituum eas confirmet, atque tum simul sint actiones virtutis & Passiones animæ: sic etsi nulla sit virtus, cui magis præclara natalia conferre videantur, quam ea, per quam nemo se ultra suum justum valorem existimat, & credibile sit omnes animas, quas Deus indit corporibus nostris, non æquè nobiles & fortes esse, (quapropter hanc virtutem nominavi *Generositatem* secundum usum nostræ linguae Gallicæ, potius quam *Magnanimitatem* secundum usum scholeariæ, in qua parum cognoscitur) certum est tamen bonam Institutionem multum inservire ad corrigendos natalium defectus; & eum, qui sāpē se occuparit in attenta consideratione liberi arbitrii, & quantum emolumenti situm sit in firme proposito eo bene utendi, & ab alia parte, quām vanæ & inutiles sint omnes curæ, quæ ambitiosos

EX-

excruciant, posse excitare in se Passionem, & exinde acquirere virtutem Generositatis: quæ cum sit quasi clavis omnium aliarum virtutum, & remedium generale omnibus Affectuum vitiis, videtur hæc consideratio esse digna, quæ obser-vetur.

ARTICVLVS CLXII.

De Veneratione.

Veneratio sive cultus est inclinatio animæ, non solum ad existimandum objectum, quod veneratur, sed etiam ad se illi subjiciendum cum aliquo timore, ejus favoris demerendi gratiâ. Adeoque non veneramur nisi causas liberas, quas posse nobis vel bene vel malè facere judecamus, etiamsi nesciamus, utrum sint facturæ. Amore & Devotione prosequimur potius quam simplici Veneratione eos, à quibus nil nisi bonum expectamus; odimus verò eos, à quibus nil nisi malum præstolamur: Et nisi judicaverimus, causam hujus boni vel mali liberam esse, illi nosmetipso non subjicimus ad ejus favorem nobis conciliandum. Sic cum Ethnici Veneratione prosequebantur sylvas, fontes, aut montes, non propriè illas mortuas res venerabantur, sed Numinia, quæ illis præesse putabant. Et motus spirituum, qui excitat hunc Affectum, compонitur

nitur tum ex eo, qui Admirationem excitat, tum
ex eo, qui excitat Timorem, de quo postea lo-
quar.

ARTICVLVS CLXIII.

De Deditatione.

ITa quod vulgò dicimus *Deditationem*, est
Inclinatio animæ ad spernendam causam libe-
ram, judicando eam et si naturâ suâ capax sit benè
vel malè faciendi, tamen adeo infra nos esse, ut
nobis neutrum facere possit. Et motus spiritu-
um, qui eam excitat, componitur ex illis, qui ex-
citant Admirationem, & Securitatem sive Au-
daciā.

ARTICVLVS CLXIV.

De Vsu harum duarum Passionum.

Generositas vero & Imbecillitas animi sive
Abjectio determinant bonum & malum u-
sum harum duarum Passionum. Quò enim a-
nima nobilior & generosior fuerit, cò major in-
est ei inclinatio reddendi cuique, quod suum est:
Atque sic non solum profundissima adest Humili-
tas respectu Dei, sed etiam absque repugnantia
præstatur omnis Honor & Cultus, qui homini-
bus debetur, unicuique secundum ordinem &

au-

authoritatem, quam in mundo obtinet, & nihil
præter vitium contemnitur. Contra vero qui
sunt animi abjecti & imbecillis, solent per excelsum
peccare, quandoque cum reverentur & ti-
ment r̄s solo contemptu dignas, & quandoque
cum dedignantur insolenter eas, quæ plus r̄ve-
rentiæ merentur. Et sæpè celerrime transeunt
ab extrema impietate ad superstitionem, & ite-
rum à superstitione ad impietatem, ita ut nullum
sit vitium nullaque inordinatio animi, cuius capa-
cies non sint.

ARTICVLVS CLXV.

De Spe & Metu.

Spes est dispositio animæ ad sibi persuaden-
dum, id eventurum, quod cupit, quæ produ-
citur motu speciali spirituum, conflato ex motu
Lætitiae & Desiderii inter se permixtis. Et *Metu*
est alia animæ dispositio, quæ ipsi persuadet, id
ipsum non eventurum. Ac observandum, has
duas Passiones, licet sibi contrarias, tamen posse
simul alicui inesse; nimirum ubi simul objiciuntur
menti diversæ rationes, quarum quædam suadent
eventum Cupiditatis facilem esse, aliæ difficilem-
eum reddunt.

AR-

ARTICVLVS CLXVI.

De Securitate & Desperatione.

NVnquam autem altera harum Passionum comitatur Cupiditatem, quin alteri quendam locum relinquat. Cum enim *Spes* satis ita firma est, ut planè expellat Metum, mutat naturam & vocatur *Securitas* sive *Fiducia*: Et cum quis persuadetur, id, quod cupit, eventurum, et si continuet velle, ut eveniat, desinit tamen agitari ab Affectu cupiditatis, quæ ejus eventum exquiri faciebat cum inquietudine; sicuti cum *Metus* adeo extremus est, ut omnis spes decollet, se convertit in *Desperationem*, & hæc Desperatio exhibens rem ut impossibilem, extinguit planè Cupiditatem, quæ non nisi in possibilia fertur.

ARTICVLVS CLXVII.

De Zelotypia.

Zelotypia est species Metus, qui spectat Cupiditatem sibi conservandi possessionem cuiusdam boni; nec tam procedit ex virationum, quæ judicare faciunt, illud amitti posse, quam ex magno aestimio, in quo est; quod efficit, ut examinentur vel minimæ suspicionis causæ, & sumantur pro rationibus maximæ momenti.

A R.

ARTICVLVS CLXVIII.

*In quo hec Passio honesta
esse possit.*

ET quoniam major habenda est cura conservandorum bonorum, quæ majora, quam quæ minora sunt, hæc Passio in quibusdam occasionibus honesta & justa esse potest; sic exempli gratia Militiæ Dux, qui urbem maximi momenti servat, jure movetur Zelotypia pro ipso, id est, metuit omnia illa, quibus occupari & intercipi posset: nec honesta mulier vituperatur, quod sui honoris sit Zelotypa, id est, non solum à malefaciendo abstineat, sed quoque studiosè vitet vel minimas obtrectationis causas.

ARTICVLVS CLXIX.

In quo vitiosa sit.

AST ridetur Avarus, cum Zelotypia ducitur pro suo Thesauro, id est, cum illi oculis incubat, nec ab illo unquam recedere vult, ne quis eum furetur: nec enim pecunia meretur tantâ curâ asservari. Et contemnimus virum, qui suæ uxoris Zelotypus est, cùm indicio sit, eam ab ipso non amari, uti par erat, quod vel de se vel de illa male opinetur. Dico quod illam non recte dili-

diligat: nam si vero Amore eam prosequeretur, nulla ratione ad sequius de illa suspicandum pro-
penderet; Ac propriè non eam amat, sed solum-
modò bonum, quod in eo situm arbitratur, ut so-
lus eam possideat: nec metueret jacturam hujus
boni, nisi eo se indignum aut suam uxorem infide-
lem esse judicaret. Cæterum hæc Passio non nisi
ad suspiciones & dissidentias refertur: propriè e-
nim non est Zelotypia, cōnari aliquod malum vi-
tare, cum ejus metuendi justa causa subest.

ARTICVLVS CLXX.

De animi fluctuatione.

Animi fluctuaris est quoque species Metus,
quæ dum retinet Animam quasi in dubia-
lance inter plures actiones, quas facere potest, in
causa est, ut nullam exequatur, & sic habeat tem-
pus ad eligendum, antequam se determinet; In
quo revera habet quandam usum, qui bonus est:
Verum cum ulterius durat quam par est, & illud
tempus deliberationi impendit, quod requireba-
tur ad agendum, pessima est. Dico autem e-
am esse speciem Metus; quamvis accidere possit,
cum datur optio plurimarum rerum, quarum bo-
nitas valde æqualis appareat, ut incerti & fluctuan-
tes hæreamus, et si nullus propterea subsit Metus.
Hæc enim species fluctuationis procedit solum à
sub-

subiecto , quod se offert , non autem ulla com-
motione spirituum . Quare Affectus non est ,
nisi in quantum metus errandi in electione ejus
auget incertitudinem . Verum hic metus tam
ordinarius & tam vehemens est in quibusdam , ut
sæpè , et si nihil occurrat eligendum , nec nisi unica
res sese offerat vel sumenda vel omittenda , eos ta-
men detineat , & efficiat , ut inutiliter subsistant in
aliis exquirendis . Et tum est excessus Fluctua-
tionis , ortus ex nimio Desiderio benè agendi , & im-
becillitate Intellectus , qui destitutus notionibus
perspicuis & distinctis , nonnisi multas confusas
habet . Quare remedium contra hunc excessum
erit assuēscere formandis Iudiciis certis & determi-
natis de omnibus rebus , quæ sese offerunt , & cen-
fendo semper officium præstari , cum fit , quod
melius esse judicatur , et si forte pessime judicetur .

ARTICVLVS CLXXI.

De Animoſitate & Audacia.

ANIMOSITAS cum Affectus est , non habitus vel
inclinatio naturalis , est certus quidam calor
sive agitatio , quæ disponit animam ad agendum
viriliter in executione rerum , quas meditatur ,
cujuscunq; naturæ sint . Estque *Audacia* Ani-
mositatis species , quæ disponit animam ad res

M

eas

eas exequendas, quæ plus periculi habuerint.

ARTICVLVS CLXXII.

De Æmulatione.

Estque *Æmulation* pariliter ejus quædam species, sed alio sensu: potest enim Animositas considerari ut genus, quod dividitur in tot species, quot extant diversa objecta, & in tot alias, quot causas habet: Priori modo Audacia ejus species est, posteriori *Æmulation*. Hæc verò nihil aliud est quam calor, qui disponit animam ad suscipiendas res, quas sibi successuras sperat, quia aliis eas bene succedere videt, atque sic est species Animositatis, cuius causa externa exemplum est. Dico causam externam; quia insuper debet semper alia quædam interna subesse, quæ in eo sita est, quod corpus ita sit dispositum, ut Cupiditas & Spes majorem vim habeant in sanguine copioso ad cor propellendo, quam Metus aut Desperatio in eo impediendo.

ARTICVLVS CLXXIII.

Quomodo Audacia à Spe pendeat.

Notandum enim quod licet objectum Audacia sit difficultas, quam vulgo sequitur Metus

tus

tus aut etiam Desperatio, ita ut in rebus periculosis & desperationibus plus Audaciæ & Animositatis adhibeatur, debeat tamen sperari vel etiam certò credi finem, qui intenditur, successum, ut fortiter occurrentibus difficultatibus resistatur. Verum hic finis differt ab illo objecto: nec enim simul potest dari Certitudo & Desperatio ejusdem rei eodem tempore. Sic cum Decim in confertos hostes irruerant, & currebant ad mortem certam, objectum Audaciæ ipsorum erat difficultas conservandæ vitæ in hac actione, pro qua difficultate nil nisi Desperationem habebant, mori certissimi: Sed eorum finis erat animare milites suo exemplo, & ipsis consequi victoriam, quam sperabant; aut etiam finis eorum erat gloriam post mortem consequi, cuius certi erant.

ARTICVLVS CLXXIV.

De Pusillanimitate, & Confernatione.

PUSSILLANIMITAS directe Animositati opponitur, estque languor sive frigus, quod impedit animam, ne feratur ad ea peragenda, quæ faceret, si isto Affectu careret. Et *Confernatio*, quæ contraria est Audaciæ, non solum frigus est, sed etiam perturbatio & stupor animæ, qui ipsi aufert facultatem resistendi malis, quæ proxima esse putat.

ARTICVLVS CLXXV.

De Vsu Pusillanimitatis.

QUAMVIS autem mihi persuadere nequeam, Naturam indidisse hominibus ullum Affectum, qui semper vitiosus sit, nullumque usum bonum & laudabilem habeat, tamen vix conjectare possum, cui bono hi duo queant inservire. Mihi solummodò videtur Pusillanimitatem quendam usum habere, cum homines eximit à fuscipendiis laboribus, ad quos ferendos incitari possent verisimilibus quibusdam rationibus, nisi aliæ certiores rationes, ex quibus inutiles judicantur, excitassent hunc Affectum. Nam præterquam, quod eximit animam ab his laboribus, inservit quoque corpori, in eo, quod retardato motu spirituum, impedit, quominus ejus vires dissipentur. At vulgo & ut plurimum admodum noxius est, quia abducit voluntatem ab actionibus utilibus. Quoniam vero non oritur aliunde quam ex eo, quod non satis habetur Spei aut Cupiditatis, illi corrigendo sufficiet, hos duos Affectus in se ipso intendisse & auxisse.

AR-

ARTICVLVS CLXXVI.

De Vsu Consternationis.

Quod attinet Consternationem, non video, quí unquam laudabilis vel utilis possit esse: nec Affectus specialis est, sed merus excessus Pusillanimitatis, Stuporis & Metus, qui semper vitiatus est; sicuti Audacia excessus est Animositas, qui semper bonus habetur, modo finis, qui intenditur, sit bonus. Et quia præcipua causa Consternationis est inopinatus incursum, nihil melius est illi præcavendo, quam uti præmeditatione, seque ad omnes eos eventus præparare, quorum metus eum producere potest.

ARTICVLVS CLXXVII.

De Morsu Conscientiae.

Morsus Conscientiae est species Tristitiae oritur ex dubitatione sive scrupulo, qui injicitur, num id, quod fit vel factum est, bonum fit, nec ne. Et necessario presupponit dubitatem. Nam si plane constaret id, quod fit, malum esse, ab eo faciendo abstineretur, quoniam voluntas non fertur nisi in ea, quæ aliquam bonitatis speciem præferunt. Et si constaret id, quod iam factum est, malum esse, ejus poenitentia

tia, qui fecit, tangeretur, non simplici mortui. V-
sus autem hujus Affectus est, quod efficiat, ut ex-
pendatur, num res, de qua dubitatur, sit bona nec
ne, & impedit, ne fiat alia vice, quamdiu non
constat bonam esse: sed quia malum præsuppo-
nit, præstaret nunquam ejus sentiendi causam,
dari: ac præveniri potest iisdem mediis, quibus
Fluctuatio potest executi.

ARTICVLVS CLXXVIII.

De Irrisione.

Irriso est species Lætitiae mixtæ cum Odio,
quæ inde oritur, quod deprehendatur leve a-
liquod malum in persona, quæ eo digna putatur:
Odio habetur illud malum, & Gaudetur in illo
reperiri, qui eo dignus est. Et cum ex inopinato
id accidit, repentina occupatio Admiracionis cau-
sa est cachinnorum, juxta ea, quæ dicta fuerunt
supra de natura Risus. Verum illud malum le-
viculum esse debet; si enim magnum fuerit, cre-
di non potest eum, qui illud patitur, eo dignum
esse, nisi simus prayæ admodum indolis, aut i-
psum maximo Odio prosequamur.

AR-

ARTICVLVS CLXXIX.

*Cur Imperfetissimi quique soleant maximi
Irrisores esse.*

QVIN videmus eos, qui defectus habent per-
insignes, exempli gratiā, qui claudi sunt,
monoculi, gibbosī, aut qui aliquā contumeliā vel
infamia publicē affecti sunt, specialiter proclives
ad irrisiōnem esse; Cum enim cupiant cæteros
omnes in pari gradu videre, lātantur ob mala,
quæ ipsis eveniunt, & eos illis dignos existi-
mant.

ARTICVLVS CLXXX.

De Vsu Ioci.

QUOD attinet locum modestum, qui repre-
hendit utiliter vitia, ea ridicula repræsen-
tando, jocantibus ipsis interea nec ridentibus nec
ullum odium testantibus in personas, Affectus
non est, sed qualitas honesti viri, quæ indolis ejus
alacritatem denotat & animæ tranquillitatem, quæ
notæ virtutis sunt; & sèpè quoque dexterita-
tem ingenii, in eo quod possit dare speciem ali-
quam jucundam rebus, quas irridet.

ARTICVLVS CLXXXI.

De Vſu Rifuſus in joco.

Nec turpe eſt ridere, cum jocos audimus aliorum: imo tales eſſe poſſunt, ut morositatis nimiae foret, de illis non ridere. Verū cum ipſi jocamur, magis decet abſtinere rifu, ne videantur drepente & inopinatō occurrere res, quas dicimus, vel mirari dexteritatē nostrā in illis inveniendis: Quin ita fit, ut eo magis ex inopinato occupent Auditores.

ARTICVLVS CLXXXII.

De Invidia.

QVæ vulgo dicitur *Invidia*, eſt vitium ſitum in perversitate indolis, quā fit, ut quidam doleant de bono, quod evenire vident aliis hominibus. At hic utor illā voce ad significandam Passionem, quæ ſemper vitioſa non eſt. *Invidia* igitur quatenus *Affectus*, species eſt *Triftitiae mixta Odio*, quæ inde procedit, quod videmus bonum accidere iis, quos eo indignos arbitramur. *Quod de ſolis fortuna bonis cum ratione putari potest.* Nam quod attinet bona vel animæ, vel etiam corporis, quatenus ea à nativitate habentur, ſatis videtur habere is ad illa dignitatis, qui ea acce-

accepit à Deo, antequam ullius mali perpetrandi
capax esset.

ARTICVLVS CLXXXIII.

*Quomodo Iusta vel Injusta esse
posit.*

Sed cum fortuna alicui bona submittit, quibus revera indignus est, nec ideo Invidia in nobis excitatur, nisi quod naturaliter amantes Iustitiam, indignamus eam non observari in distributione horum bonorum, zelus est excusabilis; præsertim cum bonum, quod aliis invidetur, ejus est naturæ, ut in malum abire possit in eorum manibus, ut si fuerit aliquod munus vel officium, in cuius exercitio male versari possint. Imo cum quis sibi ipse appetit idem bonum, nec potest illud consequi, quod ab aliis, qui illo indigniores sunt, possideatur, ita redditur hæc Passio violentior, nec tamen ideo definit excusabilis esse, modo odium, quod continet solum, respiciat pravam distributionem boni, quod invidetur, & non personas, quæ illud possident aut distribuunt. Sed pauci admodum adeo justi & generosi sunt, ut nullo Odio prosequantur eos, à quibus præveniuntur in acquisitione boni, quod pluribus communicabile non est, quodque sibi exoptaverant, et si qui illud acquisiverunt illo sint æquè digni vel etiam digniores.

ores. Quod verò frequentius invidetur, gloria est: quamvis enim aliorum gloria non impedit, quo minus ad eam possimus aspirare, ejus tamen accessum difficiliorum reddit, & intendit pretium.

ARTICVLVS CLXXXIV.

Vnde fiat, ut Invidi plerumque sint colore livido.

CÆterum nullum est vitium, quod æque obsit felicitati humanæ, ac Invidia. Nam præterquam quod, qui è laborant, seipso excruciant, conturbant insuper, quantum possunt, voluptatem aliorum. Et ut plurimum coloris sunt lividi, id est, pallidi, mixti flavo & nigro, & quasi contuso sanguine, unde fit, ut Invidia Latinè vocetur *Livor*. Quod optimè convenit cum iis, quæ supra dicta sunt de motibus sanguinis in Tristitia & Odio. Nam hoc efficit, ut flava bilis, quæ venit ex parte inferiori jecoris, & atra, quæ venit ex liene, sese diffundant ex corde per arterias in omnes venas; & illa facit, ut sanguis venarum minus habeat caloris & lentiùs fluat solito, quod sufficit faciendo colori livido. Sed quia bilis tam flava, quam atra potest quoque submitti in venas ab aliis plurimis causis, nec Invidia illas cōpropellit satis copiosè ad mutandum vultus colorem,

rem, nisi fuerit intensissima & diurna, non censendi sunt omnes illi, in quibus iste color apparet, ad eam proclives esse.

ARTICVLVS CLXXXV.

De Commiseratione.

Commiseratio est species Tristitiae, Amori mixta aut benevolentiae erga illos, quos aliquid mali pati videmus, quo eos indignos judicamus. Atque sic contraria est Invidiae ratione sui objecti, & Irrisioni, quia illud alio modo considerat.

ARTICVLVS CLXXXVI.

*Qui sint maximè Miseri-
cordes.*

Illi qui se valde debiles sentiunt & obnoxios adversæ fortunæ, videntur aliis propensiores ad hunc Affectum; quia sibi repräsentant alienum malum, ceu quod sibi quoque queat evenire, & sic ad Misericordiam moventur magis ex Amore sui quam aliorum.

AR-

ARTICVLVS CLXXXVII.

Quomodo Generosiores hoc Affetu tangantur.

ATtamen Generosiores & qui sunt animo fortiori, ita ut nihil mali sibi metuant, & se supra fortunæ imperium statuant, non carent Commiseratione, cum vident infirmitatem aliorum hominum & eorum querelas audiunt. Pars enim est Generositatis bene velle unicuique. Verum hujus Commiserationis Tristitia amara non est, sed instar ejus, quam producunt casus tragici, qui in Theatro repræsentari videntur, magis est in exteriori & in sensu, quam in ipsa anima, quæ interim fruitur satisfactione cogitandi, se defungi suo officio, dum compatitur afflictis. Atque in hoc differt, quod cum vulgus misereatur eorum, qui queruntur, quia putat mala, quæ patiuntur valde gravia esse, præcipuum contra opjectum Commiserationis maximorum virorum sit imbecillitas eorum, quos queri vident; quia censent nullum accidens posse dari, quod tam grave sit malum ac pusillanimitas eorum est, qui id ferre non possunt constanter; & quamvis odio habent vitia, non ideo tamen oderunt eos, quos illici vident obnoxios, sed solum eorum miserentur.

AR.

ARTICVLVS CLXXXVIII.

Quinam Misericordia non tangantur..

SOli demum homines maligni & Invidi, qui que naturaliter odio habent omnes alios , aut qui adeo stupidi sunt, vel ita excœcati prosperitate fortunæ, aut desperabundi ex adversitate, ut non putent, aliquid amplius mali sibi evenire posse, nulla Commiseratione tanguntur.

ARTICVLVS CLXXXIX.

Cur hæc Passio ad lachrymandum excitet.

CÆterum facilè in hoc Affectu lachrymæ emituntur, quod Amor propellens multum sanguinis ad cor efficiat, ut ex oculis multi vapores prodeant, & frigus Tristitiae retardans agitationem horum vaporum faciat, ut in lachrymas mutentur juxta id, quod supra dictum fuit.

AR-

ARTICVLVS CXC.

De Satisfactione sive acquiescentia in seipso.

Satisfactione sive Acquiescentia in seipso, quam semper illi consequuntur, qui constanter insistunt virtuti, est habitus in eorum anima, qui vocatur Tranquillitas & Quies Conscientiae: sed ea, quae de novo comparatur, ubi recenter aliquid factum est, quod bonum putatur, est Passio, nempe species Lætitiae, quam omnium esse dulcissimam arbitror, quia ejus causa non aliunde, quam à nobis pendet. Attamen ubi illa causa justa non est, id est, cum actiones, ex quibus multum satisfactionis obtinetur, non sunt magni momenti, vel etiam vitiosae sunt, ridicula est, & non nisi superbiæ & absurdæ arrogantiæ producendæ inservit. Quod specialiter observari potest in iis, qui, cum se religiosos putent, Hypocritæ demum & superstitionis sunt, id est, qui eo, quod sæpe frequentent Templæ, multas recitent preces, capillos tonsos habeant, jejunent, eleemosynas largiantur, se plane perfectos putant, & sibi imaginantur, se ita in gratia apud Deum esse, ut nihil facere queant, quod ipsi displiceat, & omne, quod ipsis sua Passio suggerit, bonum zelum esse; et si quandoque sugerat maxima crimina, quæ in homines cadere pos-

possint, ut prodere Vrbes, trucidare Principes, exterminare integros populos ob id solum, quod suas opiniones non sequantur.

ARTICVLVS CXCI.

De Pœnitentia.

Pœnitentia est directe contraria Satisfactioni
sive Acquiescentiae in seipso, estque species
Tristitiae, quæ procedit ex eo, quod credimus,
aliquid mali nos perpetrasse. Est autem valde amara,
quia ejus causa non aliunde, quam à nobis
est. Quod tamen non impedit, quominus utilissima sit,
quando actio, cuius nos pœnitet, revere
ra mala est, ejusque certam habemus notitiam,
quia ad alias melius agendum nos incitat. Sed
sæpe evenit, ut imbecilliores animi pœnitentiæ du
cantur eorum, quæ fecerunt, etiamsi ea mala esse
certo nesciant, ac solum id ita sibi persuadent, quia
metuunt, & si contrarium fecissent, ejus similiter
ipsos pœniteret; quæ in illis imperfectio est com
miseratione digna. Remedia vero huic defectui
eadem sunt, quæ inserviunt Fluctuationi tol
lenda.

AR-

ARTICVLVS CXCII.

De Favore.

Favor propriè est cupiditas videndi bonum e-
venire ei, erga quem bonâ ferimur voluntate ;
sed hic utor isto vocabulo ad hanc significandam
voluntatem , quatenus in nobis excitatur bonâ
quadam actione illius, cui bene volumus. Pro-
pendemus enim naturaliter in amorem eorum ,
qui res patrant, quas existimamus bonas , etiamsi
ex illis nihil boni ad nos redeat. Favor in illa si-
gnificatione est species Amoris , non Cupiditatis ,
etiamsi cupiditas videndi benè esse ei , cui favetur ,
eum semper comitetur ; & ordinariò jungitur .
Commiserationi, quia adversa, quæ miseris eveni-
re videmus , efficiunt , ut magis ad eorum merita
mentem reflectamus.

ARTICVLVS CXCIII.

De Gratitudine.

Gratus quoque *animus* est Amoris species
excitata in nobis aliqua actione ejus, in quem
fertur, quaque creditur eum nobis beneficisse ,
aut saltem benefacere in animo habuisse. Ita con-
tinet idem, quod Favor, & id amplius, quod in-
nitatur actioni, quæ nos tangit , & de qua etiam
gratias referre desideramus ; Idcirco longe majo-
rem

rem vim habet, præsertim in animis vel tantillum nobilibus & generosis.

ARTICVLVS CXCIV.

De Ingratitudine.

Quod attinet *Ingratitudinem*, ea Passio non est; natura enim nullum in nobis posuit spirituum motum, quo excitetur, sed merum est vitium, directe oppositum Gratitudini, quatenus hæc semper honesta est, & unum ex præcipuis vinculis societatis humanæ. Idcirco hoc vitium proprium est hominum brutorum & stolidæ superborum, qui putant omnia sibi deberi; aut stupidorum, qui nullam faciunt reflexionem animi ad beneficia, quæ accipiunt; aut imbecilliorum & abjectorum, qui ubi sentiunt infirmitatem & egestatem suam, demisse querunt auxilium aliorum, quod ubi sunt consequuti, eos odio prosequuntur, quia destituti voluntate paria referendi, aut se id posse desperantes, & sibi fingentes omnes omnino secum venales & mercenarios esse, nihilque boni fieri, nisi cum remunerationis spe, eos se decepisse arbitrantur.

DE PASSIONIEVS
ARTICVLVS CXCV.

De Indignatione.

Indignatio est species Odii aut Aversionis, quæ naturaliter fertur in eos, qui aliquid mali faciunt, qualemque illud sit; sœpe quidem Invidiæ commiscetur aut Misericordiæ, sed tamen objecatum habet valde diversum. Illis enim solis indignamur, qui bene vel male faciunt indignis; sed invidemus iis, qui illud bonum consequuntur, & miserent nos eorum, qui illud malum patiuntur. Revebra tamen possidere bonum, quo indignus fueris, est quadantenus male facere. Quæ causa esse potuit Aristoteli ejusque sequacibus, supponentibus Invidiam semper vitium esse, eam, quæ vitiosa non est, *Indignationis* nomine exprimendi.

ARTICVLVS CXCVI.

*Cur quandoque juncta sit Commiserationi,
& quandoque Irrisioni.*

Etiam malefacere est quodammodo malum pati: unde fit, ut quidam jungant suæ Indignationi Commiserationem, & quidam Irrisionem, prout feruntur bona vel malâ voluntate erga illos, quos errare vident: Atque sic risus Democriti & fletus Heracliti potuerunt procedere ab eadem causa.

AR.

ARTICVLVS CXCVII.

*Quod saepe eam comitetur Admiratio,
neque incompatibilis sit cum
Lætitia.*

Sæpè quoque Indignationem comitatur Admiratio: solemus enim supponere omnes res futuras eo modo, quo judicamus debere fieri, id est, eo modo, quem bonum censemus; idcirco cum quid aliter evenit, id nobis inopinatum est, & admirationem ciet. Nec etiam cum Lætitia incompatibilis est, et si frequentius conjugatur Tristitia. Cum enim malum, de quo indignamur, nobis nocere non potest, & cum consideramus, nos nihil simile velle designare, id nobis aliquam præbet Delectationem: Estque forte una ex causis risus, qui quandoque comitatur hunc Affectionem.

ARTICVLVS CXCVIII.

De Ejus Vñ.

Cæterum Indignatio magis observatur in illis, qui malunt videri addicti virtuti, quam in iis, qui revera tales sunt. Quamvis enim, qui amant Virtutem, nequeant videre absque aliqua aversio- ne aliorum vitia, tamen nonnisi à gravioribus &

extraordinariis commoventur. Morosi est & difficilis, indignari multum ob res parvi momenti; Injusti indignari ob res, quæ vituperari non possunt; & inepti absurdique non restringere hunc Affectum ad actiones humanas, & eum extendere usque ad opera Dei aut Naturæ, ut faciunt illi, qui nunquam suâ conditione suâ fortuna contenti, audent carpere directionem mundi & arcana Providentiae.

ARTICVLVS CXCIX.

De Ira.

Ira est etiam species Odii aut Aversionis, quam habemus erga eos, qui aliquod malum fecerunt aut qui conati sunt nocere, non indifferenter quibusvis, sed speciatim nobis. Atque sic idem continet, quod Indignatio, & hoc amplius, quod fundamentum habeat in actione, quæ nos spectat, & cuius ueliscendæ Cupiditate tenemur. Hæc enim cupiditas illam ferè semper comitatur, ac directe opponitur Gratitudini, ut Indignatio Favori. Verum incomparabiliter vehementior est aliis hisce tribus Affectibus, quia Cupiditas repellendi res noxias & se se ueliscendi est omnium urgentissimum: Hæcque Cupiditas juncta Amori sui ipsius, Iræ suppeditat omnem sanguinis agitationem, quam

Ani-

Animositas & Audacia efficere possunt; & Odium efficit, ut hanc agitationem suscipiat præcipue sanguis biliosus, qui ex liene venit, & ex parvis venis jecoris, & ingreditur in cor, in quo propter ipsius copiam & naturam bilis, quam admixtam habet, excitat calorem longè asperiorem & ferventiorum eo, qui potest excitari ab Amore aut Lætitia.

ARTICVLVS CC.

Quare minus metuendi, qui ex Ira erubescunt, quam qui pallent.

SVnt autem signa externa hujus Passionis diversa, secundum varia temperamenta personarum, & varietatem aliarum Passionum, ex quibus componitur, aut quæ illi junguntur. Sic nonnulli videntur pallescere aut tremere, cum irascuntur, & alii erubescere vel etiam lachrymari. Et vulgo censetur Ira eorum, qui pallent magis metuenda, quam eorum, qui erubescunt. Cujus rei ratio est, quòd ubi nolumus aut non possumus, nos aliter ulcisci, quam vultu & verbis, explicamus omnem nostrum calorem omnemque nostram vim ab initio ipsius commotionis, unde rubor: & quandoque desiderium & commiseratio nostri ipsius, quod aliter nos ulcisci nequeamus, in causa est, ut lachrymemur. At qui è contrario se ser-

N 3   vant

vant & determinant majori ultiōni , tristes fiunt ,
 eo quod putent, ad id se teneri eā actione, ob quam
 irascuntur ; quandoque etiam metuunt mala, quæ
 sequi possunt ex consilio suscep̄to ; quod primo
 obtutu eos reddit pallidos, frigidos, & trementes ;
 Ast ubi postea suam ultiōnem exequuntur, eō ma-
 gis incalescent, quo frigidores ab initio fue-
 rant ; sicut videmus febres , quæ à frigore
 incipiunt, ut plurimum vehementiores esse.

ARTICVLVS CCI.

*Dari duas Iræ species, & optimos quos-
 que priori magis esse obno-
 xios.*

INde monemur, duas species Iræ posse distingui,
 quarum una promptissima est, & valde se pro-
 dit foris, sed tamen parum præstat & facile sedari
 potest ; altera, quæ non ita ab initio appareat, sed
 magis cor rodit, & quæ effectus periculosiores ha-
 bet. Qui multum Bonitatis & Amoris habent,
 priori sunt magis obnoxii. Non enim oritur ex
 profundo odio, sed ex subitanæ Aversione, quæ
 eos derepente occupat ; quia cum eō propende-
 ant, ut imaginentur, omnia debere eo modo pro-
 cedere, quem optimum judicant, quamprimum
 aliter evenit, id mirantur, & inde offenduntur,
 sapè

sæpè etiam etsi res eos speciatim non spectet; quia cùm multum diligent, causam eorum, quos amant, eo animo suscipiunt, ac si sua foret: & sic quod nihil nisi materia indignationis in aliis esset, ipsis abit in causam iræ. Et quia inclinatio, quâ propendent ad amandum, efficit, ut semper habent multum caloris & multum sanguinis in corde, nequit aversio, quæ eos drepente occupat, tam parum bilis eò propellere, quin statim id excitet magnam commotionem in illo sanguine. Verum hæc commotio parum durat, quia vis inopinatae aversionis non continuat; & quamprimum deprehendunt rem, ob quam irati sunt, non debuisse eos tantum commovere, illius pœnitentia ducuntur.

ARTICVLVS CCII.

*Animas imbecilles & abjectas alterâ magis
abripi.*

Altera Iræ species, in qua prædominantur O-
dium & Tristitia, non ita primo obtutu ap-
paret, nisi forsitan in eo, quod pallorem inducat
faciei: sed ejus vis paulatim augetur agitatione,
quam fervens vindictæ Cupiditas excitat in san-
guine, qui permixtus bili, quæ propellitur ad cor
ex parte inferiori jecoris & lienis, in eo excitat că-
lorem asperum admodum & pungentem. Et
N 4 sicuti

sicuti generosiores sunt animæ illæ, quæ plus gratitudinis habent, ita illæ sunt superbiores & viliores infirmioresque, quæ se magis abripi patiuntur ab hac specie Iræ: Eo enim injuriæ majores apparent, quo superbia facit, ut quis seipsum magis aestimet; quin etiam quo pluris sunt bona, quæ auferunt, quæ eo magis aestimantur, quo anima imbecillior & abjectior fuerit, quoniam ab aliis pendent.

ARTICVLVS CCIII.

Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.

CÆterum, et si hic Affectus utilis sit ad suppeditandum nobis vigorem necessarium propulsandis injuriis, nullius tamen excessus majori cura vitandi veniunt, quod perturbantes judicium sœpe in ea inducant errata, quorum postea poenitentia oportet; imo quandoque impediunt, ne tam bene repellantur hæ injuriæ, quam alias fieri possint, si minus adesset commotionis. Verum sicut nihil est, quod Iram magis intendat quam superbia, ita credo Generositatem optimum esse remedium contra illius excessus; quia dum facit, ut parvipendantur omnia bona, quæ possunt auferri, & contra maximi fiat libertas & imperium absolutum,

in

in semetipsum, quod perit, ubi ab alio laedi possumus, efficit, ut contemptu solo aut ad summum indignatione ulciscamur eas injurias, ex quibus alii solent offendit.

ARTICVLVS CCIV.

De Gloria.

Quod h̄c nomine *Gloria* indigit, est species Lætitiae fundata super Amorem sui ipsius, & quæ oritur ex opinione aut spe concepta laudis apud alios obtinendæ: Atque sic differt à satisfactiōne interiori, quæ nascitur ex opinione, quod aliquam bonam actionem fecerimus: quandoque enim homines laudantur propter res, quas ipsi non credunt bonas, & vituperantur ob eas, quas meliores arbitrantur; sed ambæ æque sunt species propriæ existimationis ac Lætitiae. Causa enim est seipsum existimandi, ubi videris, te existimari ab aliis.

ARTICVLVS CCV.

De Pudore.

Pudor è contrario est species Tristitiae fundata quoque super Amorem suimetipsum, & qui procedit ab opinione vel metu vituperii: Et in-

N 5 super

super species Modestiae aut Humilitatis, & propriæ diffidentiæ: Cum enim quis eo usque se ipsum existimat, ut nequeat Imaginari se ab ullo contemni, non facile potest pudore suffundi.

ARTICVLVS CCVI.

De Vsu harum duarum Passionum.

Gloria autem & Pudor eundem usum habent in eo, quod nos ad virtutem incitent, illa spe, hæc metu; solummodo instrui debet iudicium de iis, quæ revera digna sunt vituperio vel laude, ne pudor obrepat ex bene factis, aut gloria ex vitiis, ut pluribus evenit. At non convenit penitus exuere hos Affectiones, ut olim faciebant Cynici: Etsi enim populus pessime judicet, attamen quia sine ipso vivere non possumus, & nostra resert ab illo aestimari, saepè debemus ejus opiniones sequi potius quam nostras, quoad externa nostrarum actionum.

ARTICVLVS CCVII.

De Impudentia.

Impudentia sive Inverecundia, quæ Pudoris contemptus est, & saepè etiam Gloriæ, non est Passio; quia nobis nullus inest motus specialis spiritus.

spirituum, qui eam excitet ; sed vitium est oppositum Pudori atque etiam Gloriæ , quatenus utraque bona est : sicut Ingratitudo opponitur Gratiitudini, & Crudelitas Commiserationi. Præcipua vero Impudentiæ causa oritur ex gravibus contumeliis, quibus aliquis saepe affectus fuerit. Nemo enim , dum juvenis est, non putat laudem bonum esse, & infamiam malum, majoris momenti ad vitam , quam postea experientia liquet nonnullis , ubi post passas insignes quasdam contumelias honore se vident penitus destitutos & spretos ab omnibus. Quare illi impudentes sunt & inverecundi, qui bonum & malum ex commoditatibus corporeis metientes, vident, se illas æque possidere post has contumelias ac ante ; imo etiam aliquando melius, quod exonerentur multis necessitatibus, ad quas honor ipsos obligabat ; & quod si jaetura bonorum suo infortunio juncta sit, extent personæ piæ, à quibus in eo subleventur:

ARTICVLVS CCVIII.

De Fastidio.

Fastidium est species Trifitiæ, ex eadem causa ortæ, ex qua ante Lætitia processit. Ita enim constituti sumus, ut pleraque omnes res , quas possidemus, bona non sint nostri respectu nisi

nisi ad tempus, & postea fiant incommodæ. Quod præsertim apparet in esu & potu, quæ non sunt utiles, nisi quamdiu viget appetitus; sed fiunt noctis, ubi cessat; & quia tum cessant Gustui grati es-
se, hæc Passio Gallicè dicta fuit *Desgoult.*

ARTICVLVS CCIX.

De Desiderio.

Desiderium est quoque species Tristitiae, quæ speciale amarorem in eo habet, quod semper juncta sit cuidam Desperationi, & recordationi Delectationis, quam nobis attulerat fruitio. Nunquam enim Desiderio afficimur, nisi ex bonis, quæ quondam possedimus, & quæ ita perierunt, ut nulla spes supersit, ea recuperandi eo tempore & modo, quo nos illa desideramus.

ARTICVLVS CCX.

De Hilaritate.

Denique quæ mihi dicitur *Hilaritas*, species est Lætitiae, quæ id habet speciale, quod ejus dulcedo augetur recordatione malorum præteriorum, & quibus homines se ita sublevatos sentiunt ac si grave aliquod onus, quod diu bajulassent ex suis humeris remotum sentirent. Nihil autem

tem video in his tribus Passionibus observatione
valde dignum, nec etiam alia de causa eas hic po-
sui, quam ut sequerer ordinem enumerationis su-
pra factæ. Sed mihi videtur, hanc enumerationem
fuisse utilem ad ostendendum, nos nullam ex iis
omisisse, quæ digna foret speciali aliqua conside-
ratione.

ARTICVLVS CCXI.

Remedium Generale contra Passiones.

Nunc autem postquam eas omnes novimus,
multò minus metuendæ sunt quam antea.
Videmus enim eas omnes naturâ suâ bonas esse,
nihilque nobis vitandum ex illis, præter earum
pravos usus aut excessus: contra quos remedia
quæ proposui, sufficere possent, si quisque sat cu-
ræ haberet illa usurpandi. Sed quoniam inter il-
la remedia posui præmeditationem, & industri-
am, quâ quis corrigere possit defectus suæ indolis,
se se exercendo in separandis motibus sanguinis &
spirituum in se, à cogitationibus, quibus jungi fo-
lent; fateor paucos dari, qui se satis præparave-
rint eo modo, adversus omnes impetus; & hos
motus in sanguine excitatos ab objectis Affectu-
um, sequi tam prompte ex solis impressionibus,
quæ in cerebro fiunt, & dispositione organo-
rum, et si eò anima nihil planè conferat, ut
nulla

nulla sit sapientia humana, quæ possit illis resistere, cum quis non satis se ad id paraverit. Ita plures nequeunt se à risu continere, cum titillantur, et si titillatione non delectentur. Nam impressio Lætitiae & subitanea occupationis, quæ alias illis risum movit eandem ob causam, excitata in eorum phantasia efficit, ut ipsorum pulmo, quantumvis invitit, infletur subito à sanguine, quem ad eum cor mittit. Sic qui naturâ suâ valde propendent ad commotiones Lætitiae, aut Commiserationis, aut Terroris, aut Irae, abstinere vix possunt à Deliquio animi aut lachrymis, aut tremore, aut commotione sanguinis, ac si febri laborarent, cum eorum phantasia vehementer pulsatur ab objecto cuiusdam ex his Passionibus. Sed quod eo casu semper fieri potest, quodque putem hic posse ponи ut remedium generalius & observatu facilius contra omnes excessus Affectuum est; quod ubi sentitur ea sanguinis commotio, præmoneri & meminisse oporteat, omnia, quæ se imaginationi offerunt, non aliò spectare, quam ad animæ deceptionem, eique persuadendum rationes, quæ inserviunt commendando objecto Passionis suæ longe firmiores esse quam revera sint, & è contrario debiliores, quæ eidem improbando serviunt. Et cum Passio ea demum persuadet, quorum ex-
ecu-

ecutio aliquam dilationem patitur , abstinentum
à ferendo de illis exemplò judicio,& alio avertendæ sunt cogitationes, donec tempus & quies plane sedaverint commotionem , quæ est in sanguine. Et denique cum incitat ad actiones , in quibus necessarium est consilium sumi in arena, debet præcipue voluntas ferri in considerandis & secessandis rationibus, quæ contrariæ sunt illis , quas Passio profert , etiam si minus validæ appareant . Ita cum ex inopinato insurget & impetit aliquis adversarius, occasio ea non permittit, tempus infumi deliberationi. Sed id mihi videntur hic semper posse , qui solent animum reflexttere super actionibus suis , ut nempe, ubi se metu occupatos sentiunt , conentur avertere cogitationem suam à periculi consideratione, attendo rationibus, propter quas multò major est securitas & honor in resistentia , quam infuga: Et è contrario ubi sentiunt vindictæ cupiditate & Irâ se incitari ad incurrendum præcipitanter in illos, à quibus impetuntur , meminerint cogitare , imprudentiam esse sese perdere , cum salus absque infamia potest obtineri ; & ubi impares admodum fuerint vires, præstare honeste canere receptui , aut in ditionem consentire , quam se more belluino exponere certæ morti,

AR-

ARTICVLVS CCXII.

Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.

CÆterum anima quidem suas Delectationes separatim habere potest ; sed quod attinet eas, quæ ipsi cum corpore communes sunt , illæ pendent plane ab Affectibus, adeo ut ii, quos magis movere possunt , magis gustare possint hujus vitæ dulcedines ; prout etiam in ea possunt acerbissima & amara quæque experiri , cum illis recte uti nesciunt, & ubi ipsis fortuna adversatur. Sed sapientia præcipue huc confert, quod nos doceat , sic illis imperare , & tam dextre eas dispensare, ut tolerabilia sint mala, quæ producunt, & ex omnibus Lætitia percipiatur.

F I N I S.

IN-

I N D E X
P A S S I O N V M
S I V E
A F F E C T U V M A N I M Æ:
P R I M A P A R S.

De Passionibus in genere, & eâ occasione de totâ
hominis natura.

A R T I C U L V S I.

- I**d quod *Passio* est respectu subjecti unius, semper esse actionem respectu alterius. Pag. 38
2. Ad cognoscendas *Passiones Animæ*, ejus functiones à corporis functionibus distinguendas esse. 39
3. Qualis regula eum in finem sit sequenda. 40
4. Calorem & morum membrorum procedere à corpore, & cogitationes ab anima. ibid.
5. Erroneum esse, credere animam dare motum & calorem corpori. 41
6. Quænam differentia sit inter corpus vivens & cadaver. ibid.
O
7. Bre-

I N D E X

7. Brevis explicatio partium corporis, & de quibusdam illius functionibus. 42
8. Quodnam sit principium harum omnium functionum. 44
9. Quomodo fiat motus cordis. ibid.
10. Quomodo producantur spiritus animales in cerebro. 45
11. Quomodo fiant motus muscularum. 46
12. Quomodo objecta externa agant in sensuum organa. 48
13. Hanc objectorum externorum actionem diversimode spiritus in musculos deducere posse. 49
14. Varietatem, que est inter spiritus, etiam posse variare eorum cursus. 50
15. Quae sint causæ varietatis illius. 51
16. Quomodo omnia membra possint moveri per objecta sensuum, & per spiritus, absque operâ anime. 52
17. Quænam sint functiones animæ. 53
18. De Voluntate. 54
19. De Perceptione. ibid.
20. De Imaginationibus & aliis cogitationibus, que per animam formantur. 55
21. De Imaginationibus, que pro causa habent solum corpus. ibid.
22. De differentia, que est inter alias perceptiones. 56
23. De

A R T I C U L O R V M.

23. De Perceptionibus, quas referimus ad objec-
ta, quæ sunt extranos. 87
24. De Perceptionibus, quas ad corpus nostrum
referimus. ibid.
25. De Perceptionibus, quas ad animam nostram
referimus. 58
26. *Imaginationes*, quæ solum pendent à motu
fortuito spirituum, posse non minus veras Pas-
siones esse, quam perceptiones, quæ pendent à
nervis. 59
27. Definitio Passionum animæ. 60
28. Explicatio prime partis hujus definitionis.
ibid.
29. Explicatio alterius partis. 62
30. Animam esse unitam omnibus corporis parti-
bus conjunctim. 62
31. Dari glandulam in cerebro, in qua anima su-
as functiones specialius, quam in aliis partibus
exerceat. 63
32. Quomodo cognoscatur, hanc glandulam esse
præcipuam animæ sedem. 64
33. Sedem Affectuum non esse in corde. 65
34. Quomodo anima & corpus agant in se invi-
cem. ibid.
35. Exemplum modi, quo impressiones objectorum
se se uniunt in glande, quæ est in medio cerebri. 67
36. Exemplum modi, quo Passiones excitantur in
Anima. ibid.

O 2

Quo+

I N D E X

37. *Quomodo appareat, eas omnes effici à quodam motu spirituum.* 69
38. *Exemplum motuum corporis, qui comitantur Passiones, & ab anima non pendent.* ibid.
39. *Quomodo eadem causa possit excitare diversas Passiones in variis hominibus.* 70
40. *Quis sit præcipuus effectus Passionum.* ibid.
41. *Quæ sit potentia animæ respectu corporis.* 71
42. *Quomodo reperiamus in memoria ea, quorum reminisci volumus.* ibid.
43. *Quomodo anima possit imaginari, attendere, & movere corpus.* 72
44. *Vnamquamque voluntatem naturaliter junctam esse cuidam motui glandis, sed vel industria vel habitu eam aliis posse jungi.* 73
45. *Quæ sit animæ potestas respectu Passionum suarum.* 74
46. *Quid impedit, quominus anima possit omnino de suis Passionibus stanchere.* 75
47. *In quo consistant confliktus, quos vulgo imaginantur inter partem inferiorem & superiorem animæ.* 76
48. *In quo cognoscatur robur vel imbecillitas animalium; & quodnam infirmiorum sit virtus.* 78
49. *Animæ vim sufficere absque cognitione veritatis.* 79
56. *Nul-*

A R T I C V L O R V M.

50. Nullam tam imbecillem esse animam, quae non
posse, cum bene dirigitur, acquirere potestatem
absolutam in suas passiones. 80

S E C V N D A P A R S.

D e numero & ordine Passionum, & explicatio
sex Primitivarum.

A R T I C V L V S L I.

51. **Q**uænam sint prime Passionum cause. 83
52. Quinam sit earum usus & quomodo enumera-
rapi possint. 84

Ordo & enumeratio Passionum.

53. Admiratio. 85
54. Existimatio & Contemptus, Generositas aut
Superbia, & Humilitas aut Abjectio. ibid.
55. Veneratio & Despectus. 86
56. Amor & Odium. ibid.
57. Cupiditas. ibid.
58. Spes, Metus, Zelotypia, Securitas, & Despe-
ratio. 87
59. Animi fluctuatio, Animositas, Audacia, Ae-
mulatio, Pusillanimitas, & Confusio. 88
60. Synteresis. ibid.
61. Gaudium & Tristitia. 89

I N D E X

62. *Irrisio, Invidia, Commiseratio.* 89
 63. *Acquiescentia in se ipso & Pœnitentia.* 90
 64. *Favor & Gratitudo.* ibid.
 65. *Indignatio & Ira.* ibid.
 66. *Gloria & Pudor.* 91
 67. *Fastidium, Desiderium, & Hilaritas.* ibid.
 68. *Cur hæc enumeratio passionum differat ab ea,
quaë vulgo recepta est.* ibid.
 69. *Non dari nisi sex Primitivas Passiones.* 92

De Admiratione.

70. *Ejus definitio & causa.* 93
 71. *Nullam mutationem accidere in corde vel in
sanguine in hac Passione.* ibid.
 72. *In quo consistat vis Admiracionis.* 94
 73. *Quid sit stupor.* 95
 74. *Cui usui inserviant omnes Passiones, & cui
noceant.* 96
 75. *Ad quid specialiter inserviat Admiratio.* ibid.
 76. *In quo illa nocere possit. Et quomodo ejus de-
fectus possit suppleri, & corrigi excessus.* 97
 77. *Quod nec stupidiores, nec doctiores in Ad-
mirationem magis ferantur.* 98
 78. *Ejus excessum posse abire in Habitum, ubi e-
jus correctio negligitur.* ibid.
 79. De-

A R T I C U L O R V M.

79. <i>Definitiones Amoris & Odii.</i>	99
80. <i>Quid sit se jungere vel separare voluntate.</i>	100
81. <i>De distinctione solita fieri inter Amorem Concupiscentie & Benevolentie.</i>	<i>ibid.</i>
82. <i>Quomodo Passiones valde differentes convenient in eo, quod Amoris participes sunt.</i>	101
83. <i>De differentia, que est inter simplicem Benevolentiam, Amicitiam, & Devotionem.</i>	102
84. <i>Non tot esse Odii species quot Amoris.</i>	103
85. <i>De Complacentia & Horrore.</i>	104
86. <i>Definitio Cupiditatis.</i>	105
87. <i>Cupiditatem esse Passionem, que non habet contrarium.</i>	<i>ibid.</i>
88. <i>Quae sint ejus diversæ species.</i>	106
89. <i>Qualis sit cupiditas, que ex Horrore nascitur.</i>	<i>ibid.</i>
90. <i>Qualis sit illa, que nascitur ex Complacencia.</i>	107
91. <i>Definitio Lætitiae.</i>	109
92. <i>Definitio Tristitiae.</i>	110
93. <i>Quae sint causæ harum Passionum.</i>	<i>ibid.</i>
94. <i>Quomodo hi Affectus excitentur à bonis & malis, que nil nisi corpus spectant; & in quo consistat Titillatio & Dolor.</i>	111
95. <i>Quomodo etiam possint excitari à bonis & malis, que anima non observat, etiam si ad ipsam</i>	

I N D E X

- ipsam pertineant; ut voluptas, que oritur ex eo, quod quis se in periculum conjecerit, aut malis præteriti meminerit.* 112
96. *Quinam sint motus sanguinis & spirituum, qui producunt quinque præcedentes Passiones.* 113
97. *Præcipua experimenta, que inserviunt his motibus cognoscendis in Amore.* 114
98. *In Odio.* ibid.
99. *In Letitia.* 115
100. *In Tristitia.* ibid.
101. *In Cupiditate.* 116
102. *Motus sanguinis & spirituum in Amore.* ibid.
103. *In Odio.* 117
104. *In Letitia.* 118
105. *In Tristitia.* ibid.
106. *In Cupiditate.* 119
107. *Quæ sit causa borum motuum in Amore.* ibid.
108. *In Odio.* 121
109. *In Letitia.* 122
110. *In Tristitia.* ibid.
111. *In Cupiditate.* 123
112. *Quæ sint signa externa harum Passionum.* ibid.
113. *De actionibus oculorum & vultus.* 124
114. *De mutationibus coloris.* 125
115. *Quo-*

A R T I C V L O R V M .

- 115. *Quomodo Lætitia inducat ruborem.* 126
- 116. *Quomodo Tristitia pallescere faciat.* ibid.
- 117. *Quomodo tristes sepe rubeant.* 127
- 118. *De Tremoribus.* 128
- 119. *De Languore.* 129
- 120. *Quomodo producatur ab Amore & Cupiditate.* ibid.
- 121. *Eum posse etiam profici ab aliis Passionebus.* 130
- 122. *De Lipothymia.* 131
- 123. *Cur Deliquium animi ex Tristitia non sequatur.* 132
- 124. *De Risu.* ibid.
- 125. *Cur non comitetur maximas Læticias.* 133
- 126. *Quæ sint ejus præcipuae cause.* ibid.
- 127. *Quæ sit illius causa in Indignatione.* 135
- 128. *De origine Lachrymarum.* 136
- 129. *Quomodo Vapores in aquam mutentur.* 137
- 130. *Quomodo id, quod oculo dolorem adfert, eum ad lachrymandum excitet.* 138
- 131. *Quomodo præ Tristitia lachrymemur.* ibid.
- 132. *De Gemitibus, qui comitantur lachrymas.* 139
- 133. *Cur Infantes & senes facile lachrymentur.* 140
- 134. *Cur*

I N D E X

134. *Cur aliqui Infantes potius palleant, quam lachrymentur.* 141
 135. *De Suspiriis.* ibid.
 136. *Vnde veniant effectus Passionum, quæ quibusdam hominibus peculiares sunt.* 142
 137. *De Vsu quinque Passionum hic explicatrum, prout ad corpus referuntur.* 144
 138. *De eorum defectibus, & mediis, quibus corrigantrur.* 145
 139. *De usu earundem Passionum, quatenus pertinent ad animam; & primo de Amore.* 146
 140. *De Odio.* 147
 141. *De Cupiditate, Letitia, & Tristitia.* 148
 142. *De Letitia, & Amore comparatis cum Tristitia & Odio.* 149
 143. *De iisdem Affectibus, quatenus referuntur ad Cupiditatem.* 150
 144. *De Cupiditatibus, quarum eventus non nisi à nobis pendet.* 151
 145. *De iis, quæ non nisi ab aliis causis pendent: Et quid sit Fortuna.* 152
 146. *De iis, quæ à nobis & ab aliis pendent.* 154
 147. *De Commotionibus internis Anima.* 156
 148. *Exercitium virtutis summum esse remedium contra Passiones.* 157

P A R S

ARTICVLORVM.

PARS TERTIA.

De Passionibus Particularibus.

ARTICVLVS CXLIX.

149. **D**E Existimatione & Despectu. 159
150. Has duas Passiones nil nisi species Ad-
mirationis esse. 160
151. Etiam posse quem seipsum existimare vel
despicere. 161
152. Propter quam causam nos estimare possi-
mus. ibid.
153. In quo consistat Generositas. 162
154. Eam impedire ne contemnantur alii.
ibid.
155. In quo consistat Humilitas honesta. 163
156. Quae sint proprietates Generositatis, & quo-
modo me deatur exorbitationibus omnium
Passionum. 164
157. De Superbia. 165
158. Effectus ejus contrarios esse effectibus Ge-
nerositatis. 166
159. De Humilitate vitiosa. ibid.
160. Qualis sit motus spirituum in his Passioni-
bus. 167
161. Quomodo Generositas acquiri possit. 170
162. De Veneratione. 171
163. De Dedignatione. 172
164. De

I N D E X

164. De Vsu harum duarum Passionum.	172
165. De Spe & Metu.	173
166. De Securitate & Desperatione.	174
167. De Zelotypia.	ibid.
168. In quo hæc Passio honesta esse possit.	175
169. In quo vitiosa sit.	ibid.
170. De Animis fluctuatione.	176
171. De Animositate & Audacia.	177
172. De Emulatione.	178
173. Quomodo Audacia à Spe pendeat.	ibid.
174. De Pusillanimitate, & Confarnatione.	
175. De Vsu Pusillanimitatis.	179
176. De Vsu Confarnationis.	180
177. De Morsu Conscientie.	181
178. De Irrisione.	ibid.
179. Cur Imperfetissimi quique soleant maxi- mi Irrisores esse.	182
180. De Vsu Ioci.	ibid.
181. De Vsu Risus in joco.	184
182. De Invidia.	ibid.
183. Quomodo Iusta vel Injusta esse possit.	185
184. Vnde fiat, ut Invidi plerumque sint colore livido.	186
185. De Commiseratione.	187
186. Quisint maximè misericordes.	ibid.
187. Quomodo Generosiores hoc Affectu tangantur.	188
188. Qui-	

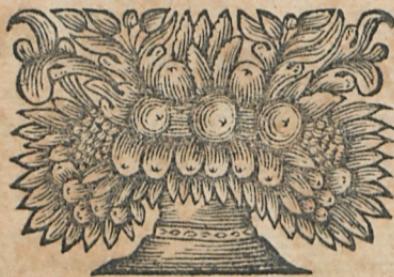
ARTICULORVM.

188. <i>Quinam Misericordia non tangantur.</i>	189
189. <i>Cur hæc Passio ad lachrymandum excitet.</i>	<i>ibid.</i>
190. <i>De Satisfactione sive Acquiescentia in se- ipso.</i>	190
191. <i>De Pœnitentia.</i>	191
192. <i>De Favore.</i>	192
193. <i>De Gratitudine.</i>	<i>ibid.</i>
194. <i>De Ingratitudine.</i>	193
195. <i>De Indignatione.</i>	194
196. <i>Cur quandoque juncta sit Commiserationi, & quandoque Irrisioni.</i>	<i>ibid.</i>
197. <i>Quod sepe eam comitetur Admiratio, ne- que incomparabilis sit cum Letitia.</i>	195
198. <i>De Ejus Vsu.</i>	<i>ib.</i>
199. <i>De Ira.</i>	196
200. <i>Quare minus metuendi, qui ex Ira erube- scunt, quam qui pallent.</i>	197
201. <i>Dari duas Iræ species, & optimos quosque priori magis esse obnoxios.</i>	198
202. <i>Animas imbecilles & abjectas alterā magis abripi.</i>	199
203. <i>Generositatem esse pro remedio contra Iræ excessus.</i>	200
204. <i>De Gloria.</i>	201
205. <i>De Pudore.</i>	<i>ibid.</i>
206. <i>De Vsu barum duarum Passionum.</i>	202
207. <i>De Impudentia.</i>	<i>ibid.</i>
	208. <i>De</i>

INDEX ARTICVLORVM.

208. <i>De Fastidio.</i>	203
209. <i>De Desiderio.</i>	204
210. <i>De Hilaritate.</i>	ib.
211. <i>Remedium Generale contra Passiones.</i>	205
212. <i>Ab illis solis pendere omne bonum & malum hujus vitæ.</i>	208

F I N I S.

203
04
ib.
205
um
208

8

Fa 2579

S.

B.I.G.

RENATI DES CARTES
OBSERVATIONES
DE
PASSIONIBVS
ANIMÆ
TRIBVS ABSOLVTÆ PARTIBVS,
QVARVM AGIT
I DE PASSIONIBUS IN GE-
NERE,
II DE NVMERO ET ORDINE
PASSIONVM CVM EXPLICATI-
ONE SEX PRIMITIVARVM,
III DE PASSIONIBVS PARTI-
CVLARIBVS.

EDITIO NOVA.

HANNOVERÆ,
APVD NICOLAVM FOERSTERVM,

ANNO M DCC VII.

1918. 1854